

eko trasa

czyli dokąd uczniowie chodzą po szkole

— CEO —
CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Autorzy:

Grzegorz Szlefarski, Małgorzata Ostrowska, Irena Jarzębak, Monika Trzęsowska, Zdzisława Misiak, Marzena Cydejko - Końka, Agnieszka Baracz, Bożena Szwed, Jerzy Ryszard Truchan, Piotr Karbowski, Michał Szczepanik, Artur Wojciech, Katarzyna Oniszczyk, Gabriela Lipska, Nina Gałuszka oraz uczniowie szkół prezentowanych w przewodniku

Redakcja:

Nina Gałuszka, Marcelina Metera

Korekta językowa:

Marcelina Metera, Andrzej Szewczyk

Zdjęcia:

Nina Gałuszka

Wykorzystano również zdjęcia nadesłane przez szkoły biorące udział w projekcie.

Mapy i rysunki:

Izabela Kaczmarek

Projekt graficzny i skład:

Dorota Grubek

Druk:

Orthdruk w Białymstoku

Wydanie I

Warszawa 2009

ISBN 83-89240-51-3

Prawa do tej publikacji należą do Centrum Edukacji Obywatelskiej. Z zawartych w niej tekstów można korzystać na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska. Pełen tekst licencji jest dostępny tutaj: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>
Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów i wydawcy.

eko trasy

czyli dokąd uczniowie chodzą po szkole

Legenda: ekotrasa

PIESZA

ROWEROWA

PRZYRODNICZA

HISTORYCZNA

3 h

CZAS PRZEJŚCIA

12 km

DŁUGOŚĆ TRASY

SPIIS TREŚCI:

Wstęp:	4
trasa ekoturystyczna w Ćmińsku	6
ekotrasa „Dwie wieże” Godziesze Wielkie–Saczyn–Chełmce–Komorniki –Stobno–Józefów–Sobocin–Godziesze Małe	18
ekotrasa „Przyroda i historia osiedla Gołąbki” Warszawa, Dzielnica Ursus	32
ekotrasa „W górę Prosnę” Kalisz	42
ekotrasa „Nad Miasteczkiem” Miasteczko Krajeńskie	58
ekotrasa „Wzdłuż wybrzeża Bałtyku” Mielno	66
ekotrasa „Spacer przez Namysłów” Namysłów	76
ekotrasa „Ścieżka aktywnych” Olecko	84
ekotrasa „Na skrzydłach ptaków przez historię Ostródy” Ostróda	98
ekotrasa aktywnych Poczesna	110
ekotrasa „Przyroda i historia naszej okolicy” Pszczyna–Goczałkowice –Zabrzeg–Landek–Hownica–Pierściec–Skoczów–Ochaby–Drogomyśl –Zabłocie–Strumień–Wisła Wielka–Pszczyna	120
ekotrasa „Rowerem przez południową Wielkopolskę” Nowe Skalmierzyce –Śliwniki–Gostyczyna–Śmiłów–Chotów–Boczków	138

Wstęp:

Odkrywanie swojej najbliższej okolicy wcale nie jest łatwe. Mieszkając w jakimś miejscu „od zawsze”, przestajemy dostrzegać jego piękno. Biegając do codziennych zajęć, nie mamy czasu ani ochoty, by przyjrzeć się bliżej drzewom czy budynkom. Wyjeżdżamy na urlop jak najdalej, żeby odpocząć od „szarości” i raczej rzadko (chyba, że mieszkamy w kurorcie) przychodzi nam do głowy, że nasza okolica jest warta pokazania innym. Tylko niektórzy z nas, mimo upływającego czasu i codziennej rutyny, wciąż potrafią zauważyć wyjątkowo piękne róże na skwerku, zakurzone stiuki na kamienicy czy nową ławeczkę w parku. Tymczasem zwykłe i rzekomo „nudne” miejsca wokół nas żyją i zmieniają się, czasem kryją w sobie dramatyczne lub śmieszne opowieści, czasem stanowią unikat w skali kraju albo i świata. To, czy będziemy potrafili je docenić, zależy od naszej wrażliwości i uwagi. Przypomnijmy sobie, jak czujemy się na wakacjach w nowym miejscu. Wszystko – nawet kamień, drzewo czy widok z okna – wydaje się niepowtarzalne, tak interesujące, że potrafimy spędzić długie godziny, zachwycając się, i jeszcze robić przy tym dziesiątki zdjęć.

W ramach projektu **ekotrasy** zachęcaliśmy do takiego właśnie zachwytu nad najbliższą okolicą, do odkrywania na nowo miejsc leżących tuż obok. Praca nad wyznaczeniem **ekotras** okazała się dla młodych ludzi ciekawym sposobem, aby okiem turysty spojrzeć na własne małe ojczyzny. Tworzenie szlaku to nadawanie nowych znaczeń miejscom znanym, zabawa z przestrzenią, włączająca nieraz wszystkie zmysły. To także budowanie więzi z rodzinną ziemią i jej mieszkańcami. Nauczyciele oraz uczniowie mieli okazję poznać siebie, swoje talenty, wcielić się w nową rolę przewodnika czy odkrywcy, pochwalić się swoją okolicą, a także aktywnie zdobywać wiedzę i promować piękno natury.

Uczestnicy projektu, często ze zdumieniem, zwiedzali swoje stare kąty. Odkrywali zapomniane zakątki, dowiadywali się nowych, zaskakujących rzeczy i uczyli się patrzeć na swoją okolicę z zupełnie nowej perspektywy. Bo jednak inaczej spoglądamy na pobliskie bajorko, jeśli wiemy, że żyje nad nim wyjątkowo rzadka ważka.

Nasz przewodnik pokazuje wyniki tych odkryć: szczerzy zachwyt i słuszną dumę ze swojego miejsca na ziemi. Efektem prawie dwuletnich poszukiwań są dziesiątki ekotras opisanych przez szkoły z całej Polski. Część z nich, dzięki zaangażowaniu nauczycieli i wsparciu lokalnych samorządów, doczekała się prawdziwych tablic i oznaczeń. Część pojawiła się w przestrzeni wirtualnej dzięki internetowej mapie Polski, którą można obejrzeć na stronie www.edutuba.pl.

Najciekawsze i najbardziej profesjonalne opracowania **ekotras** prezentujemy w tym przewodniku. Każde z nich zawiera mapkę, opis techniczny trasy, ciekawostki przyrodnicze i historyczne na temat miejsc, przy których warto się zatrzymać, a także informację o autorach. Naprawdę zachęcamy do skorzystania z naszego przewodnika przy okazji pobytu w opisywanych regionach. Mamy nadzieję, że entuzjazm autorów i uroda miejsc odkrywanych dzięki przewodnikowi staną się inspiracją do tworzenia kolejnych tras.

Tym z Czytelników, którzy chcieliby się włączyć w realizację projektu **ekotrasy**, polecamy naszą stronę internetową www.ceo.org.pl. Znajdują się tam szczegółowe wskazówki ułatwiające realizację projektu, ćwiczenia pomagające wspólnie z uczniami pracować nad trasą, a także przykłady zabaw i gier, które uprzyjemnią wykonywanie zadania. Aby zgłosić się do programu, wystarczy wypełnić i przesłać do nas formularz zgłoszeniowy, znajdujący się na końcu przewodnika, lub napisać na nasz adres e-mail: aktywni@ceo.org.pl.

Gorąco zachęcamy do odkrywania swojej najbliższej okolicy. To, co piękne i cenne, wcale nie musi być daleko.

Jak wyznaczyć **ekotrasy**?

Tworząc ekotrasy, możemy zastanowić się nad rozwinięciem jej wokół jednego tematu lub szerszego obszaru tematycznego tak, aby w przekrojowy sposób zaprezentować walory przyrodniczo-krajoznawcze okolicy.

PRZYKŁADOWE TEMATY

w oparciu o które możemy tworzyć **ekotrasy**:

**DRZEW A
CHRONIONE**

**GATUNKI
PTAKÓW**

**S M A K I
REGIONU**

– zioła i rośliny
rosnące w okolicy,
używane w regio-
nalnej kuchni

**Ż Ó Ł T A
OKOLICA**

– gleba i formacje
geologiczne, kwiaty,
obiekty w żółtym
kolorze stworzone
przez człowieka

**MIEJSCA
RADOSNE**

– miejsca, widoki,
elementy przyrody,
z którymi uczest-
nicy wiążą wspo-
mnienia radosnych
chwil

Wybór należy do Was! Celem tworzenia ekotrasy jest pokazanie miejsc ważnych dla Was, bliskich Waszemu sercu, opowiedzenie unikalnej historii i podzielenie się nią z innymi ludźmi.

Podążajcie swoją ścieżką! Pokażcie ją innym!
Zapraszamy!

trasa ekoturystyczna w Ćmińsku

przystanek

1. Kościół Świętej Trójcy i Matki Bożej Szkaplerznej w Ćmińsku
2. Aleja akacjowa przy ul. Staszica
3. Pozostałości po Zakładzie Wielkopieczowym
4. „Wierchowiska”
5. Dolina rzeki Bobrzy
6. Stanowisko dokumentacyjne – Wykień
7. Góra Grodowa i Rezerwat Kamienne Kręgi
8. Majestatyczny okaz dębu - „Grodek”
9. Źródło Grodowe

8 km

3 h

1

2

3

4

5

6

7

8

9

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Ćmińsk to miejscowość położona w okolicach Kielc, w województwie świętokrzyskim. Pomysłodawcą powstałej trasy byli uczniowie tamtejszego Zespołu Szkół. Przebieg trasy opracowano w trakcie dwóch szkolnych rajdów po okolicy. Podczas tych zajęć uczniowie wyszukiwali miejsca ciekawe pod względami historycznymi i przyrodniczymi. Następnie zebrali informacje przy pomocy Internetu, książek i rozmów ze starszymi mieszkańcami regionu. **Ekotrasa** w Ćmińsku obejmuje 9 ciekawych miejsc wybranych przez uczniów działających w Szkolnym Kole Młodych Ekologów. Miejsca stanowiące kolejne przystanki trasy pokazują walory Gór Świętokrzyskich, a szczególnie ich północno-zachodniej części.

przystanek 1

Kościół Świętej Trójcy i Matki Bożej Szkaplerznej w Ćmińsku

Kościół pochodzi z 1649 roku. „Jest budowlą orientowaną, zbudowaną z kamienia łamanego, ciosu i cegieł. Pierwotna budowla stanowi część prezbiterialną z zakrystią i jest wybudowana w stylu późnorennesansowym. Elewację tej części pokrywa tynk. Część dobudowana jest neogotycka, murowana z łomów i ciosów czerwonego oraz białego piaskowca. Fasada obramowana jest masywnymi prostokątnymi filarami, pełniącymi jakby rolę wieżyczek, zwieńczonych smukłymi hełmami o kształcie ostrosłupa. Szczyt elewacji jest trójkątny, poniżej szczytu znajduje się koliste przeprucie z rozetową kompozycją kraty. Portal wejściowy – zamknięty półkoliście – wykonany jest z czerwonego piaskowca. Dekorowany jest wypukło kutymi rozetkami kwiatowymi, a na jego wsporniku data A.D. 1914 oraz królewskie jabłko. Wyżej kartusz konsekracyjny nowej części kościoła z białego piaskowca. Wewnątrz kościoła, w starszej części, widzimy sklepienie kolebkowo-krzyżowe z dekoracją stiukową: siatka ramowych sztukaterii z zaprawy wapiennej dzielących powierzchnię na trójkąty sferyczne oraz wykreślających, na osi kościoła, ciąg łączących się prostokątów i wycinków okręgu. W przedsionku proste kąpielnice z białego piaskowca. Po lewej od wejścia – drzwi, za którymi znajdziemy kręcone kamienne schody na chór. Na chórze większość miejsca zajmują organy z początku XX wieku, wykonane przez organmistrza Adolfa Homana z Warszawy. Na ścianach bocznych sceny z Drogi Krzyżowej oraz postacie ze Starego i Nowego Testamentu. Posadzka nawy i przedsionka wykonana z płyt czerwonego i białego piaskowca. Neobarokowy ołtarz główny jest z roku 1906. Na ścianie apsydy, po bokach ołtarza głównego wmurowane są marmurowe tablice z roku 1677. Po prawej tablica upamiętniająca fundatora kościoła Bernarda Servallego, zmarłego w roku 1651, a po lewej tablica upamiętniająca jego brata Piotra, który zmarł w roku 1672. Kościół ogrodzony jest murem wysokim na około 2 metry, z czerwonego piaskowca, w obrębie którego znajduje się świątynia, dzwonnica, stary cmentarz i lipy pomnikowe. Przy skrzyżowaniu drogi wojewódzkiej nr 74 Kielce – Piotrków Trybunalski i drogi do kościoła stoi ponad 100-letnia figura św. Jana Nepomucena.” Źródło: swietokrzyskie.org.pl.

..... zadanie

W opisie kościoła znajdź kamienie, które zostały wykorzystane do jego budowy. Dowiedz się więcej o ich właściwościach i zastosowaniu.

przystanek 2

Aleja akacjowa przy ul. Staszica

Stara aleja akacjowa obecnie znajduje się przy ulicy Staszica. W przeszłości witała gości wjeżdżających do majątku rodziny Płazińskich. Aleja składa się z 13 drzew robinii pseudoakacjowych. Obwód każdego drzewa przekracza 200 cm, a jednego z nich wynosi aż 320 cm. Podczas wyszukiwania ciekawych miejsc (rajd pieszy) uczniowie zwrócili uwagę na bardzo stare drzewa rosnące przy ulicy Staszica w Ćmińsku. Po szczegółowym obejrzeniu miejsca (pomiar, sporządzenie odpowiednich notatek) zakwalifikowano to miejsce jako „skarb małej ojczyzny”. Aleja drzew znajduje się w pobliżu pozostałości po Zakładzie Wielkopieczowym. Akacje pełniły zapewne funkcję estetyczną, upiększały to miejsce szczególnie wiosną, gdy obsypują się białymi kwiatami.

ciekawostka:

Na gałązce akacji prawdziwej znajduje się mnóstwo małych listków, na pędzie akacji fałszywej jest ich niewiele.

przystanek 3

Pozostałości po Zakładzie Wielkopieczowym

„W roku 1824 z inicjatywy Stanisława Staszica (w ramach jego planu uprzemysłowienia Królestwa Polskiego), w Bobrzy rozpoczęła się budowa zakładu wielkopieczowego. Projekt Niemca – Fryderyka Lampego, wykładowcy Szkoły Akademicko-Górnictwej z Kielc – zakładał, że powstanie tu jeden z największych na ziemiach Królestwa Polskiego zakład hutniczy, składający się z pięciu wielkich pieców, które miały produkować około 180 tysięcy centarów surówki rocznie (tj. około 9 mln kg), dwunastu młotów, trzech piecy do prażenia rudy, dwóch składów, czterech węgielni i giserni. Miechy podsycające ogień w piecach napędzane miały być kołem wodnym, dla potrzeb którego na Bobrzy budowano 12-metrową tamę. Ruda i opał do pieców miał być ładowany z muru, który zabezpieczał wzgórze,

trasa ekoturystyczna w Ćmińsku

na którym planowano umieścić budynki huty. Mur ten stoi do dziś i ma 15 m wysokości, długości blisko 500 m i szerokości przy podstawie 5 m. Obok zakładu powstało osiedle fabryczne oraz baraki dla pracowników zakładu. Budowę kierował inżynier Jan Stahler. Do roku 1830 wykonano staw zapasowy wraz z kanałem górnym i dolnym, mur oporowy dla terenu fabrycznego, na którym stanęły dwa składy na rudę, cztery węgielnie, trzy piece do prażenia rudy i dziesięć budynków osiedla. Budowa miała zakończyć się w 1831 roku, jednak powódź 1828 roku i wybuch powstania listopadowego dwa lata później pokrzyżowały te plany. Przyczyniło się do tego również zastąpienie drewna wydajniejszym materiałem opałowym, jakim był koks i węgiel. W latach 1833 – 1863 w budynkach zakładu wielkopieczowego działała gwoździarnia. W roku 1884 cały teren przestał być własnością Kieleckiego Urzędu Powiatowego i przeszedł w ręce prywatne. Jednymi z kolejnych właścicieli byli bracia Płazińscy, którzy urządzili tu tkalnię. Przez wiele lat ruiny w Bobrzy stały niezagospodarowane i niszczały. Dopiero w 2005 roku Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach wpadł na pomysł ożywienia obiektu. Gmina wykupiła teren od właścicieli prywatnych i rozpoczęto przeobrażanie ruin w nowoczesny obiekt turystyczno-rekreacyjny. W latach 2005 – 2006 udało się sfinalizować wykup gruntów, ogrodzić i uporządkować teren." Źródło: swietokrzyskie.org.pl.

trasa ekoturystyczna w Ćmińsku

Pozostałości po Zakładzie Wielkopieczowym w Bobrzy to miejsce cenne nie tylko pod względem historycznym. Na terenie kompleksu można spotkać wiele ciekawych gatunków roślin i zwierząt. Są to: bobry (od których wzięła nazwę przepływająca niedaleko rzeka), wiewiórki, kosy, sikory, pliszki, gołębie grzywacze, kwiczoły, szpaki, wróble oraz różne gady, płazy, ryby; w zbiorniku wodnym występuje największy małż spotykany w Polsce – szczeżuja wielka. Zwiedzający może obserwować także liczne gatunki owadów: ważki, pluskwiaki, motyle, chruściki, muchówki, oraz błonkówki i chrząszcze.

przystanek 4

Wierzchowiska

W dolinie rzeki Bobrzy, między miejscowościami Podglinie i Wyrowce znajduje się obszar zwany Wierzchowiskami. Nazwę zawdzięcza on Wierzchowskiemu – dawnemu właścicielowi tych okolic. Jest to teren podmokły, przez który przepływa kilka strug wodnych. Występują tu rośliny charakterystyczne dla środowisk podmokło-bagiennych. Podziwiać można np. rozległy obszar porośnięty trzciną oraz turzycą, zamieszkały przez liczne gatunki ptaków. Rosną tu m.in. kukulka szero-kolistna oraz wełnianka.

przystanek 5

Dolina rzeki Bobrzy

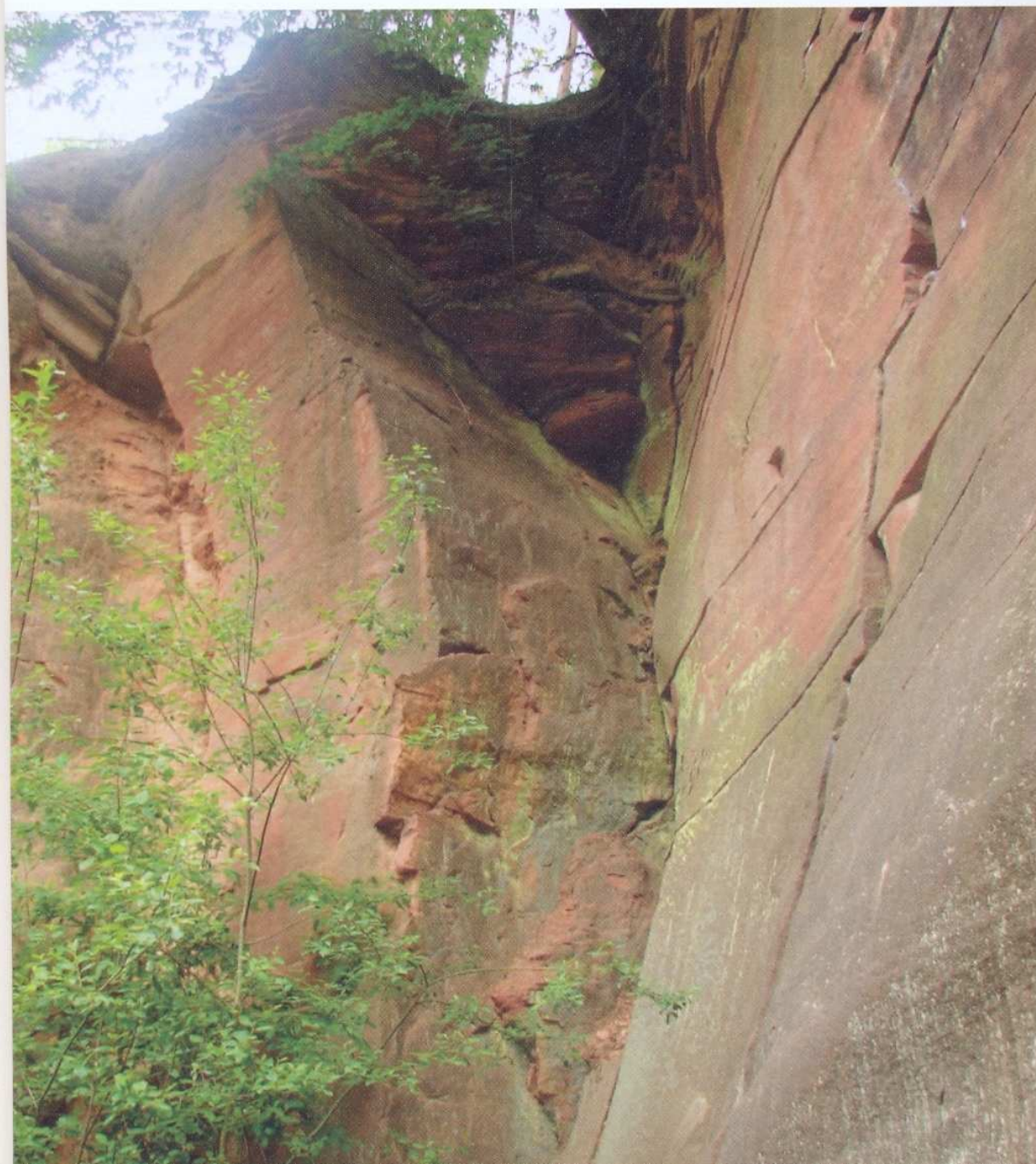
„Rzeka Bobrza, będąca prawym i zarazem najdłuższym dopływem Czarnej Nidy, zwana jest również Bobrzą lub Bobrzanką w górnym biegu, a w dolnym odcinku Trupieńcem i przepływa przez północny, północno-zachodni i zachodni skraj Gór Świętokrzyskich. Od źródeł, w lasach zachodniej części Pasma Klonowskiego – na wschód od Zagnańska, do ujścia do Czarnej Nidy koło wsi Wolica ma długość 48,9 km, a teren jej zlewni zajmuje 379 km². Dolina Bobrzy tylko w niewielkich fragmentach jest prawnie chroniona. Pod względem różnorodności, jak i liczebności ptactwa dolina Bobrzy ustępuje większym dolinom – jak choćby dolinie Nidy – jednak jej położenie i warunki przyciągają w okresie migracji i zimowania niektóre gatunki, co wyróżnia Bobrę spośród podobnych rzek Gór Świętokrzyskich. Na terenie doliny Bobrzy oraz w najbliższych okolicach zaobserwowano pięć gatunków gadów: jaszczurkę zwinkę i żyworodną, padalca, zaskrońca, żmiję zygzakowatą oraz aż jedenaście gatunków płazów. Warunki środowiskowe oraz hydrologiczne stwarzają możliwość występowania płazów zarówno o trybie życia wodnym jak i lądowym. Znalazły tu odpowiednie warunki życia gatunki zagrożone, takie jak: traszka grzebieniasta, kumak nizinny i ropucha zielona. Ichtyofaunę reprezentuje osiem gatunków ryb należących do pięciu rodzin: karpiowatych, okoniowatych, szczupakowatych, balitoridae i dorszowatych. W składzie gatunkowym dominuje miętus przed ślizem i kielbkiem. Pozostałe gatunki to strzebla potokowa, okoń, szczupak, płoć i minóg strumieniowy. Świat owadów reprezentują liczne zwójki, chrząszcze i trzmiele. Występuje tu wiele motyli dziennych i nocnych, których oznaczono ponad 50 gatunków. Najciekawsze z nich to paż żeglarz, zmierzchnica trupia główka, rusałka admirał i czerwonończyk nieparek.”

przystanek 6

Stanowisko dokumentacyjne – Wykień

Są to pozostałości nieczynnego kamieniołomu działającego w tym miejscu w przeszłości. Obecnie obserwować można tu wychodnie piaskowców triasowych. Warto zwrócić uwagę, że miejsce to stanowi doskonałą salę do nauki przyrody. Obserwuje się tu wiele gatunków roślin (stanowisko widłaka goździstego) oraz różne stadia sukcesji wtórnej.

przystanek 7

Góra Grodowa i Rezerwat Kamienne Kręgi

„Rezerwat przyrody na Górze Grodowej w Tumlinie – „Kamienne Kręgi” – to niezwykle interesujące miejsce. Nazwa rezerwatu wywodzi się od kamienno-ziemnych kręgów otaczających szczyt, a nazwa góry od grodu, który podobno niegdyś był tam zlokalizowany. Góra Grodowa uznawana jest za jedno z pradawnych „miejsc mocy”. Przeprowadzone w latach 1958-60 na Górze Grodowej prace archeologiczne wyjaśniły, że kamienne wały pochodzą prawdopodobnie z VII-VIII wieku i otaczały pogański ośrodek kultu, a u podnóża góry od IX do XI wieku funkcjonowała osada. Szczyt wzniesienia koncentrycznie otaczały niegdyś potrójne wały kamienno-ziemne, które uważane są przez niektórych badaczy za jeden z dowodów na posługiwanie się przez naszych przodków systemem trójkowym. Ich pozostałości, choć słabo widoczne, możemy jeszcze dzisiaj obserwować, podchodząc na wierzchołek Grodowej. Na szczycie według miejscowej tradycji miał znajdować się gród, w którym chroniła się ludność podczas najazdów tatarskich w XIII wieku.” Źródło: swietokrzyskie.org.pl

przystanek 8

Majestatyczny okaz dębu – „Grodek”

Drzewo to wyróżnia się z otoczenia, ponieważ w najbliższej okolicy nie ma tak imponujących okazów. Obwód tego egzemplarza wynosi 250 cm. Wspinając się na Górę Grodową od ul. Źródlanej nie można nie zauważyć olbrzymiego dębu. Twórcy ekotrasy, mając na celu ochronę drzewa, postanowili umieścić je na swoim szlaku. Wykonano pomiary i fotografie, a uwieńczeniem prac było nadanie imienia – „Grodek”.

przystanek 9

Źródło Grodowe

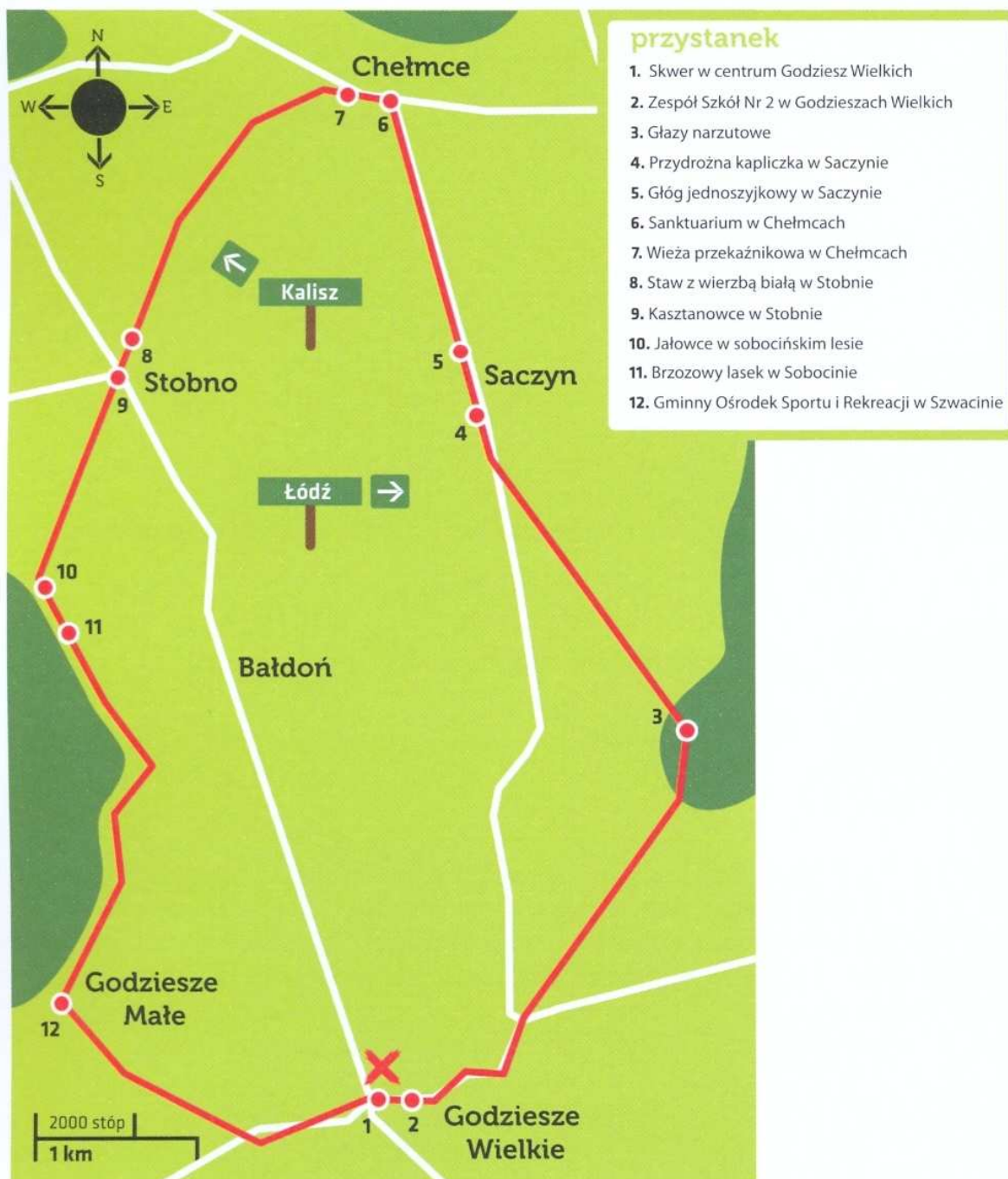
Źródło, które płynie u stóp Góry Grodowej, przez długi czas służyło okolicznym mieszkańcom jako miejsce poboru wody, pojenia bydła, a nawet prania odzieży. Brak ochrony spowodował całkowitą jego dewastację. Dzięki działaniom mieszkańców oraz Lasów Państwowych źródło zostało odrestaurowane. Obecnie jest to punkt edukacyjny Lasów Państwowych. Rada Gminy uznała to miejsce za pomnik przyrody, stanowiący część zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Grodowy Stok”.

Szkoła: Zespół Szkół w Ćmińsku

<http://zs-cminsk.edupage.org/>

Koordynator projektu: Grzegorz Szlefarski

ekotrasa „Dwie Wieże” Godziesze Wielkie–Saczyn–Chełmce –Komorniki–Stobno–Józefów–Sobocin–Godziesze Małe

20 km

2 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 12

1

2

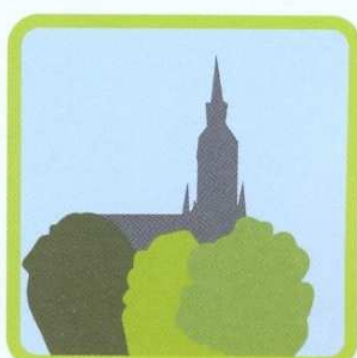
3

4

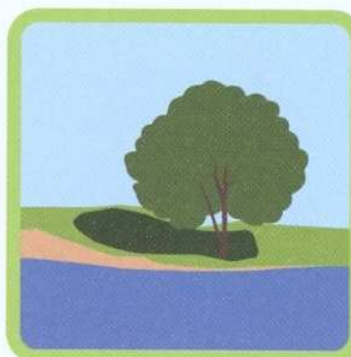
6

7

7

8

9

10

11

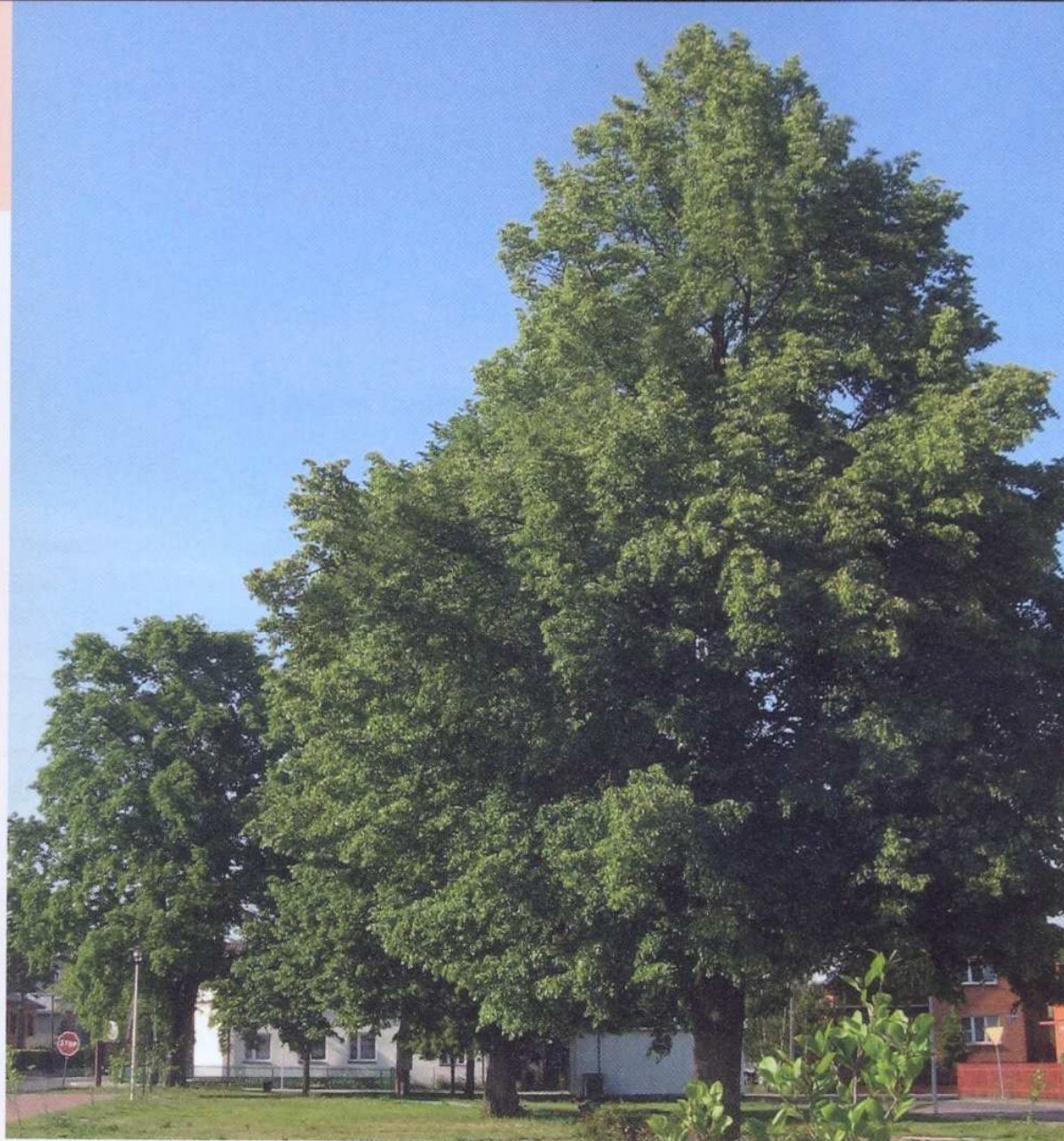
12

ekotrasa „Dwie Wieże” Godziesze Wielkie–Saczyn–Chelmce –Komorniki–Stobno–Józefów–Sobocin–Godziesze Małe

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

W Godzieszach i okolicy znajduje się wiele wartych pokazania obiektów i miejsc atrakcyjnych turystycznie. **Ekotrasa** „Dwie wieże” przebiega prawie w całości przez teren gminy Godziesze Wielkie, a tylko na bardzo krótkim odcinku (ok. 1 km) jej północny kraniec zatacza łuk w miejscowości Chelmce, położonej na terenie gminy Opatówek w powiecie kaliskim. Trasa wiedzie przez malownicze okolice, jest piękna widokowo i bogata w atrakcyjne obiekty architektoniczne oraz przyrodnicze. Nazwa szlaku ma wymiar dosłowny i przenośny – wiąże się z obiektami, które można obejrzeć na trasie rowerowej. Na jednym z przystanków, niedaleko siebie znajdują się wieża sanktuarium oraz wieża telekomunikacyjna, a na jednym z kolejnych stoi obelisk symbolizujący dwie wieże World Trade Center zburzone w ataku terrorystycznym w Nowym Jorku w 2001 roku. Zdecydowana większość trasy prowadzi lokalnymi drogami asfaltowymi o bardzo małym natężeniu ruchu. Jedynie odcinek przebiegający przez lesiste tereny Sobocina wiedzie malowniczą, szeroką, szutrową drogą leśną, z której na co dzień korzystają mieszkańcy tej miejscowości.

przystanek 1

Skwer w centrum Godzieszy Wielkich

Punktem startowym i częstym miejscem zbiórek rowerzystów wyruszających na trasę „Dwie wieże” jest skwer magnoliowy w centrum Godzieszy, w pobliżu kościoła św. Bartłomieja Apostoła i nieopodal Urzędu Gminy, u zbiegu ulic 11 Listopada i Cmentarnej. Wiosną łatwo go rozpoznać po pięknie kwitnących 30 magnoliach, zasadzonych dokoła skweru przez uczniów tutejszego gimnazjum. Nad skwerem dominuje rozrośnięta, stara lipa drobnolistna, która ocienia jego fragment; w centrum stoi duży, metalowy krzyż. Warto też poświęcić chwilę uwagi zabytkowemu, drewnianemu kościołowi parafialnemu. Powstał on w latach 1782–1783 na miejscu starszego, XV-wiecznego obiektu, który został zniszczony.

Źródło: <http://www.galeriawielkopolska.info/godziesze.html>

Spod tablicy informacyjnej wyruszamy ul. 11 Listopada w kierunku budynku Urzędu Gminy i dalej do skrzyżowania ulic: ks. Augustyna Kordeckiego i Kosmowej (drogowskaz do wsi Godzieszki).

przystanek 2

Zespół Szkół Nr 2 w Godzieszach Wielkich

Okolo 200 m od punktu startowego, na skrzyżowaniu ulic Kordeckiego i Kosmowej skręcamy w lewo i po przejechaniu kolejnych 200 m docieramy do kompleksu budynków szkolnych: Szkoły Podstawowej i nieco dalej – Zespołu Szkół nr 2 im. Tadeusza Kościuszki w Godzieszach Wielkich. Budynek Zespołu Szkół jest otoczony starannie wypielęgowaną roślinnością ozdobną, wśród której można zauważyć liczne odmiany jałowca płozącego, trzmieliny i żywotnika oraz pojedynczy okaz dębu kolumnowego. Minawszy szkołę, docieramy do skrzyżowania trzech dróg: do Skrzatek, Saczyna i ul. Borkowskiej. W tym miejscu możemy obejrzeć kapliczkę z przydrożnym krzyżem stojącą pod wyrośniętym, samotnym kasztanowcem zwyczajnym. Wybieramy drogę biegnącą początkowo w lewo, a następnie skręcającą łukiem w kierunku Saczyna i widocznego z daleka lasu. Szosą ocienioną szpalerem olszy czarnej i wierzby białej dojeżdżamy do ściany lasu. Okolo 150 m od niej, w połowie odcinka wiodącego przez las, należy po lewej stronie odszukać wyraźnie wydeptaną ścieżkę prowadzącą w głąb zbiorowiska sosnowego, a po przejechaniu nią krótkiego odcinka (kolejne 100 m) niemal na skraju lasu zobaczymy szeroką drogę leśną i z daleka widoczne głazowisko.

przystanek 3

Głazy narzutowe

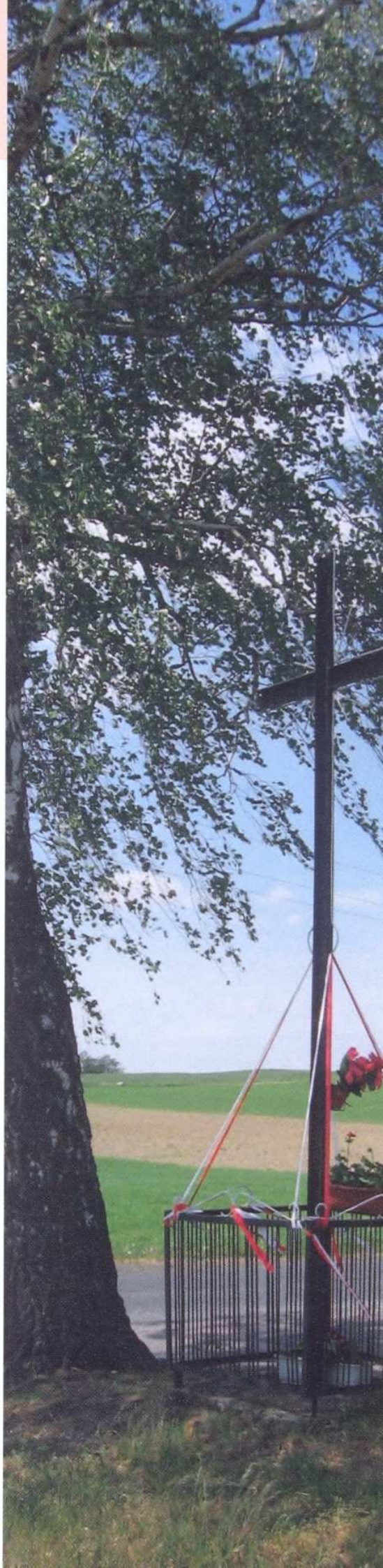
W otoczeniu ośmiu głazów narzutowych, będących pomnikami przyrody, można zatrzymać się na pierwszy dłuższy postój. Znajdujące się tutaj głazy narzutowe to skały przyniesione przez lądolód, obecnie rzadko spotykane z powodu działania niszczących czynników zewnętrznych. Aby dotrzeć do kolejnego przystanku **ekotrasy**, należy wrócić do asfaltowej szosy tą samą ścieżką, która wiodła w głąb lasu do głazowiska. Teraz zmierzamy szosą w kierunku północnym do miejscowości Saczyn. Po drodze można podziwiać krajobraz Doliny Pokrzywnicy, wzdłuż której wiedzie ten fragment szlaku. Widoki roztaczające się dookoła, szczególnie po prawej stronie drogi – na dolinę rzeki Dolinę Pokrzywnicy, dostarczają wspaniałych wrażeń estetycznych i mogą zaspokoić oczekiwania nawet wybrednych turystów.

przystanek 4

Przydrożna kapliczka w Sacynie

Po przejechaniu ok. 2,5 km na szczycie wzniesienia szosy, w pobliżu dawnej pętli autobusowej, zobaczymy przydrożny krzyż. Pięknie komponuje się on z samotnym okazem brzozy brodawkowatej – stoi w jej cieniu, osłonięty parasolem rozróżnionej korony drzewa. Brzoza jest gatunkiem pospolitym w naszym kraju, rosnącym na terenach nizinnych. Charakterystyczna, biała kora tego drzewa pięknie harmonizuje z zielenią liści i błękitem nieba oraz polami i łąkami otaczającymi to miejsce.

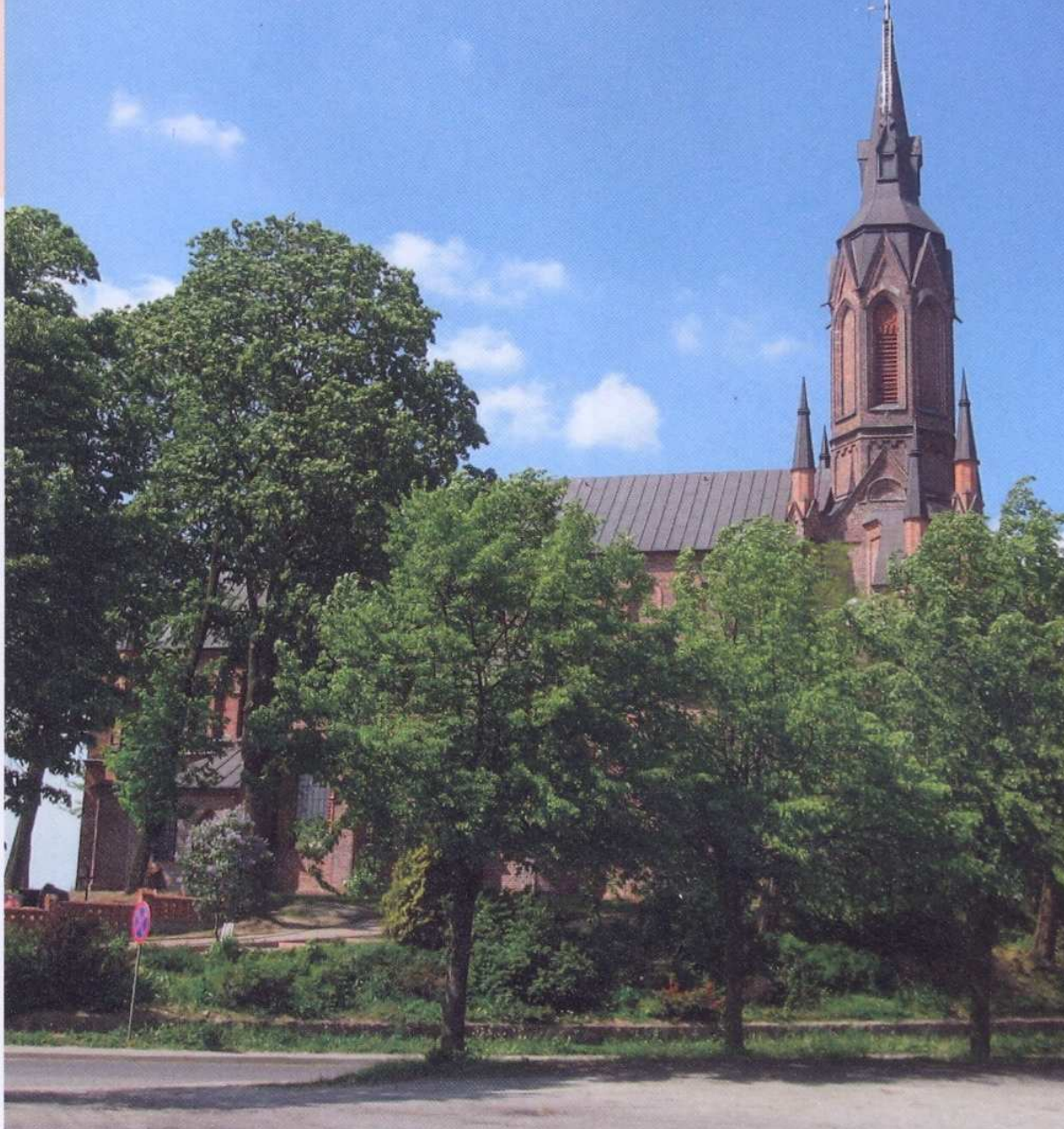

przystanek 5

Głóg jednoszyjkowy w Saczynie

Gdy pokonamy ok. 4 km od początku trasy, znajdziemy się na obszarze wsi Saczyn, której zabudowania są położone wzdłuż drogi. Przed domem nr 56, na skrzyżowaniu z drogą do wsi Takomyśle, rzuca się w oczy bardzo duża figura Jezusa Miłosiernego. W odległości 600 m od niej, w obrębie zagajnika brzozowego, tuż przy prawej stronie drogi prowadzącej w kierunku północnym, rośnie duży okaz głogu jednoszyjkowego, szczególnie piękny w okresie kwitnienia i jesienią, gdy owocuje. Jest to roślina wieloletnia, pospolicie występująca w Polsce, wykorzystuje się ją do celów leczniczych i ozdobnych. W maju obficie kwitnie na biało, ciemnoczerwone owoce pojawiają się we wrześniu i długo utrzymują się na roślinach. Pokonując kolejne wzniesienia szosy, możemy podziwiać dwie wysokie wieże, wylaniające się ponad polami po lewej stronie szosy. Pierwsza z nich należy do Sanktuarium Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Chełmcach i góruje majestatycznie nad świątynią znajdującą się na wysokim wzniesieniu. Druga zaś pełni funkcje telekomunikacyjne.

przystanek 6

Sanktuarium w Chełmcach

Chełmce to wieś w gminie Opatówek, która istniała już przed 1295 rokiem. W latach 1975–1998 administracyjnie należała do województwa kaliskiego. Do sanktuarium można dojechać, skręcając w Chełmcach w lewo na skrzyżowaniu dróg do Opatówka i Kalisza. Krótkim, ale dość stromym podjazdem docieramy do świątyni. Pierwszy kościół w Chełmcach mógł zostać wzniesiony już w XII wieku. Obecny – pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny – został zbudowany w stylu neogotyckim; to budowla trzynawowa, murowana, jednowieżowa. Również wnętrze ma wystrój neogotycki, a nad prezbiterium i nawami znajduje się sklepienie krzyżowe z pozornymi żebrami. W ołtarzu głównym widać słynący łaskami obraz Matki Bożej Chełmskiej – koronowany w 2008 roku. Do budowy świątyni użyto cegły z rozebranego klasztoru Cysterek w Ołoboku. Obok znajduje się otwarta arkadowo dzwonnica z przełomu XIX i XX wieku.

Źródło: <http://www.galeriawielkopolska.info/chelmce.html>

przystanek 7

Wieża przekaźnikowa w Chełmcach

Aby dotrzeć do widocznej już wieży telewizyjnej, przejeżdżamy w prawo, obok świątyni. Przekaznikowa wieża telekomunikacyjna w Chełmcach powstała w 1960 roku. Znajduje się na wzgórzu o wysokości 156 m n.p.m., a wysokość samej wieży wynosi 74 m. Aby ruszyć w dalszą trasę, należy spod wieży przekaźnikowej zawrócić w kierunku sanktuarium, i przejechawszy obok bramy wejściowej do kościoła, wjechać na wprost w asfaltową drogę prowadzącą na południe. Jedziemy długim, przyjemnym dla rowerzysty zjazdem, mijamy wiele domów we wsi Komorniki. Po obu stronach drogi obsadzonej robinią akacjową, brzoźami i wierzbami rozciąga się sielankowy, miły dla oka krajobraz łąk i pól, poprzecinany piaszczystymi drogami, prowadzącymi do domostw. Widok ten możemy podziwiać w czasie dwukilometrowego przejazdu, aż do miejsca, gdzie szosa skręca w prawo. Tutaj zjeżdżamy z asfaltu na utwardzoną, szutrową drogę, która na krótkim odcinku ok. 200 m pnie się pod górę. Doprowadzi nas ona do alei wierzbowej i widocznego po lewej stronie kolejnego przydrożnego krzyża. Przy nim należy skręcić w lewo do stawku, o brzegach porośniętych typową dla takich miejsc roślinnością, trzcinami i zaroślami; na wschodnim, wysokim krańcu rośnie duży okaz wierzby białej.

przystanek 8

Staw z wierzbą białą w Stobnie

Staw, do którego docieramy, jest własnością prywatną, ale można się na chwilę zatrzymać i przyrzeć pływającym w nim rybom, mieszkającemu tutaj ptactwu i roślinom porastającym brzegi. Dominuje tu wierzba biała – roślina ozdobna pospolicie występująca w Polsce.

przystanek 9

Kasztanowce w Stobnie

Znad stawu wracamy do szutrowej drogi i przejeżdżamy nią dalej ok. 200 m do skrzyżowania z szosą Kalisz – Brzeziny we wsi Stobno. Tutaj należy zachować szczególną ostrożność, gdyż szosę trzeba przeciąć, a widoczność w tym miejscu jest bardzo ograniczona. Należy kierować się drogą do Józefowa, zgodnie z informacją na znajdującym się tutaj drogowskim znakiem. Punktem charakterystycznym tego przystanku są okazałe kasztanowce rosnące po obu stronach skrzyżowania dróg.

ciekawostka:

W Polsce żyją drzewa kasztanowca starsze niż 200 lat. Najstarszy kasztanowiec zwyczajny liczy sobie 233 lata. Drzewo to ma właściwości lecznicze, od dawna stosowano je w Turcji do leczenia kaszlu u koni. Dlatego w językach angielskim i rosyjskim jest nazywany „końskim orzechem”.

Owoce kasztanowca w lesie służą jako karma dla zwierzęcy, zwłaszcza płowej.

BIBLIOGRAFIA:

<http://www.drzewapolski.pl/Drzewa/Kasztanowiec/Kasztanowiec.html>

przystanek 10

Jałowce w Sobocińskim lesie

Po dotarciu do małego ronda, na którym zawracają autobusy, w miejscu, gdzie drugim punktem orientacyjnym może być kapliczka z krzyżem, skręcamy szosą w lewo i pokonujemy kolejny spokojny odcinek przez wieś Józefów. Wkrótce po lewej stronie mijamy budynek Ochotniczej Straży Pożarnej. Jedziemy wśród zabudowań wsi położonej wzdłuż szosy aż do ściany lasu widocznego na wprost. Tutaj drogą skręcamy w prawo, a po pokonaniu ok. 150 m – w lewo. Znajdujemy się teraz na terenie sołeckiej wsi Sobocin, położonej na skraju dużego kompleksu leśnego. Spośród zabudowań droga prowadzi w las. Na jego skraju, po lewej stronie szosy rośnie spore zbiorowisko okazów jałowca. Jest to roślina iglasta, licząca 50–76 gatunków. W Polsce podlega ochronie.

ciekawostka:

Właściwości lecznicze jałowca doceniono już w starożytności. W tym celu wykorzystywano szyszkojagody, liście i samo drewno. Medycyna naturalna zaleca stosowanie jałowca w takich chorobach jak: artretyzm, cukrzyca i nadczynność tarczycy. Leki z jałowca można przyrządzać na wiele sposobów – jako napary, wyciągi wodne i alkoholowe, nalewki, syropy, czy nawet powidła.

BIBLIOGRAFIA:

Alicja Szweykowska, Jerzy Szweykowski: *Słownik botaniczny*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2003

http://pl.wikipedia.org/wiki/Ja%C5%82owiec_pospolity

przystanek 11

Lasek brzozowy w Sobocinie

Wiele razy na ekotrasie można przyglądać się brzozom rosnącym przy drogach, ale duże stanowisko tego gatunku, które mijamy, jest warte szczególnej uwagi. Stanowi ono fragment malowniczego, liściastego lasu brzozowego na skraju dużego obszaru porośniętego sosnami. Od początku trasy do tego miejsca jest 13,8 km.

przystanek 12

Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w Szwacinie

Droga prowadzi teraz na odcinku ok. 1,7 km przez las i jest naprawdę miła dla rowerzysty. Wzdłuż lasu dojeżdżamy nią do zabudowań w Godzieszach Małych. Aby trafić na teren OSiR-u w Szwacinie, należy skręcić przy tablicy informacyjnej, znajdującej się po lewej stronie szosy, naprzeciwko domu z numerem 62. Kolejny raz wjeżdżamy na utwardzoną drogę leśną, która po ok. 800 m niespodziewanie otwiera się na szeroką, bardzo dużą polanę z łatwo rozpoznawalnymi zabudowaniami ośrodka rekreacji. Na pierwszym planie widać boiska sportowe, scenę, wykorzystywaną przy okazji świąt i imprez lokalnych, a w głębi, ponad koronami sosen i obeliskiem poświęconym ofiarom ataku terrorystycznego na World Trade Center w 2001 roku, powiewają flagi: Polski i Stanów Zjednoczonych. Po prawej stronie pomnika znajduje się duża rotunda, której należy do Stowarzyszenia Inicjatyw Gminnych w Godzieszach. Wewnątrz zabudowania znajdują się: zaplecze kuchenne, miejsca siedzące i stoły dla 140 osób oraz miejsce na rozpalenie dużego ogniska (dlatego centralna część rotundy nie jest zadaszona).

ekotrasa „Dwie Wieże” Godziesze Wielkie–Saczyn–Chełmce –Komorniki–Stobno–Józefów–Sobocin–Godziesze Małe

Jest to także miejsce lokalnych uroczystości i ważnych wydarzeń związanych z historią, tradycją i ceremoniami, o zachowanie których dbają zarówno władze lokalne, jak i mieszkańcy gminy. Po dłuższym odpoczynku możemy wyruszyć na ostatni odcinek trasy – drogą powrotną, tą samą, którą dojechaliśmy do ośrodka. Do końca trasy – skweru magnoliowego w centrum Godzieszy – pozostało nam ok. 3,5 km. Kiedy wyjedziemy z lasu w Szwacinie, skręcamy w lewo na szosę prowadzącą przez wieś Godziesze Małe. Jadąc lekko pod górę, mijamy kolejne zabudowania gospodarskie, hale do produkcji warzyw, pola i łąki. Droga ta kończy się na skrzyżowaniu z drogą Kalisz–Brzeziny. Skręcamy nią w prawo i niemal natychmiast w lewo, w ulicę 11-go Listopada w Godzieszach Wielkich. Od skrzyżowania do zamknięcia pętli ekotrasy przy skwerze z magnoliami dzieli nas już tylko 600 m.

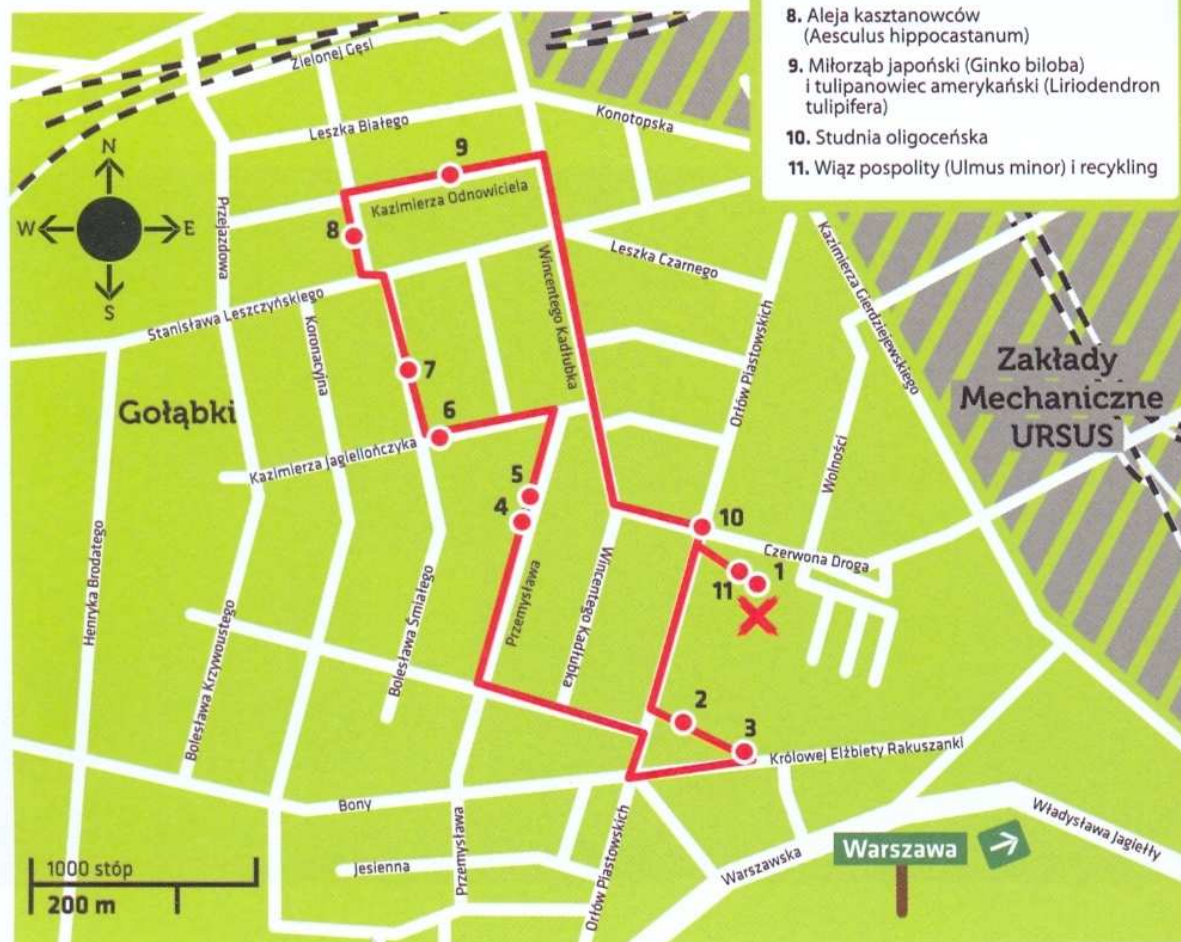
Szkoła: Zespół Szkół Nr 2 w Godzieszach Wielkich, Publiczne Gimnazjum

www.zs2godziesze.yoyo.pl

Koordynator projektu: Małgorzata Ostrowska

ekotrasa „Przyroda i historia osiedla Gołębki”

Warszawa, Dzielnica Ursus

2,5 km

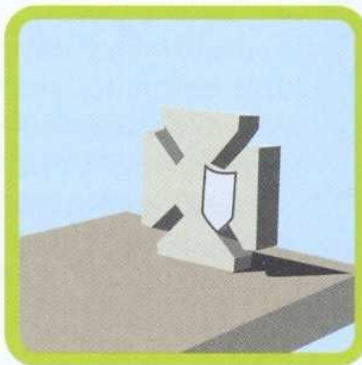

2-2,5 h

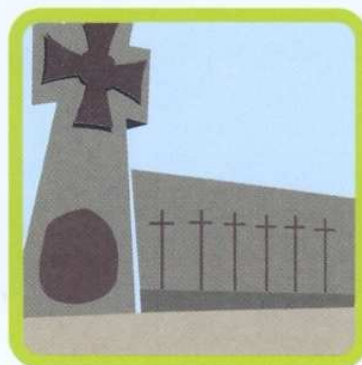

1

2

3

4

5

6

7

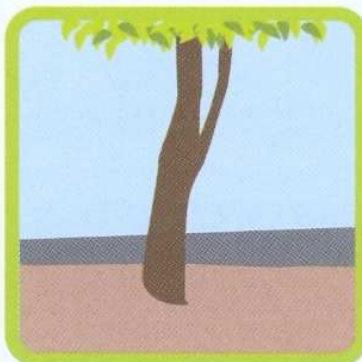
8

9

10

11

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Ekotrasa prowadzi przez osiedle Gołębki. Przy trasie umieszczono tablice informacyjne dotyczące przyrody, ludzi i historii tej okolicy. Gołębki przez dziesiątki lat należały do gminy Blizne. Miały swoją stację kolejową, potem kościół i szkołę. Narodziny osiedla zawdzięczamy premierowi Władysławowi Grabskiemu, który w 1923 roku kupił część majątku Gołębki od Bogusławskich i Sulimierskich i nazwał Grabkowem. Trasę opracowali uczniowie z Klubu Ekologicznego przy Szkoły Podstawowej nr 2 w Warszawie.

przystanek 1

Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi nr 80

Zespół Szkół składa się ze Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 2 i Gimnazjum z Oddziałami Integracyjnymi nr 130. Jego historia zaczyna się w roku 1945. W Gołębkach, wówczas małej podwarszawskiej miejscowości, utworzenie siedmioklasowej szkoły podstawowej mieszkańcy uznali za jedno z podstawowych zadań. W maju 1954 roku otrzymała ona nazwę: Szkoła Podstawowa nr 2 w Ursusie. W 1956 roku powołano Społeczny Komitet Budowy Szkoły i po dziesięciu latach pracy, w 1967 roku, rozpoczęły się zajęcia w nowych budynkach przy ul. Orłów Piastowskich 47. W 1998 roku Rada Gminy Warszawa-Ursus Uchwałą nr 5 z dnia 29.01.1999 roku nadała Szkole Podstawowej nr 2 w Warszawie imię Jana Pawła II. Przy szkole znajduje się hala sportowa i nowoczesne boisko. Obecnie ZS nr 80 liczy ponad 600 uczniów i ponad 80 nauczycieli.

przystanek 2

**Mogiła zbiorowa ofiar
Powstania Warszawskiego,
Cmentarz przy skrzyżowaniu
ul. Rakuszanki i Orłów
Piastowskich**

Na cmentarzu parafialnym Piastowa, położonym na terenie Gołębek, znajdują się dwie duże mogiły zbiorowe ludności cywilnej i żołnierzy Powstania Warszawskiego. Spoczywa w nich 110 osób, spośród których jedynie 69 zostało zidentyfikowanych. Są tu pochowani żołnierze ze szpitali PCK w Piastowie i Ursusie oraz ci, którzy w drodze do obozu pruszkowskiego zostali zamordowani lub umarli z wycieńczenia. W 1959 roku miejsca te zostały ogrodzone betonowym obramowaniem, ustawiono krzyże i umieszczono tabliczki z nazwiskami. W 1972 roku Koło ZBoWiD-u w Ursusie zajęło się odrestaurowaniem mogił, a na ich miejscu mieszkańcy dzielnicy ufundowali pomniki z napisem: „Ofiarom Powstania Warszawskiego – Społeczeństwo Ursusa”. Opiekę nad nimi powierzono Szkole Podstawowej nr 11. Na tablicach znajduje się pełen wykaz imienny zidentyfikowanych osób, który umieszczono na mogiłach w 1982 roku.

przystanek 3

**Pomnik Żołnierzy Września 1939 roku,
Cmentarz – brama przy ul. Rakuszanki**

Ta zbiorowa mogiła, znajduje się w pierwszej alejce po prawej stronie od bramy głównej. Na ścianie pomnika w kształcie krzyża jest umieszczony emblemat Krzyża Walecznych z napisem: „Na Polu Chwały – 1939”. Został wykonany z brązu. Poniżej widnieje owalna tabliczka, także z brązu, z napisem: „17 Żołnierzom Poległym w Walce w 1939 r. – Społeczeństwo Ursusa”. Wzdłuż ściany umieszczono 17 mieczy stylizowanych na wzór broni obosiecznej z czasów bitwy pod Grunwaldem. Na płycie głównej znajduje się 17 zniczy oraz tablica z nazwiskami poległych, oprócz tego leży tam metalowa tarcza z łańcuchem i napisem „Pro Patria 1939”. Pochowani żołnierze pochodzili przeważnie z jednostek armii „Poznań”. Podczas obrony Warszawy 25 września zostali ciężko ranni i trafili do szpitala wojskowego w Ursusie. 13 zmarło na skutek ciężkich ran, a 4 zostało w bestialski sposób zamordowanych przez wojska hitlerowskie na terenie obozu przejściowego w Piastowie. Zakopano ich na pobliskich polach. Mieszkańcy Piastowa zorganizowali ekshumację ich zwłok do tej zbiorowej mogiły.

przystanek 4

Willa „Grabkowo” i pomniki przyrody

Adres: ul. Przemysława 7

16 listopada 1927 roku w kościele św. Aleksandra w Warszawie na ślubnym kobiercu stanęli: malarka Zofia Wojciechowska, córka byłego prezydenta Rzeczypospolitej Stanisława Wojciechowskiego i Władysław Jan Grabski, syn byłego premiera. Ojciec pana młodego ofiarował nowożeńcom ok. 29 ha ziemi (z posiadanych 40 ha) w Gołębkach. Władysław Grabski resztę ziemi postanowił rozparcelować pod budowę osiedla i ogrodu. Przy ul. Przemysława 7 premier wybudował w 1927 roku willę „Grabkowo” z pięknie urządzonym ogrodem, który także ofiarował nowożeńcom. Ogród zaplanował Franciszek Szanior, a większość drzew przetrwała do dziś. Są to już pomniki przyrody, rosną tu: lipa drobnolistna, brzoza brodawkowata, klon zwyczajny oraz klon jawor. Na terenie posesji pomnikiem przyrody nieożywionej jest głaz różowo-gruboziarnisty, tzw. głaz Władysława Grabskiego. W dworku od 1927 roku do śmierci w kwietniu 1953 roku mieszkał Stanisław Wojciechowski. Obok posesji rośnie dąb szypułkowy liczący 127 lat, zarejestrowany jako pomnik przyrody w 1990 roku. Jego obwód w pierśnicy wynosi 306 cm, wysokość – 22 m. Dąb szypułkowy zalicza się do najdłużej żyjących drzew – może przetrwać nawet 1000 lat.

przystanek 5

**Letnia rezydencja premiera Władysława Grabskiego,
pomnik przyrody: lipa drobnolistna
Adres: ul Przemysława 14**

Władysław Grabski, premier i minister skarbu II Rzeczypospolitej, dużo czasu spędzał w Gołąbkach. Miał tu domek letniskowy przy obecnej ul. Przemysława 14. Przez pewien czas był nawet prezesem Stowarzyszenia Miłośników Osiedla Gołębki. Domek stoi do dziś, otacza go mur z czerwonego klinkieru. Domek letni z ogrodem odkupił ogrodnik rodziny Grabskich, Franciszek Gawin. Na posesji rośnie lipa drobnolistna, w 1995 roku zarejestrowana jako pomnik przyrody.

ciekawostka:

Pod koniec życia Władysław Grabski zapragnął poprawy stanu dróg w Polsce. W tym celu otworzył klinkiernię w pobliskim Ołtarzewie. Okazało się jednak, że klinkier produkowany według licencji duńskiej nie zdaje egzaminu w Polsce, gdzie wozy miały żelazo zamiast ogumienia. Materiał kruszył się, a Grabski poniósł poważne straty. Po czerwonych drogach z klinkieru w Gołąbkach pozostała jedynie nazwa ulicy.

przystanek 6

Kościół św. Jana Apostoła i Ewangelisty

Adres: ul. K. Jagiellończyka 3

Po II wojnie światowej mieszkający tu pisarz dr Władysław Jan Grabski podjął starania o utworzenie nowej parafii w Gołębkach. W 1945 roku Kuria Metropolitalna Warszawska z części parafii: Piastów, Żbików i Babice utworzyła nową parafię pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty w Gołębkach. Obecnie liczy ona ponad 5000 wiernych, znajduje się w dekanacie ursuskim. Gołębowska parafia jest jedyną w dekanacie Ursus, w której przebywał Jan Paweł II. Upamiętniają to popiersie papieża oraz specjalna tablica wmurowana w ścianę kościoła.

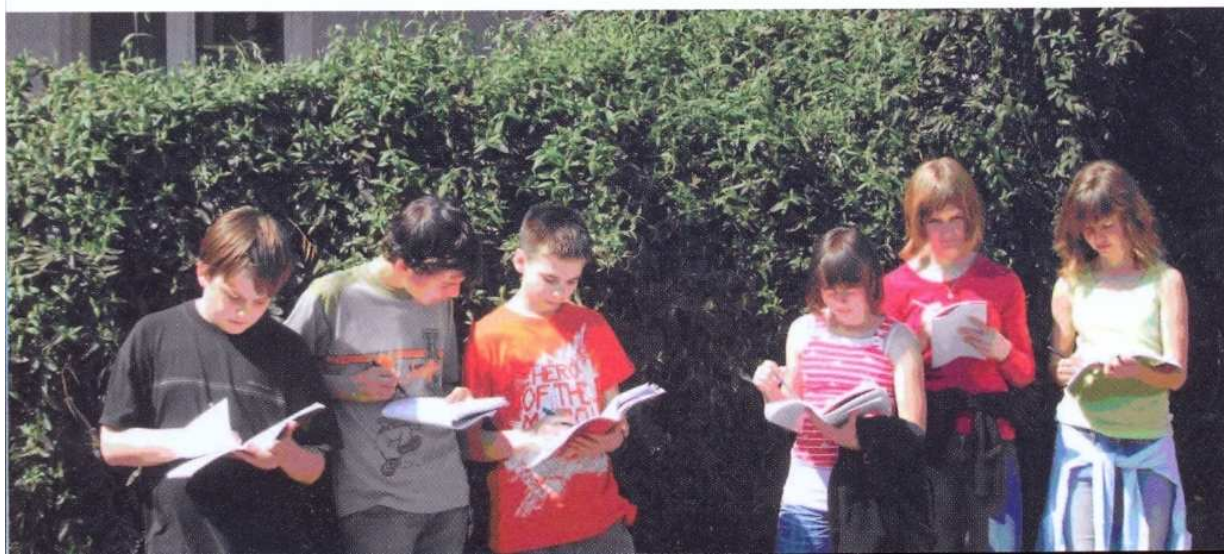

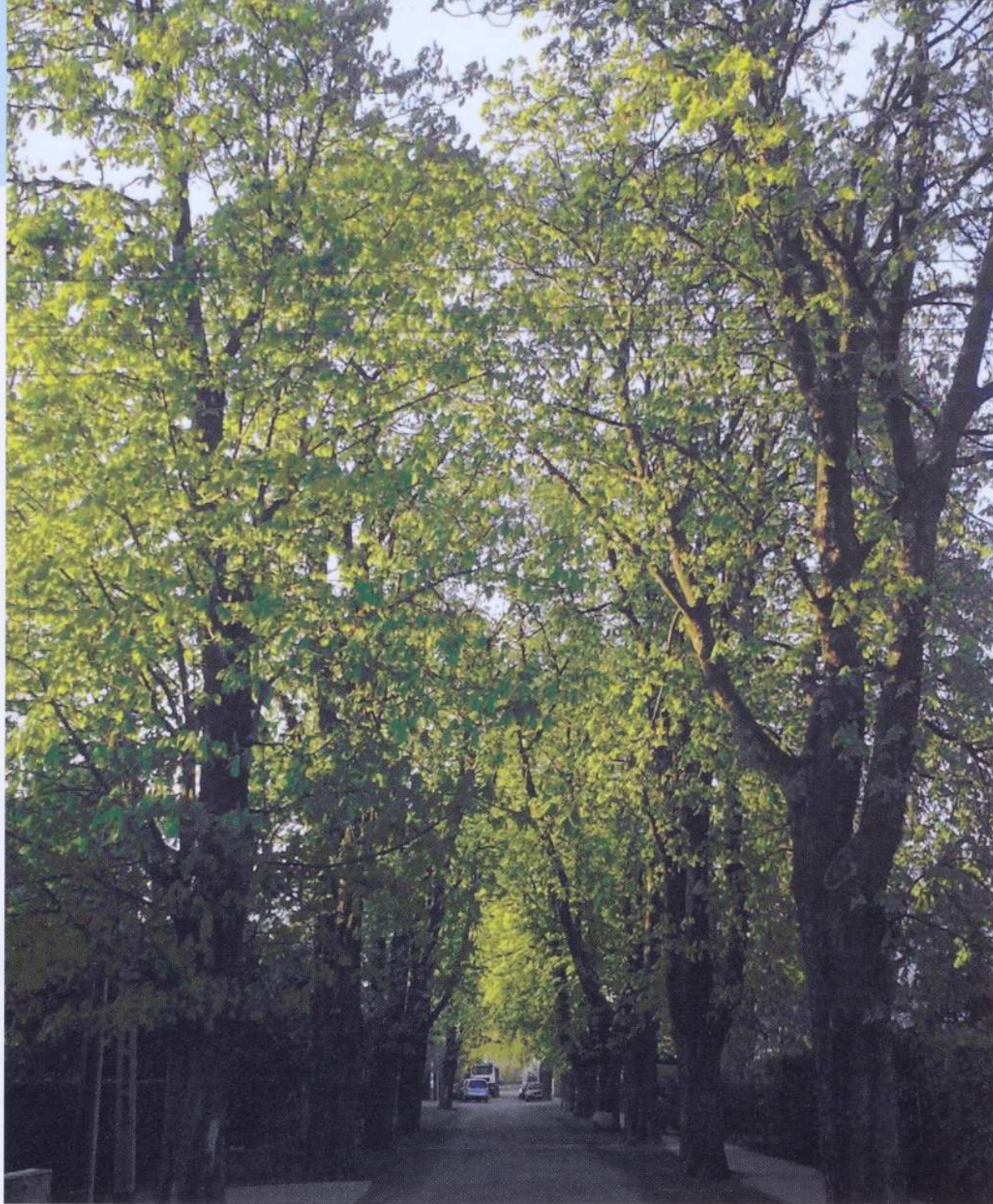
przystanek 7

Konspiracyjna willa i wiciokrzew pomorski

Adres: ul. B. Śmiałego 10

Dom przy ul. Bolesława Śmiałego 10 został wybudowany w latach 1937–38 przez inżyniera Quanta, właściciela posesji, który został zamordowany w Katyniu. W księdze wieczystej dom figuruje jako willa „Leśniczanka”. Otaczały go piękne świerki, z których kilka zachowało się do dzisiaj. W czasie okupacji mieszkali tu również uciekinierzy z płonącej po powstaniu Warszawy. Po wojnie budynek przeszedł pod tzw. kwaterunek, obecnie jest własnością prywatną. Przy płocie willi rośnie wiciokrzew pomorski. Jest to wieloletnia roślina ozdobna, z pnączem o zdrewniałej łodydze. Ma krótkoogonkowe, eliptyczne liście, o długości 4–6 cm, za młodu są one owłosione, z wierzchu błyszczące, ciemnozielone. Kwiaty wyrastają po 3–12 w pęczkach na szczytach pędów, przyjemnie pachną, zwłaszcza wieczorem.

przystanek 8

Aleja kasztanowców

Adres: ul. Piechoty Wybranieckiej

Kasztanowiec biały osiąga do 30 m wysokości, koronę ma okrągłą, gęstą, a korę – szarobrązową. Liście są dłoniasto złożone, zrzucające na zimę, kwiaty rosną w wyprostowanych wiechach o długości do 30 cm. Owoce to duże, brązowe kasztany w kolczastych torebkach. W ostatnich latach drzewa te atakuje mały motyl szrotówek kasztanowcowiaczek, którego larwy żywią się liśćmi kasztanowca. Przy ul. Piechoty Wybranieckiej rośnie 18 drzew tego gatunku, najgrubsze z nich ma 287 cm obwodu, a najcieńsze – 186 cm. Członkowie Klubu Ekologicznego przy SP nr 2 corocznie grabią we wrześniu liście chorych kasztanowców i pakują je do worków.

przystanek 9

Miłorząd dwuklapowy i tulipanowiec amerykański
Adres: ul. K. Odnowiciela 6

Miłorząd dwuklapowy pochodzi z północno-wschodnich Chin, sprowadzono go do Europy na początku XVIII wieku. Gatunek ten jest ceniony za długowieczność, odporność na mróz i pasożyty. Uważa się go za żyjącą skamielinę. Ma właściwości lecznicze. Drzewo to jest wiatropylne, kwiaty żeńskie są zielone i kuliste, a męskie rosną zebrane w żółtawe kotki. Wachlarzowate, dwuklapowe liście opadają na zimę. Pień pokrywa brunatno-czerwona kora. Owoce są kuliste z nieprzyjemnie pachnącym miąższem.

Tulipanowiec amerykański osiąga wysokość do 30 m. Ma szorstką, jasnobrązową korę. Liście są poczwórnie klapowane, jasnozielone, jesienią żółkną i opadają. Obupłciowe, kielichowate kwiaty są żółtawo-zielone, dorastają do 4–6 cm długości. Owoc składa się z licznych skrzydlaków, tworzących rodzaj szyszki, nasiona są roznoszone przez wiatr. Gatunek rośnie w lasach mieszanych na wschodzie USA, do Europy został sprowadzony w XVII wieku jako roślina ozdobna, wykorzystuje się go także w przemyśle papierniczym.

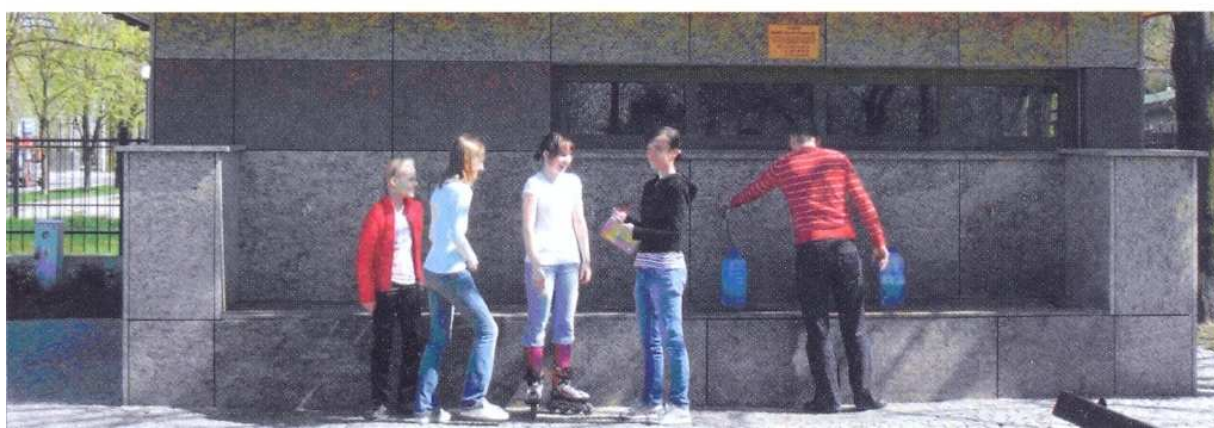

przystanek 10

Studnia oligoceńska
**Adres: skrzyżowanie ul. Czerwona Droga
i ul. Orłów Piastowskich**

Woda oligoceńska jest to woda artezyjska, mieszcząca się pomiędzy dwiema warstwami skał i czerpana z tzw. studni oligoceńskich. Nazwa wody pochodzi od średnio- i gruboziarnistych piasków glaukonitowych oligocenu, występujących na głębokości około 200 metrów w przypadku niecki mazowieckiej. Woda ta może być przechowywana dla celów spożywczych przez 24 godziny, po przygotowaniu dłużej.

Źródło: <http://pl.wikipedia.org>

przystanek 11

Wiąz pospolity i recykling

Adres: ul. Czerwona Droga (boisko ZS nr 80)

Wiąz może osiągnąć wiek do 600 lat i wysokość do 30 m. Korona jest smukła i luźna, kora – ciemnoszaro-brązowa, liście są odwrotnie jajowate, asymetryczne, zrzucane na zimę. Obupłciowe kwiaty mają czerwonawy kolor. Owoce to owalne skrzydłaki z nasieniem pośrodku. Drewno wiązu stosuje się w meblarstwie jako fornir. Drzewo to bywa także sadzone w parkach i ogrodach jako rzadka roślina ozdobna.

Recykling. Od 4 lat w szkole prowadzona jest zbiórka makulatury, od 2 lat – zużytych baterii. Uczniowie zebrali ponad 500 kg baterii, gromadzą też ponad 1 t makulatury miesięcznie, którą odbiera firma „Recykling” z Wołomina. Trzy pojemniki (1000-litrowe) na papier stoją na placu szkolnym przy bramie od ul. Czerwona Droga. Uczniowie, rodzice i okoliczni mieszkańcy mają do nich dostęp przez cały dzień.

Szkoła: Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 2 w Warszawie

www.zespolszkol80.edupage.org

Koordynator projektu: Irena Jarzębak

ekotrasa „W górę Prosny” Kalisz

przystanek

1. Przy Teatrze
 2. Jaz na Kanale Rypinkowskim
 3. Most św. Wojciecha
 4. Dom Kowalskiego – strzelnica
 5. Przystań
 6. Jeziorko na Wygonie
 7. Kanał deszczowy
 8. Przed nasypem
 9. Panorama z mostu
 10. Próg na Prośnie
 11. Ujęcie Piwonki
 12. Ujęcie wody Lis
 13. Starorzecze w Piwonicach
- Przystanek alternatywny**
Torfowisko Lis

przystanki 1 - 13

6 km

przyst. 1 - 11 - alternatywny

6,5 km

2,5 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 13 + 1

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

przyst. alternatywny

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Ekotrasa „W górę Prosny” w całości przebiega przez Kalisz. Jej motywem przewodnim jest Prosna – rzeka, która od zarania historii naszego miasta miała znaczący wpływ na jego kolejne lokalizacje, charakter i dzieje. Pierwszy przystanek trasy pieszo-rowerowej wyznaczono kilkaset metrów od ratusza – na skraju zabytkowego Parku Miejskiego, w pobliżu Teatru im. W. Bogusławskiego – jednego z najbardziej charakterystycznych obiektów w mieście. Ostatni punkt na trasie podstawowej znajduje się ok. 6 km na południe od tego miejsca, a odległość do położonej dalej, alternatywnej mety – Torfowiska Lis – wynosi 6,5 km. Około 1 km od ostatniego przystanku, tuż za południowo-wschodnią granicą miasta, rozpoczyna się Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Prosny. Taką samą formą ochrony objęto także znaczną część doliny Swędrni, położoną w przybliżeniu 5 km na wschód od przystanku przy teatrze¹. Jeśli planujemy wycieczkę grupową, warto wcześniej umówić się na zwiedzanie Stacji Uzdatniania Wody Lis, położonej na terenie strefy ochronnej².

Trasa początkowo prowadzi alejkami parkowymi, a po przekroczeniu Kanału Rypinkowskiego wkracza na nadrzeczny wał przeciwpowodziowy, którym biegną zielony szlak turystyczny do Chełmc³ i Bursztynowy Szlak Rowerowy. W okolicy Domu Kowalskiego **ekotrasa** i Bursztynowy Szlak Rowerowy rozchodzą się na kilkaset metrów. Szlak rowerowy skręca w prawo do rezerwatu archeologicznego oraz drewnianego kościółka św. Wojciecha, by znów spotkać się z **ekotrasą** na kolejnym przystanku. Z zielonym szlakiem turystycznym, przekraczającym most kolejowy, **ekotrasa** rozstaje się przy nasypie nad brzegiem rzeki. Nieco wcześniej kończy się także Wał Piastowski, a razem z nim wygodna, asfaltowa nawierzchnia. Do nasypu przy moście i dalej w górę rzeki, aż do mostu w Piwonicach, wiedzie ścieżka. Podczas roztopów ten odcinek szlaku bywa podmokły. Można go ominąć, pozostając na Bursztynowym Szlaku Rowerowym, wiodącym wzdłuż ulic o częściowo nieutwardzonej powierzchni⁴. Przy moście w Piwonicach szlak krzyżuje się z główną nitką **ekotrasy** i prowadzi aż do przystanku alternatywnego Torfowisko Lis. Ostatni odcinek, od mostu do rezerwatu, można pokonać, korzystając z autobusów komunikacji miejskiej. Właściwa **ekotrasa** trzyma się nadal lewego brzegu Prosny. Prowadzi najpierw pod mostem, schodami w górę i dróżką przy rzece, a potem osiedłowymi uliczkami Piwonic. W tej okolicy wiele lat temu odkryto osadę kultury przeworskiej, a w niej wiele cennych zabytków⁵. Miłośnicy historii II wojny światowej na pewno będą chcieli zobaczyć jeden z bunkrów tzw. kaliskiej linii Maginota, czyli zespołu umocnień rozmieszczonych na terenie wschodnich i południowych dzielnic Kalisza⁶.

przystanek 1

Przy Teatrze

W miejscu, gdzie boczny taras Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego schodzi wprost do rzeki, wyznaczaliśmy pierwszy przystanek ekotrasy. Przybija tu czasem łódź „Calisia” – replika łodzi św. Wojciecha, wykonana zgodnie ze średniowieczną technologią; można nią dopłynąć aż na Zawodzie⁷. Udajemy się w górę rzeki, przez południowo-zachodnią część Parku Miejskiego.

ciekawostka:

Park Miejski w Kaliszu został założony w 1798 r. Jest jednym z najstarszych tego typu parków w Polsce.

Po drugiej stronie rzeki leży starsza część parku, który ze względu na stosunkowo dobrze zachowany dawny układ planistyczny oraz wiele gatunków drzew i krzewów ozdobnych (w tym ok. 60 pomników przyrody) został wpisany do Państwowego Rejestru Zabytków. „Obecnie w parku znajduje się ok. 150 gatunków drzew i 65 pomników przyrody, m.in. charakterystyczny dąb czerwony (*Quercus rubra*), nazwany na cześć słynnego kaliskiego poety Dębem Asnyka”⁸. Następnie rzeka płynie ok. 300 m na południe, aż do miejsca, gdzie oddziela się od niej kanał, zwany Rypinkowskim. Kolejny przystanek znajduje się w zasięgu wzroku – dotrzemy tam, wędrując jeszcze kilkadziesiąt metrów wzdłuż kanału.

ciekawostka:

Czy wiesz, co to jest jaz? Jest to budowla hydrotechniczna wybudowana w poprzek rzeki lub kanału. Służy do kontrolowania poziomu wody, dzięki czemu umożliwia żeglugę, a także (w ograniczonym zakresie) zabezpiecza przed powodzią. Wykorzystuje się go również do zaopatrywania w wodę oraz do pozyskiwania energii.

przystanek 2

Jaz na Kanale Rypinkowskim

Prosna i jej dopływy w rejonie Kalisza wielokrotnie zmieniały koryta, wymuszając zmiany lokalizacji miasta. Główny nurt rzeki – przepływający przez centrum miasta – wraz z kanałami: Rypinkowskim, który zaraz przekroczymy, i Bernardyńskim, a także dopływy: prawostronne Pokrzywnica i Swędnia oraz lewostronne Piwonka i Krępica tworzą jeden z ciekawszych w kraju węzłów wodnych. Kładka wzdłuż jazu poprowadzi na lewy brzeg Kanału Rypinkowskiego, który podobnie jak Bernardyński, spełnia przede wszystkim funkcję przeciwpowodziową. Przecho-
dząc kładką przez jaz, możemy przyrzeć się tej budowli datowanej na 1843 rok. To jeden z ważniejszych obiektów Kaliskiego Węzła Wodnego. Od 1945 roku jest to jaz w pełni zasuwowy o wysokości spiętrzenia 2,5 m. Ten i pozostałe dwa jazy, spiętrzając wody rzeki, spowodowały „powolne odkładanie się rumowiska w powstałym powyżej zbiorniku wodnym. Następowало stopniowe wynoszenie dna rzeki. Zamulenie doprowadziło do wyeliminowania możliwości pływania po Prośnie łodziami o większym zanurzeniu niż kajaki. Zamarło życie na ośmiu przystaniach. Rzeka straciła atrakcyjność wypoczynkową dla mieszkańców Kalisza.”⁹. Odległość do następnego przystanku wynosi ok. 600 m.

przystanek 3

Most św. Wojciecha

ciekawostka:

Kalisz jest najstarszym miastem w Polsce. Jego spisana metryka sięga II w. n.e. W XV wieku tak pisał o nim Jan Długosz w *Rocznikach*: „Kalisz, najstarsze z miast, którego jedyną nazwę ze wszystkich grodów polskich zapisanych przez Ptolemeusza w jego *Kosmografii* możesz rozpoznać.” Intensywne zasiedlenie na tym obszarze w okresie wpływów rzymskich wynikało z położenia w znaczącym punkcie Szlaku Bursztynowego, łączącego imperium rzymskie z wybrzeżem Bałtyku¹⁰.

Kaliszanie szczycą się przeszłością swego miasta i nawiązując do niej, najnowszą obwodnicę nazwali Trasą Bursztynową. To bardzo ważna arteria drogowa, mająca wielki wpływ na drożność komunikacyjną i jakość powietrza w mieście. Pierwszy jej odcinek przekroczymy bezpiecznie przejściem pod Mostem św. Wojciecha. Jest to najdłuższy spośród ponad trzydziestu kaliskich mostów. W XIX wieku właśnie dzięki mostom i kładkom, licznie przerzuconym przez koryta rzeczne przecinające miasto, Kalisz zwany był Wenecją Północy.

przystanek 4

Dom Kowalskiego – strzelnica

Kaliszanie z początków XX wieku upodobili sobie to miejsce jako cel wycieczek i miejsce wypoczynku na łonie natury. Wprawdzie po strzelnicy, ogródku letnim, plaży i przystani zostały tylko wspomnienia, ale nadal można czasem przeprawić się stąd małym osobowym promem na prawy brzeg Prosny¹¹. Podobno należy w tym celu zawołać Panią Szyper mieszkającą po drugiej stronie rzeki. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu w okolicy było więcej podobnych przepraw, bo mieszkańców obu brzegów łączyły silne związki rodzinne i ekonomiczne, a najbliższy most przez Prosnę jest oddalony o 3 km. Wokół budynku dawnej restauracji rosną okazałe drzewa, wśród nich jesiony, olchy czarne, wiązy i robinie akacjowe, zwane błędnie akacjami.

..... zadanie

Dowiedz się, czym się różnią robinie akacjowe od akacji.

Można tu spotkać także zdziczałe drzewa i krzewy owocowe. Zawodzie to kolebka miasta i raj dla archeologów¹². Z pewnością warto w tym miejscu zboczyć nieco z naszego szlaku, by odwiedzić Rezerwat archeologiczny „Kaliski Gród Piastów” oraz drewniany kościółek św. Wojciecha z 1798 roku. Prowadzą tam zielony szlak i Bursztynowa Trasa Rowerowa. Podążając tymi ścieżkami, bez trudu trafimy na kolejny przystanek **ekotrasy**, a nadłożymy nie więcej niż 200 m drogi do ponad 600, które pokonalibyśmy, wędrując **ekotrasą** wzdłuż wału.

przystanek 5

Przystań, bród,
starorzecze

W tym miejscu, na końcu ulicy Bolesława Pobożnego, za Walem Piastowskim, znajduje się skromna przystań, ostatnie miejsce na trasie łodzi „Calisia”. Okoliczni mieszkańcy jeszcze w latach 70-tych ubiegłego wieku wozami konnymi przeprawiali się tutaj przez bród na Prośnie, żeby przewozić plony z pól położonych na przeciwnym brzegu. Zanim powędrujemy dalej, możemy spojrzeć na drugą stronę rzeki. Tam właśnie znajduje się starorzecze Bizie – jedna z ważniejszych w mieście ostoj dzikiego ptactwa. Widuje się tam nie tylko ptaki charakterystyczne dla nadwodnych siedlisk, takie jak perkozy, krzyżówka, łyska, wodnik, rokitniczek, trzcinniczek, remiz, potrzos oraz łabędź niemy i błotniak stawowy (dwa ostatnie są rzadko spotykane w Kaliszu), lecz także inne, korzystające z nadwodnych zadrzewień, np. dzięciołka, dzięcioła zielonego, słowika czy kwiczoła. Kilkadziesiąt metrów dalej, nad samym brzegiem rzeki, napotkamy duże skupisko jemoły na okazałych topolach. Topola czarna jest ulubionym żywicielem tego półpasożyta. Około 300 m dalej, w miejscu, gdzie po prawej stronie drogi gruntowej stoi kikut martwej topoli, trzeba wybrać szlak, którym dotrzemy do następnego punktu **ekotrasy**.

przystanek 6

Jeziórko na Wygonie

Wybór pierwszego wariantu – drogi krótszej i znacznie ciekawszej, ale dzięki, a po deszczu podmokłej – oznacza dotarcie do Jeziórka dróżką, która zaczyna się w pobliżu kikuta topoli i biegnie ok. 300 m wśród dziczejących pól, aż do domku letniskowego; przy nim skręcamy w lewo do starorzecza. Wybierając drugi wariant, nadłożymy ponad 300 m, ale wygodniej dotrzemy do celu. W tym przypadku powiedzie nas tam polna droga, w którą skręcamy z wału, zanim dotrzemy do kanału deszczowego. Po przejściu ok. 300 m w kierunku północno-zachodnim, w okolicy zwanej Wygonem, napotkamy kolejne starorzecze, a właściwie starorzecza, znane starszym mieszkańcom Zawodzia jako Jeziórko. Jego wodno-błotne tereny są otoczone łąkami oraz lasiem łęgowym z olszą czarną i wierzbą szarą – pozostałościami po naturalnej roślinności doliny Prosny. Dawniej, gdy rzeka przerywała wał przeciwpowodziowy, jej wody regularnie zasilają starorzecze, które dziś coraz bardziej zarasta szuwarami. Wygon jest dziś jednym z ośmiu najważniejszych siedlisk ptaków wodno-błotnych w Kaliszu. Można tu spotkać potrzosa, remiza, łyskę lub krzyżówkę¹³. W zależności od obranej drogi, od martwej topoli do następnego przystanku dzieli nas 700 do 1000 m.

przystanek 7

Kanał deszczowy

Jeżeli na Wygon udaliśmy się dróżką przy martwej topoli, ścieżka obok domku letniskowego, przez las ekologiczny, doprowadzi nas wzdłuż starorzecza do polnej drogi. Idąc w lewo, docieramy nad Prosnę, gdzie wyznaczono kolejny przystanek. Jeśli zaś wybraliśmy dłuższą trasę, trzeba zawrócić, żeby znów znaleźć się na **eko-trasie**, w miejscu, gdzie pod Wałem Piastowskim przebija się wybetonowane koryto kanału deszczowego, odprowadzającego do Prosny wody z kanalizacji deszczowej i oczyszczalni wód. Wędrując pieszo ok. 400 m w górę kanału, docieramy do tej oczyszczalni, położonej wśród bujnej zieleni. Ścieżka, na planie miasta dumnie oznaczona jako ulica, wiedzie podmokłą łąką, dlatego po deszczu może być trudna do przebycia bez odpowiedniego obuwia.

przystanek 8

Przed nasypem

Między wałem a korytem rzeki, aż do Mostu Kolejowego, ciągnie się kilkudziesięciometrowy pas porośnięty specyficzną roślinnością nadrzeczną. Nie brak tu wierzb, topoli, czeremchy, derenia świdwy i jasnoty purpurowej. Wśród gęstej roślinności kryje się kolejne starorzecze. Takie miejsca, położone w korytarzu rzeczonym, są ostojami drobnych zwierząt, a szczególne znaczenie mają dla ptaków, nie tylko migrujących. Można tu usłyszeć i zobaczyć m.in. dzięcioła zielonego, słowika rdzawego i kwiczoła. Po drugiej stronie wału ciągną się podmokłe łąki.

Asfaltowa nawierzchnia kończy się ok. 300 m za kanałem deszczowym, mniej więcej w miejscu, gdzie przed wojną istniał tzw. dołek diabelski, który, choć okryty złą sławą, przyciągał młodych ludzi z całej okolicy¹⁴. Skacząc z wysokiej skarpy między zaroślami, ryzykowali życie. Rzeka została uregulowana, a skarpa rozplantowana tak, że dziś woda płynie tutaj ok. 100 m od wału, a przy samym moście ta odległość wzrasta do ok. 200 m. Nad Prosnę, niewidoczną z wału z powodu wysokich zarośli, najlepiej dojść wydeptaną dróżką od strony nasypu kolejowego. Po drodze mijamy hałdę piachu, wydobytego z rzeki podczas jej pogłębiania. Wędkarze twierdzą, że biorą tam ukleje, jazgarze, płocie, okonie i jelce.

przystanek 9

Panorama mostu

Most kolejowy przecina rzekę. Zielony szlak biegnie dalej wzdłuż torów po nasypie, lecz **ekotrasa** powiedzie dołem, wąską ścieżką pod mostem. Jeśli jednak na chwilę wdrapiemy się po schodkach na nasyp, nie pożałujemy. Z góry wśród łąk i turzycowisk, zobaczymy ujście Pokrzywnicy¹⁵ – prawobrzeżnego, najczystszej dopływu Prosny – a niemal pod stopami ukaże się nam szeroki pas dzikiej roślinności nadrzecznej – to raj dla wędkarzy i jedno z ważniejszych w Kaliszu siedlisk ptaków. Spotyka się tutaj czajkę, kszyska, świerszczaka, potrzosa, a nawet krwawodzioba¹⁶. Wędrując dalej, możemy napotkać ślady działalności bobra lub dostrzec wydrę. Dobrze znana wędkarzom ścieżka, która poprowadzi nas między polami a gąszczem wierzb, olszyn i innych roślin typowych dla takich zbiorowisk, w okresie większych opadów bywa rozmokła. Jeśli nie mamy odpowiedniego obuwia i nie żal nam pięknych widoków, możemy opuścić następny przystanek. Nie nadłożymy wiele drogi, gdy do ujścia Piwonki udamy się, kierując się od Wału Piastowskiego w stronę przeciwną do rzeki. Do przejścia przez tory będzie to nieutwardzona ulica Wojciecha z Brudzewa, potem Torowa, która poprowadzi wzdłuż terenu elektrociepłowni. Przy strzeżonym przejeździe kolejowym trzeba skręcić lewo i ulicą Księżnej Jolanty dociera się do mostu w Piwonicach. Do tego miejsca od Wału Piastowskiego jest ok. 900 m.

przystanek 10

Próg na Prosnie

Elektrociepłownia Piwonice, której ogrodzenie ciągnie się wzdłuż rzeki, jest dominującym dostawcą ciepła dla mieszkańców miasta. Ten zakład stanowi także największe w okolicy źródło emisji szkodliwych substancji do atmosfery, chociaż „aktualne wartości zanieczyszczeń (...) mieszczą się w zakresie dopuszczalnym dla tego typu jednostek”¹⁷. Ze względu na ekonomikę produkcji w interesie zakładu leży pełne wykorzystywanie mocy obu posiadanych kotłowni, ale troska o środowisko skłania do inwestowania w poszukiwanie możliwości wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych, takich jak zrębki z wierzby energetycznej czy ślazu pensylwańskiego. Elektrociepłownia jest także zainteresowana zagospodarowaniem dla celów energetycznych odpadów pościelowych z lokalnej oczyszczalni ścieków¹⁸. Betonowy próg rzeczny, spiętrzający wodę dla potrzeb elektrociepłowni, oddalony o 500 m od mostu kolejowego, jest jednym z dwóch na naszej ekotrasie. Widok na Prosnę z tą budowlą w tle jest wyjątkowo piękny. W tej okolicy ścieżka przeciska się niemal między korytem rzeki a terenem zakładu, ale drewniane mostki z poręczami przy ujęciu wody pozwolą nam wygodnie pokonać wąski odcinek trasy. Stąd tylko 300 m drogi wśród nadrzecznych topoli dzieli nas od mostu drogowego w Piwonicach, gdzie zdecydujemy o kierunku dalszej wędrówki.

przystanek alternatywny

Torfowisko Lis

Jeśli decydujemy się odwiedzić ten rezerwat, musimy przekroczyć most na rzece, skąd można popatrzeć jeszcze na kolejny próg na Prośnie i ujście Piwonki. Miejsce, do którego zmierzamy, jest oddalone o ok. 1.5 km na południowy wschód. Bezpiecznie dotrzemy tam chodnikiem wzdłuż ulicy Starożytnej. Chroniony obszar wodno-błotny, stanowiący zbiorowisko roślin torfowiska przejściowego, o powierzchni 4,71 ha, znajduje się w dolinie Proсны w jednej z dawnych odnóg bocznych. Z trzech stron otaczają go jałowe wydmy. Na terenie torfowiska i okolicznych łąk widuje się ptaki rzadko gniazdujące w okolicy: bąka, kokoszkę i ksyka.

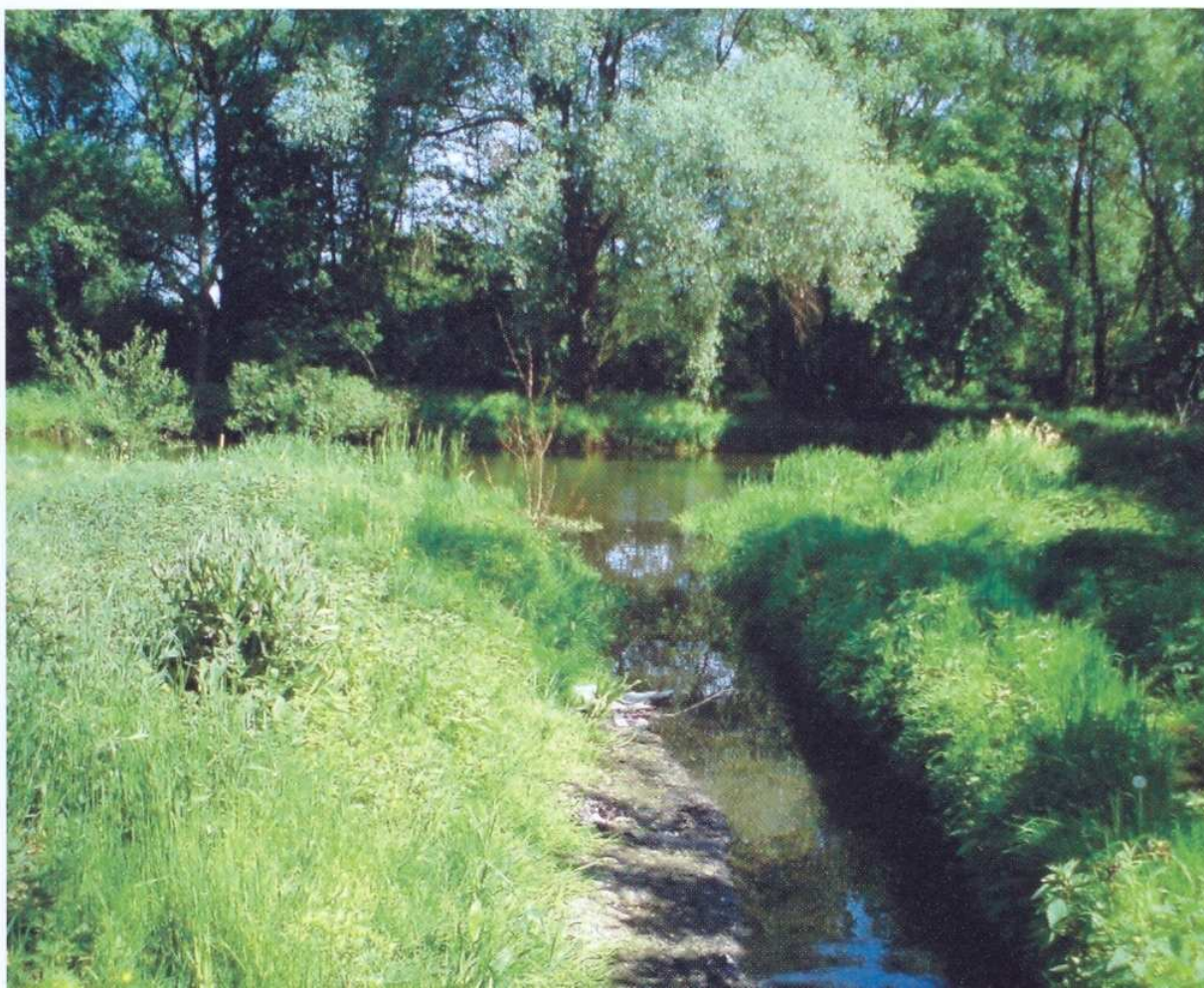

przystanek 11

Ujście Piwonki

Główna ścieżka ekotrasy prowadzi pod mostem drogowym dalej na południe. Tuż za mostem, na polderze zalewowym, znajduje się dzika plaża w Piwonicach, a wzdłuż niej – obsadzone topolami boisko sportowe. Od południa plażę ogranicza koryto Piwonki (Piwonii), która jest jedynym płynącym w całości przez Kalisz, „lewostronnym dopływem Prosny o całkowitej długości 6,49 km i zlewni 14,14 km². Zlewnia rzeki jest całkowicie antropogeniczna, zmieniona wskutek działalności człowieka, pozbawiona terenów zalesionych. Ciek charakteryzuje się dużymi spadkami koryta”¹⁹. Miano Smródki, które na lata przylgnęło do rzeki z powodu zanieczyszczeń ściekami z gospodarstw rolniczych i domowych, odchodzi w zapomnienie, a jej stan, choć powoli, wciąż się poprawia. Nieco w górę od drugiego na trasie progu spiętrzającego wody Prosny, w odległości ok. 400 m od mostu, Piwonka ma swoje ujście. Żeby wędrować dalej, będziemy musieli przejść przez mostek, przerzucony przez nią ok. 50 m od ujścia i wdrapać się na skarpę, która tuż za strugą dochodzi niemal do brzegu Prosny. Na górze skręcamy w prawo i idziemy, nie więcej niż 100 m, ulicą Wykopalską do najbliższej uliczki w lewo.

przystanek 12

Ujęcie wody Lis

Na trasie naszej wędrówki zobaczymy największą w Kaliszu stację uzdatniania wody, która zaopatruje w wodę 65% mieszkańców Kalisza.

przystanek 13

Starorzecze w Piwonicach

Jeśli spojrzymy ze skarpy w dół ku rzece, tuż za ogrodzeniem wodociągów dostrzeżemy ostatni przystanek na ekotrasie. Z dala rozpoznamy brzozy, a podchodząc bliżej, przekonamy się, że rosną tam także czerechwy, wierzby i olchy, między którymi wiją się dzikie maliny. Brzegi porastają trzciny i pałka wodna. Zamieszkuje tu licznie ptactwo wodno-błotne, a czasem widuje się także bobry. Między rzeką a starorzeczem, zasilanym w wodę przez cieniutki, bezimienny strumyczek o długości nieco ponad 1 km, kryje się dzika plaża. Ekotrasa kończy się tutaj, ale bogactwo nadprośniańskich krajobrazów rozciągających się na południe od niej, poza granicami miasta, warto jest poznać i ochrony silniejszej niż zapewnia status obszaru chronionego krajobrazu²⁰.

BIBLIOGRAFIA:

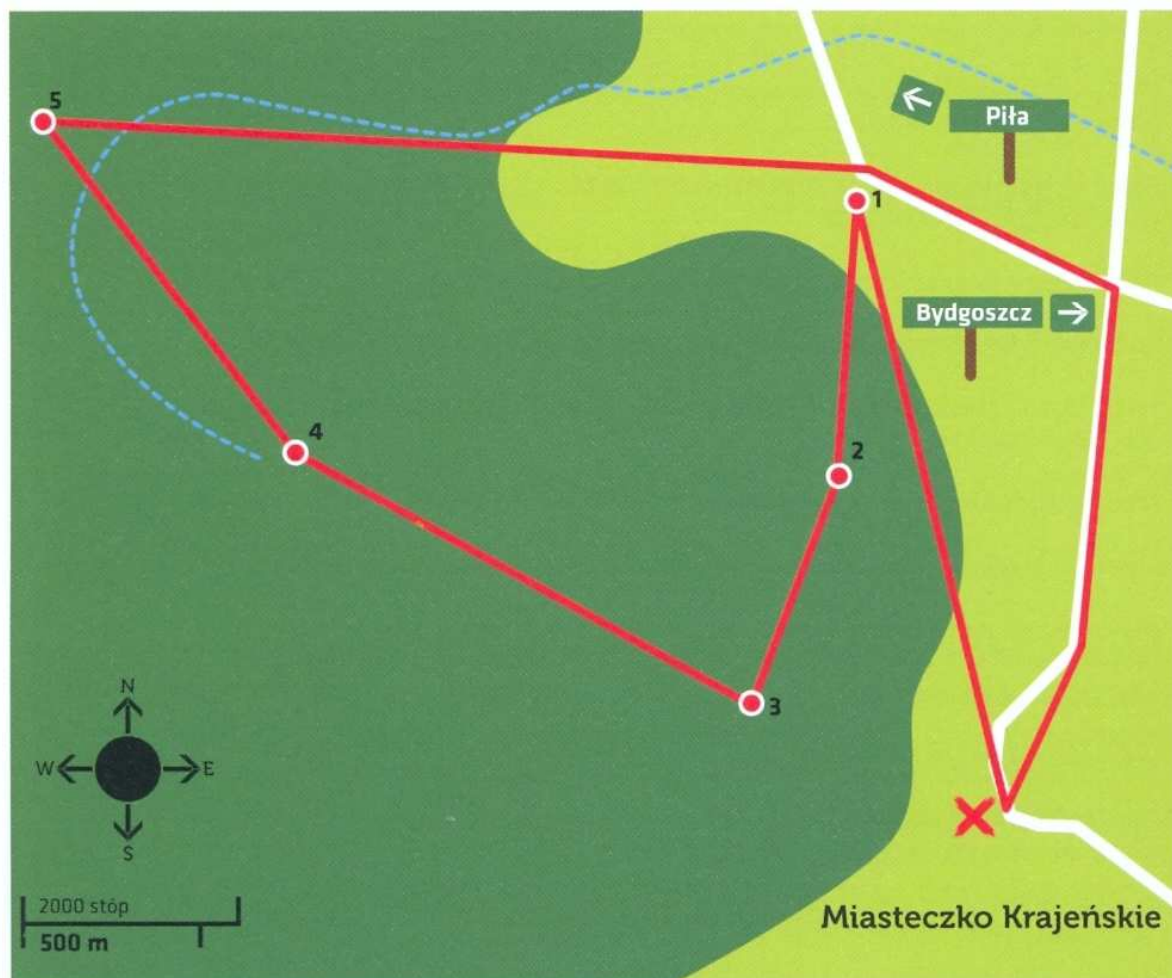
- ¹ Teatr im. W. Bogusławskiego w Kaliszu, <http://www.teatr.kalisz.pl/?page=historia>, maj 2009
- ² Nowa sala szkoleniowa w kaliskich wodociągach, „Kalisia Nowa”, nr 11–12–1/2006–2007
- ³ PTTK, Kaliski oddział im. St. Graeveggo, http://www.pttk.kalisz.pl/oferta.php?action=szlaki_zielony2, kwiecień 2009
- ⁴ Portal Urzędu Miasta Kalisza, http://www.kalisz.pl/files/120403499447c41db24c8f4/Trasy_rowerowe_Kalisz_2000.jpg, kwiecień 2009
- ⁵ Portal Kalisz w Internecie, <http://www.info.kalisz.pl/biograf/dabrowskik.htm>, kwiecień 2009
- ⁶ Szczypiorno, <http://atos.wmid.amu.edu.pl/~d138607/szczypiorno/bunkry.html>, maj 2009
- ⁷ Portal Urzędu Miasta Kalisza, http://www.kalisz.pl/porta1/121257859448467b2260ee4/Flota_mieszkowa_na_Zawodziu.html
- ⁸ <http://wielkopolskie.parki.org/kaliszmiejski/>
- ⁹ Marek Galuba, Marek Pancewicz, *Kaliski węzeł wodny i zarządzanie wodami*, Urząd Miejski w Kaliszu 2005
- ¹⁰ www.kalisz.pl/_portal/118950927446e6789aba3d8/Historia_miasta.html
- ¹¹ Jolanta Delura, *Wianki, spacer, majówki*, „Kalisia Nowa”, nr 5/99
- ¹² „Kalisia Nowa”, nr 5–6 2008, (cały numer poświęcony Zawodziu)
- ¹³ Tomasz Wilzak, *Tereny wodonośne Kalisza i ich znaczenie dla ochrony ptaków wodno-błotnych*, Mat. Symp. „Plan Wodny dla Kalisza”, marzec 2005
- ¹⁴ Portal Kalisz w Internecie, <http://www.info.kalisz.pl/historia/prosna.htm>, marzec 2009
- ¹⁵ Marek Galuba, Marek Pancewicz, *Kaliski węzeł wodny i zarządzanie wodami*, Urząd Miejski w Kaliszu 2005
- ¹⁶ Tomasz Wilzak, *Tereny wodonośne Kalisza i ich znaczenie dla ochrony ptaków wodno-błotnych*, Mat. Symp. „Plan Wodny dla Kalisza”, marzec 2005
- ¹⁷ *Założenia do planu zaopatrzenia miasta Kalisza w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, Uczelniane Centrum Badawcze Energetyki i Ochrony Środowiska Politechniki Warszawskiej
- ¹⁸ <http://www.ec.kalisz.pl/zamierzenia.htm>
- ¹⁹ Marek Galuba, Marek Pancewicz, *Kaliski węzeł wodny i zarządzanie wodami*, Urząd Miejski w Kaliszu 2005
- ²⁰ Strona nadleśnictwa Taczanów <http://taczanow.lasypanstwowe.poznan.pl/main.php?muid=61&mid=101&akID=152#ak152>

Szkoła: Szkoła Podstawowa numer 32 w Kaliszu

ul. Sulisławicka 108/110, 62-800 Kalisz

Koordynator projektu: Monika Trzęsowska

ekotrasa „Nad Miasteczkiem” **Miasteczko Krajeńskie**

przystanek

1. Pamiętkowy kamień
2. Dawne wodociągi
3. Cmentarz Żydowski
4. Zgniłe jezioro
5. Jezioro Linki

10 km

3-4 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 5

1

2

3

4

5

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Nasza **ekotrasa** nie tylko daje szansę na poznanie ciekawostek, wokół których umiejscowiono pięć przystanków, lecz także pozwala podziwiać zaskakujące zmiany krajobrazu i piękno przyrody. **Ekotrasa** „Nad Miasteczkiem” znajduje się na Obszarze Krajobrazu Chronionego Doliny Noteci. Jest on florystyczną perełką – występuje tu ponad 600 gatunków roślin naczyniowych, w tym 25 chronionych, liczne mszaki, porosty i grzyby. Kilka gatunków ma charakter reliktywów górskich, a dla wielu przebiega tędy granica ich zasięgu. Z rzadkich zwierząt można tu spotkać bociana czarnego, bielika, wydrę, borsuka, rzekotkę drzewną, traszki i wiele innych. Bardzo bogata jest fauna bezkręgowców, zwłaszcza owadów i mięczaków. Leśne barcie są pełne miodu, a mrowiska – olbrzymie.

Miejscowe tereny zostały ukształtowane przez lodowiec wskutek spiętrzenia moreny czołowej zlodowacenia poznańskiego w fazie krajeńskiej. To sprawiło, że względne różnice poziomów dochodzą do 90 m wysokości. Jedynie północna część terenu, oddzielona głęboką rynną z okresowymi jeziorkami, jest płaska. Dzięki temu powstała ogromna mozaika gleb na podkładzie ilów, pyłów, żwirów i glin, z których wody gruntowe w zupełnie niespodziewany sposób wypływają w licznych źródłkach, zastoiskach, ciekach lub jeziorkach. Wędrując po leśnych ostępach, napotykamy głazy narzutowe – znalazły się one tutaj dzięki lodowcom.

Miasteczko Krajeńskie leży w malowniczym wąwozie, otoczonym od północy pasmem wzgórz, a od południa rozległymi łąkami w Dolinie Noteci. Ze względu na ukształtowanie terenu miejscowość ta jest nazywana Kazimierzem Północy. Przez blisko 500 lat szczyciła się prawami miejskimi, które utraciła w 1973 roku. Od 1992 roku jest siedzibą gminy. Posiada swój herb. Jeden z najcenniejszych zabytków stanowi kościół, zbudowany w 1898 roku na miejscu znacznie starszego kościoła drewnianego, który spłonął. Stoi on na stromym wzniesieniu, malowniczo otoczony wiekowymi drzewami. Tuż przy kościele można zobaczyć wczesnośredniowieczne grodzisko, częściowo zachowane do dnia dzisiejszego. Ważnym miejscem dla tradycji Miasteczka Krajeńskiego jest także grób słynnego patrioty Michała Drzymały, który znajduje się na cmentarzu nieopodal kościoła. Gmina Miasteczko Krajeńskie jest położona na północnym skraju Doliny Noteci. Administracyjnie leży w województwie wielkopolskim, w powiecie pilskim. Przez jej północną część przebiega trasa Warszawa–Szczecin.

przystanek 1

Pamiętkowy kamień

W miejscu, gdzie stała dawna stodoła leśniczówki Brzostowo, leśnicy ustawili kamień pamiątkowy. To tu w okresie okupacji leśniczy Krzyżzański pomagał osobom poszukiwanym przez okupanta. Po dawnej osadzie, jak po wielu innych w tym lesie, pozostały jedynie stare drzewa owocowe i pamięć.

przystanek 2

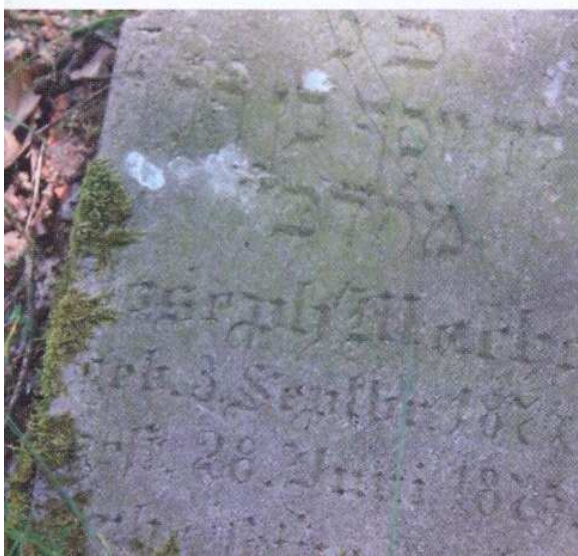
Dawne wodociągi

Miasteczko oraz pobliskie wsie niegdyś czerpały wodę pitną z licznych tu źródlisk w sposób grawitacyjny. Najstarsza niemiecka dokumentacja ujęć pochodzi z 1928 roku. Największe z nich Niemcy nazywali Źródłem Zdrowia. Jeszcze kilka lat temu niektóre gospodarstwa w Brzostowie uzupełniały braki wody, pobierając ją ze starych instalacji. Dawne wodociągi obecnie nie pełnią już swej funkcji, powoli niszczeją i znikają z okolicznego krajobrazu. Źródłiska jednak jak w przeszłości zasilają liczne cieki, stając się dzięki temu ostoją dla specyficznej grupy roślin i zwierząt. Przy strumieniu można zobaczyć także łuskiwniki (rodzaj roślin pasożytniczych) czy wątrobowce.

ciekawostka:

Jeśli patykiem zmacimy wodę w strumyku, to nurt może nam ukazać drobne małże, kielże i chruściki. Małe małże podlegają ochronie i znajdują się w Czerwonej Księdze Zwierząt, są także doskonałym wskaźnikiem czystości wód.

przystanek 3

Pozostałości cmentarza żydowskiego

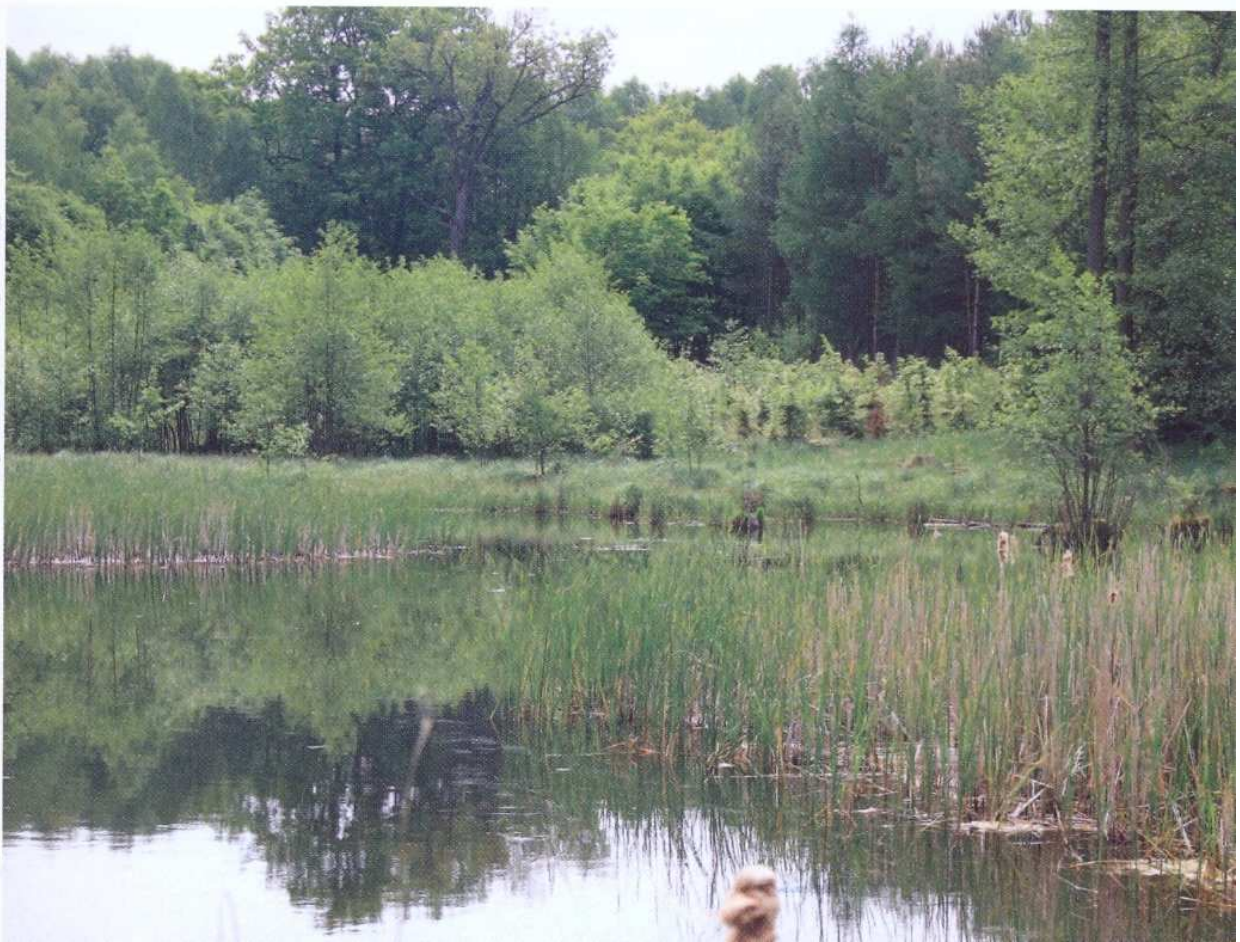
Cmentarz żydowski został zniszczony w latach dziewięćdziesiątych przez okolicznych „poszukiwaczy złota” (pospolitych rabusiów). Rozkopano wtedy nagrobki i zniszczono płyty nagrobne.

przystanek 4

Zgniłe jezioro

Tak nazywana jest pozostałość po zarastającym, niewielkim jeziorze wytopiskowym, położonym w szczytowej partii północnego skłonu moreny czołowej. W części wschodniej już porastają je olsy. Zachodnia część to użytek ekologiczny o tej samej nazwie, chroniący zbiorowiska wodno-błotne. W przeszłości na tym terenie prowadzono prace melioracyjne, które doprowadziły do częściowej mineralizacji torfów oraz w znacznej mierze odwodniły cały teren. Obecnie mała zastawka tylko po części zabezpiecza zachowanie dobrego uwodnienia terenu, a zaniechanie wszelkich prac przyczyniło się do powrotu naturalnych procesów sukcesyjnych. Teren ten oprócz wartości ogólnoprzyrodniczych odgrywa bardzo ważną rolę w kształtowaniu warunków mikroklimatycznych okolicznych lasów. Zimą pracownicy kują tu dzięcioły, na przedwiośniu mamy jedyną okazję, aby zobaczyć przedstawicieli największych polskich groszków, czyli małży. Napotkamy także nasze największe glony – ramienice – i podobną do nich krynicznicę. Gąszcz osoki to miejsce rozrodu naszych chronionych ważek: zalotki i trzepli. Bagno to prawdziwe królestwo traszki grzebieniastej, której wiosenne gody można z łatwością tu oglądać. Warto także zobaczyć drzewo z olbrzymim żółwiakiem.

Dowiedzieliśmy się, że niedaleko trasy naszych wędrówek mieszkał Pan Antek, który katowany przez hitlerowców zatracił zdolność sprawnego komunikowania się z ludźmi, dlatego żył samotnie w lesie, stroniąc od spotkań. Jednak gdy spotykał leśnika na nocnym obchodzie, chętnie wdawał się w dyskusje. Mówił o mieszkańcach, po których obecnie w lesie zostały tylko resztki ruin lub pojedyncze drzewa owocowe. Opowiadał także legendę kościoła w Zgniłym Jeziorze, które jest miejscem naszej obserwacji.

Legenda zgniłego jeziora

„Dawno, dawno temu w miejscu obecnego Zgniłego Jeziora stał stary kościół dla okolicznej ludności. Pewnego dnia ziemia rozstąpiła się wraz kościołem, a rozpadlinę zakryła woda. Jezioro szybko stało się bagnem i porosło roślinnością. Do dziś wędrujący przez las w nocy słyszą dzwony kościoła, których dźwięk wydobywa się z toni bagna”.

Dziś można już rozwiązać zagadkę dzwonów, słyszanych w czasie wędrówki przez te okolice w letnią lub wczesnojesienną noc. Otóż parowanie wody i mgły powstające nad drzewostanem w pagórkowatym terenie stwarzają specyficzną soczewkę akustyczną. Dźwięki, które słyhać w lesie, dochodzą z miejscowości oddalonych o 20–30 km, jak Margonin czy Chodzież, a nie słyhać nic z pobliskiego Miasteczka Krajeńskiego czy Rzadkowa.

przystanek 5

Jezioro Linki

To jedno z najdziwniejszych jezior rynnowych naszej okolicy, które kończy największą w Wielkopolsce zlewnię bezodpływową na północnym krańcu moreny. Wyjątkowość polega na efemeryczności jeziora, które ma okresy bardzo wysokiego stanu wód i okresy zupełnej suszy. W czasie naszych wycieczek zaobserwowaliśmy spadek poziomu wody o ok. 1 m i przesunięcie linii brzegowej o kilka metrów. Nasze wizyty na Linkach zawsze rozpoczynają się od obserwacji gąsiorów, które wspaniale nurkują i hałaśliwie fruwać nad naszymi głowami. Oprócz licznych ropuch, żab zielonych i brunatnych znowu spotykamy traszki zwyczajne i grzebieniaste, których samice mają słabiej wykształcony grzebień niż samce widziane w Zgniłym Jeziorze. Występują tu grzebiuszka i rzekotka oraz gady: padalce i jaszczurki zwinki. Jezioro, pozornie ubogie w roślinność, na którą składają się głównie glony, wodne mszaki i nieliczne rdestnice, o niezarośniętej linii brzegowej, jest jednak skarbnicą bezkręgowców reprezentowanych przez niemal wszystkie grupy systematyczne. To tu sto lat temu profesor Feliks Krawiec odkrył ciborę brunatną, turzycę ciborowatą oraz rdestnicę wąskolistną, występujące do dziś. Ta szara i uboga dolina kryje wiele gatunków chronionych oraz rzadkich, jak żabieńce i szaroty.

Szkoła: Zespół Szkół – Szkoła Podstawowa w Miasteczku Krajeńskim

ul. Szkolna 1, 89-350 Miasteczko Krajeńskie

Koordynator projektu: Zdzisława Misiak

eko trasa „Wzdłuż wybrzeża Bałtyku” **Mielno**

przystanek

1. Kościół Gotycki
2. Stary nadmorski las
3. Plaża w Mielnie
4. Pomnik przyrody - Wiąz szypułkowy (Limak)
5. Jezioro przybrzeżne- Jamno
6. Brzeg morski
7. Formy ochrony brzegu morskiego
8. W borze sosnowym
9. Wydmy nadmorskie
10. Nurt Jamieński
11. Oczyszczalnia ścieków

9 km

8 h

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

ekotrasa „Wzdłuż wybrzeża Bałtyku” Mielno

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Naszą **ekotrasę** wyznaczyliśmy w gminie Mielno, w powiecie koszalińskim. Omawiany obszar jest położony na mierzei oddzielającej jezioro Jamno od Morza Bałtyckiego oraz częściowo na wysoczyźnie moreny dennej Pobrzeża Słowińskiego. Administracyjnie są to dwie wsie, chociaż faktycznie tworzą jedną dużą osadę letniskową, która zajmuje obszar około 8 kilometrów kwadratowych. Mielno i Unieście oddalone są o około 12 km na północny zachód od Koszalina.

Ekotrasa rozciąga się od kościoła w Mielnie, następnie chodnikiem przechodzi przez lasek na plażę, na której znajdują się pozostałe przystanki. Dwa ostatnie punkty to jezioro Jamno oraz oczyszczalnia ścieków. Ścieżka łączy w sobie trzy główne cele: dydaktyczny, poznawczy i wychowawczy. Dzięki niej turyści oraz uczniowie poznają walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz historię omawianego obszaru, a także formy zagospodarowania i podstawowe problemy przyrodnicze, z którymi można się spotkać na Wybrzeżu. Ścieżka została zaprojektowana w taki sposób, aby przedstawić jak najpełniejszy zestaw zjawisk i procesów charakterystycznych dla krajobrazu nadmorskiego. Wśród nich możemy wymienić działalność fal morskich oraz wiatru, tworzenie się wydmy itp. Trasa pozwala też zwrócić uwagę na przystosowanie zbiorowiska roślinności wydymowej i leśnej do życia w określonych warunkach.

Proponowana ścieżka dydaktyczna wzdłuż Bałtyku uwzględnia interdyscyplinarny charakter edukacji terenowej, pomaga również rozwijać umiejętności wnikliwej obserwacji, porównywania i przewidywania.

przystanek 1

Kościół gotycki

Kościół z XV wieku jest jednym z najstarszych i najciekawszych zabytków architektonicznych okolicy. Znajduje się on przy ul. Kościelnej, ok. 1 km od centrum Mielna. Stoi na niewielkim wzniesieniu, wokół którego widać ślady fos. Urny z popiołami znalezione w pobliżu kościoła świadczą o tym, że wzgórze mogło być w przeszłości miejscem kultu. Ciekawym elementem murów kościoła są wbudowane w nie, nieznacznie obrobione kamienie polne przedstawiające postacie ludzi i zwierząt. W zabytkowym wystroju kościoła wyróżnia się barokowa ambona z XVIII wieku z rzeźbami czterech Ewangelistów. Warto również zwrócić uwagę na dwa dzwony, z których jeden pochodzi najprawdopodobniej z 1001 roku, czyli czasów panowania Bolesława Chrobrego!

przystanek 2

Stary nadmorski las

Las znajduje się w zachodniej części Mielna i obejmuje podmokłe obszary zatorfionej doliny Rowu Mieleńskiego oraz tereny suche przy plaży. Idąc w kierunku plaży, przechodzimy przez trzy typy lasów. Najdalej od wybrzeża rozpościera się bór bagienny, rosnący na najbardziej podmokłym podłożu; dominują w nim jesiony i olchy. Następnie przechodzi on w lasy i bory świeże; najwięcej jest tu buków, jednak im dalej w głąb, tym liczniej pojawiają się sosny, brzozy, dęby i jesiony. Najbliżej plaży rozpościera się bór gruszczykowy, podłoże jest tu ubogie i suche, a podszyt – słabo rozwinięty.

przystanek 3

Plaża w Mielnie

Szeroką i piaszczystą plażę odgradza od lasu wysoki wał wydmy. Odległość do następnego przystanku wynosi ok. 600 m. Powietrze na plaży ma charakterystyczny gorzko-słony zapach i smak, pochodzący od tzw. aerozolu morskiego, w którego skład wchodzi sól, jod oraz brom. Aerosol ma znaczenie lecznicze – wspomaga zwalczanie wielu chorób np. tarczycy czy układu oddechowego. Z plaży, kiedy spojrzymy w kierunku zachodnim, możemy zobaczyć wieżę kościoła w Sarbinowie i latarnię morską w Gąskach.

ciekawostka:

Woda Bałtyku ma słony smak, ale zawartość soli jest w niej nieznaczna i u wybrzeży Mielna wynosi zaledwie ok. 7%, podczas gdy zasolenie wszechoceanu sięga 35%. Dlatego Bałtyk nazywa się często „najsłodszy morzem świata”.

przystanek 4

Pomnik przyrody – wiąz szypułkowy (Limak)

Rosnący w pobliżu wiąz szypułkowy, objęty ochroną jako pomnik przyrody, ma ok. 250 lat. Jego wysokość wynosi ponad 18 m, zaś obwód pnia to ok. 2,5 m. Długość liści dochodzi do 15 cm. Wiązy stosowano niegdyś do obsadzania dróg i ulic oraz jako drzewa parkowe. Obecnie z uwagi na groźną chorobę tych drzew – grafitozę – jest ich coraz mniej.

przystanek 5

Jezioro przybrzeżne – Jamno

Budująca działalność prądów przybrzeżnych doprowadziła do powstania mierzei, która z biegiem czasu zamknęła dawną zatokę morską i utworzyła jezioro przybrzeżne.

przystanek 6

Brzeg morski

Plaża łagodnie opadająca ku morzu, brzeg niski, pokryty drobnym piaskiem, a morze płytkie nawet dość daleko od brzegu – takie wybrzeże nazywamy niskim. Powstało ono w wyniku budującej działalności morza i wiatru. Przeważające wiatry zachodnie powodują powstawanie prądów przybrzeżnych, przenoszących materiał wzdłuż lądu z zachodu na wschód. Na załamaniach linii brzegowej siła prądu słabnie, więc piasek i muł gromadzą się w coraz dłuższe wały zwane mierzejami.

przystanek 7

Formy ochrony brzegu morskiego

Metody ochrony wybrzeży dzielimy na naturalne i sztuczne. Naturalne polegają na biologicznym umacnianiu brzegu trawami, krzewami bądź drzewami oraz zakazie chodzenia po wydmach i rozdeptywania roślinności, a także zakazie budowy różnych obiektów w obrębie pasa ochronnego wybrzeża. Ochronę sztuczną dzielimy na bierną i czynną. Do ochrony biernej zaliczamy wały ochronne, płotki z faszyny, wykładziny drewniane, opaski z drewna lub materiału. Od niedawna stosuje się również gwiazdobloki układane w ciągu. Do ochrony czynnej zaliczamy budowę progów podwodnych i ostróg. Ostrogi to wbite w dno rzędy drewnianych pali. Zostały one wybudowane pod koniec XIX wieku. Rozpoczynająca się w Unieście zabudowa ostrogowa, składająca się z 200 pojedynczych ostróg, ciągnie się aż do Kołobrzegu i jest najdłuższym fragmentem polskiego wybrzeża chronionym w ten sposób.

przystanek 8

W borze sosnowym

Las widoczny na wydmach został wprowadzony do krajobrazu przez człowieka. Od dawna ludzie wiedzieli, że sosna dobrze znosi trudne warunki przyrodnicze – duże nasłonecznienie, silne wiatry i brak wody – a jej korzenie sięgają bardzo głęboko. Drzewa sosnowe pełnią na mierzei funkcję stabilizacyjną i ochronną. Samotnie rosnące okazy są niskie, skarlłowaciałe i zdeformowane ze względu na piaszczyste podłoże oraz silne wiatry.

przystanek 9

Wydmy nadmorskie

Wydma to piaszczyste wzniesienie usypane przez wiatr. Ziarna piasku są nieustannie przenoszone z plaży nadmorskiej i osadzone w rejonie wydmy. Wiatry często wiejące w kierunku zachodnim przesypują ziarenka piasku z jednej strony na drugą, co powoduje przemieszczanie się całej wydmy w stronę, w którą wieje wiatr. Zjawisko to jest nazywane wędrówką wydmy. Wydmy, przesuając się, zasypują wszystko, co napotkają na drodze. Aby temu zapobiec, sadzi się na nich rośliny o długich korzeniach, np. oglądana już przez nas sosnę zwyczajną. Wydmy są ubogim ekosystemem, występują na nich głównie kępy traw nadmorskich odpornych na działanie wiatru.

przystanek 10

Nurt Jamieński

Jezioro Jamno znajduje się pod nieustannym, silnym wpływem wód morskich. Kanał łączący jezioro z morzem powstał w wyniku silnego sztormu z 26 października 1890 roku. Długość przesmyku wynosi ok. 350 m, zaś szerokość – od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów. Koryto kanału przy ujściu do morza ciągle się zmienia, różnice widać nie tylko w okresie rocznym, ale często nawet w ciągu doby. Przepływ w kanale może być dwukierunkowy, w zależności od kierunku wiejących wiatrów: gdy wieją one od lądu, dochodzi do wypływu wody z jeziora, a gdy wieją z kierunków odmorskich, do akwenu wlewa się woda z Bałtyku.

przystanek 11

Oczyszczalnia ścieków

Oczyszczalnię zaprojektowano i wykonano dla potrzeb Mielna i Unieścia. Skonstruowano ją tak, by przyjmowała duże ilości ścieków latem, gdy w okolicy przebywa wielu turystów, a odpowiednio mniej zimą. Jest to oczyszczalnia ekologiczno-biologiczna. Najpierw grube kraty wyłapują duże śmieci, np. puszki i butelki. Następnie odbywa się oczyszczanie biologiczne, które polega na rozkładaniu substancji organicznych przez mikroorganizmy z udziałem tlenu.

BIBLIOGRAFIA:

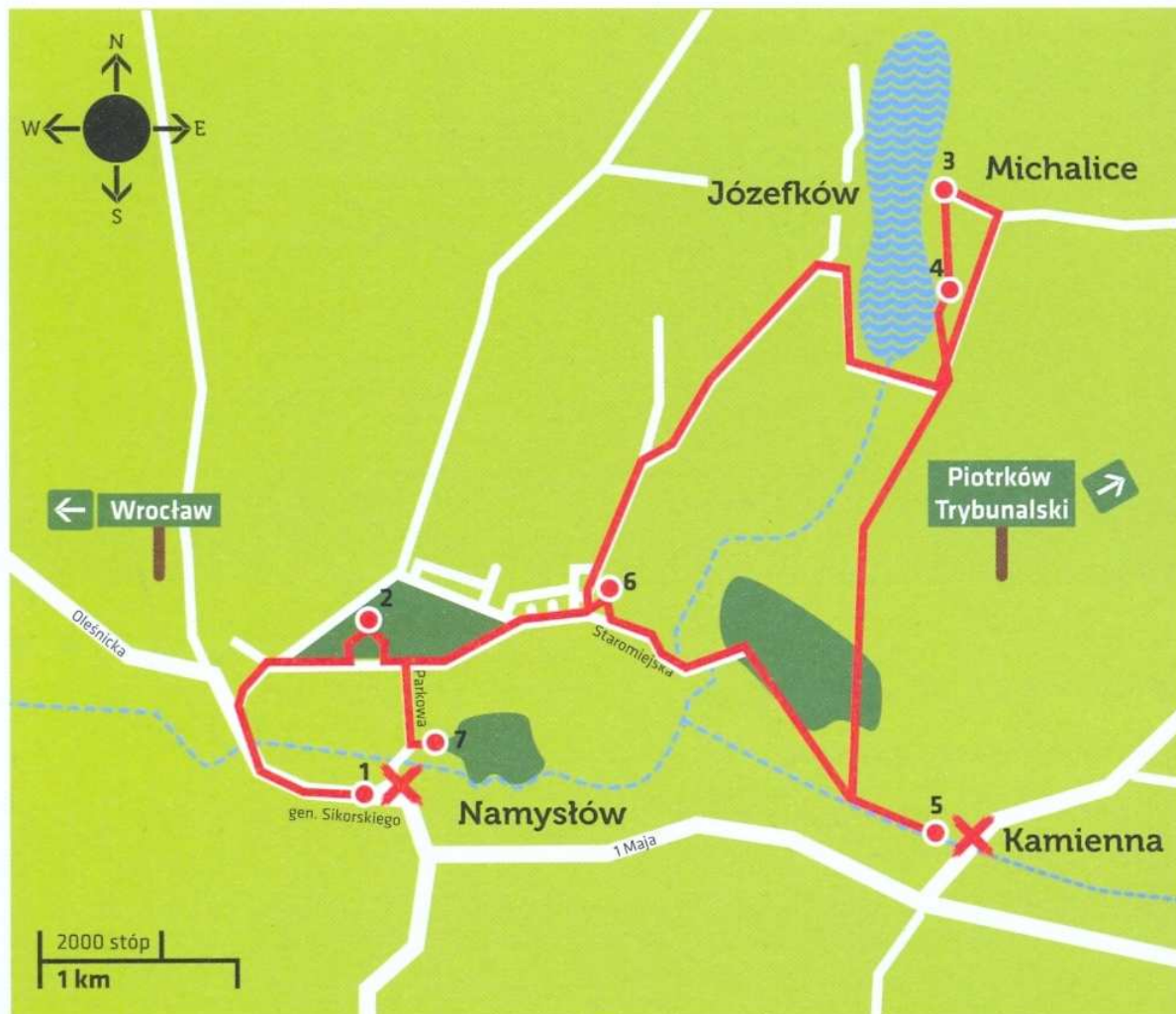
- J. Bednorz, W. Żukowski, *Szata roślinna i świat zwierzęcy*, Instytut Zachodni, Poznań 1965
- A. Choiński, *Związek wód gruntowych mierzei jeziora Jamno z wodami morskimi i jeziornymi*, Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią, tom XXXIV, seria A, Geografia fizyczna, Poznań 1981
- A. Szwichtenberg, *Ochrona walorów turystycznych na przykładzie województwa koszalińskiego*, Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy, Koszalin 1982

Szkoła: Szkoła Podstawowa nr 17 im. Orła Białego w Koszalinie

www.sp17koszalin.com.pl

Koordynator projektu: Marzena Cydejko-Końska, Agnieszka Baracz

eko trasa „Spacer przez Namysłów” **Namysłów**

przystanek

1. Aleja kasztanowa
2. Park miejski
3. Michalice kościół
4. Michalice zalew
5. Kamienna
6. Stare Miasto
7. Basen miejski

LICZBA PRZYSTANKÓW: 7

1

2

3

4

5

6

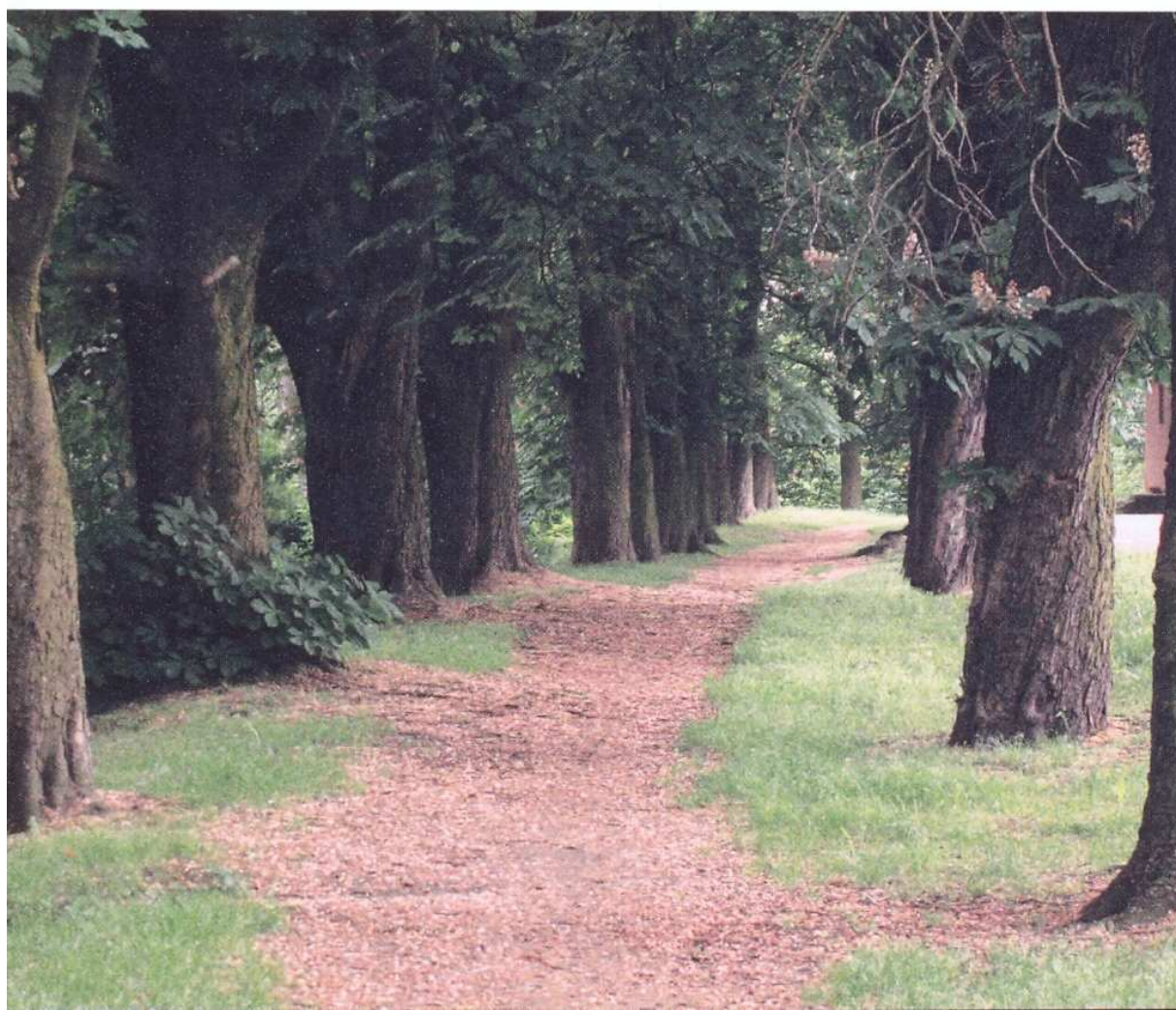
7

ekotrasa „Spacer przez Namysłów” Namysłów

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Namysłów to miasto leżące na pograniczu Dolnego Śląska, Śląska Opolskiego i Wielkopolski. Od wczesnego średniowiecza stanowiło ono ważny ośrodek wymiany handlowej na trakcie łączącym Wrocław z Krakowem. Wówczas rozwinęły się tutaj rzemiosło i browarnictwo. Browar namysłowski do dziś jest wizytówką miasta. Po włączeniu Namysłowa do Korony Czeskiej miasto znalazło się na pograniczu czesko-polskim, co nadało mu ponadlokalny charakter. Na obszarze tym, oprócz wiosek i osad, istniały dwa mniejsze miasteczka: Miejsce i Rychtal. W XIII wieku Namysłów otrzymał prawa miejskie. Na przestrzeni dziejów należał do Polski, Czech i Prus, a po II wojnie światowej powrócił w granice Polski. Obecnie jest miastem powiatowym, liczącym ok. 17 000 mieszkańców. Brak wielkiego przemysłu czyni z niego oazę spokoju i ciszy.

Ekotrasa rozpoczyna się w alei kasztanowej, prowadzi obwodnicą miejską obok szpitala, przez park, by w pobliżu kortów tenisowych skręcić w ul. Pułaskiego. Następnie mija stadion, a obok staromiejskiej stacji benzynowej wiedzie polną drogą do zalewu Michalickiego. Wzdłuż zalewu dochodzi do zabytkowego kościoła w Michalicach i do punktu gastronomicznego położonego nad wodą. W drodze powrotnej ekotrasa kieruje się ku wyspie przez Kamienną i Stare Miasto (zabytkowy kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny), a potem ul. Parkową (zabytkowe poniemieckie wille), obok basenu, prowadzi do punktu końcowego.

przystanek 1

Aleja kasztanowa

Aleja, porośnięta starymi drzewami, z jednej strony ciągnie się wzdłuż fosy i murów obronnych, z drugiej otacza ją obwodnica miejska. Fosę zamieszkują kaczki i zimorodki. Otacza ona XIV-wieczne mury obronne, które wytyczają granice zabytkowej części miasta. Mury w dużej części zostały zrekonstruowane. Między aleją a murami znajduje się malowniczy mostek zawieszony nad kanałem Młynówki, prowadzący w stronę kościoła św. Franciszka z Asyżu i św. Piotra z Alkantary oraz zamku.

przystanek 2

Park miejski

Park obejmuje powierzchnię 20 ha. Na jego terenie mieszczą się korty tenisowe i pozostałości po strzelnicach. Na obrzeżach znajdują się budynki Zespołu Szkół Rolniczych i Zespołu Szkół Mechanicznych. Przez park wiedzie wiele ścieżek pieszych i rowerowych. Podczas spaceru można podziwiać okazy buków, dębów, akacji, czeremchy, brzoź, a z drzew iglastych – pachnących sosen i świerków. Spotkamy tu wiele gatunków ptaków: sójki, sikory, dzięcioły, rudyki, wiosną – słowiki, a także różne gatunki gryzoni (nornice i ryjówki) oraz zaskrońce, jeże, czasem wiewiórki i lisy.

przystanek 3

Michalice – kościół

Michalice to wieś położona w odległości 8 km od Namysłowa. Pierwsze wzmianki historyczne o wsi pochodzą z 1288 roku – w dokumentach nazwano ją Villa San Michaelis. Od XVI wieku występuje nazwa „Michalice” – wywodzi się ona od patrona miejscowego kościoła. Nowy budynek świątyni wzniesiono w 1614 roku z fundacji proboszcza Jerzego Brzózki. To właśnie on rozstawia tę urokliwą, małą miejscowość. Wyjątkowo cenny kościół pw. św. Michała Archaniola ma konstrukcję zrębową na kamiennej podmurówce. Niezwykłe są XVII-wieczne, barokowe polichromie, pokrywające strop prezbiterium. Świątynia jest jednym z cenniejszych zabytków tego typu w skali kraju. W jej pobliżu znajduje się piękny cmentarz, otoczona zielenią plebania z gniazdem bociana na dachu i oczko wodne. Wszystko jest zadbane i udostępnione zwiedzającym.

ekotrasa „Spacer przez Namysłów” **Namysłów**

przystanek 4

Michalice – zalew

Zbiornik leży 1,5 km na północ od Namysłowa; utworzono go na Widawie. Długość zbiornika – od ujścia rzeki w pobliżu Kowalowic aż do tamy – wynosi 3 km. Powierzchnia lustra wody wynosi 93 ha przy stanie najniższym, a przy stanie najwyższym – 95,6 ha. W najszerszym miejscu zbiornik ma ok. 300 m, głębokość natomiast waha się od 1,5 do 3 m. Z brzegu widać dwie wyspy, stanowiące głównie miejsce odpoczynku kaczek w trakcie ich wiosennego i jesienno-przeletu. Gnieźdzą się tam też czajki oraz brodziec krwawodzioby. Wokół zalewu znajdują się działki rekreacyjne, punkt gastronomiczny i wypożyczalnia sprzętu pływającego. Zbiornik stanowi też raj dla wędkarzy.

przystanek 5

Kamienna

Znad zalewu jedziemy polną drogą w kierunku Kamiennej. Jest to miejscowość oddalona o 2 km od Namysłowa, położona w rozwidleniu dróg z Namysłowa do Kluczborka i Kępna. Pierwsza wzmianka historyczna o Kamiennej pochodzi z 1305 roku. Zatrzymujemy się przy zabytkowym kościółku, który jest kościołem filialnym i należy do parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP. Świątynia ta została wzniesiona w 1638 roku, a następnie przebudowana w stylu klasycystycznym. Wewnątrz na uwagę zasługują stropy płaskie z fasetą, znajdujące się w prezbiterium. Barokowy ołtarz główny przyciąga uwagę piękną figurą św. Jadwigi. Z Kamiennej polną drogą jedziemy w stronę Starego Miasta.

przystanek 6

Stare Miasto

Do starej części Namysłowa wjeżdżamy przez drewniany most na Widawie. Po lewej stronie mijamy rekonstruowany młyn. Po drodze można podziwiać stare zabudowania gospodarskie i zwiedzić kościół Niepokalanego Poczęcia NMP. Jest to najstarsza świątynia namysłowska. Najwcześniejszą wiadomość o niej znajdujemy w dokumencie z 30 marca 1286 roku, w którym pojawia się proboszcz Dytryk ze Starego Miasta. Wzmianka ta wskazuje nam jednocześnie, że kościół staromiejski pełnił już wówczas funkcję centrum parafii. Jest to kościół gotycki, murowany z kamienia polnego i cegły na podmurówce kamiennej. Jego prezbiterium pochodzi z XIII–XIV wieku, a nawa – zapewne z XIV wieku. W czasie reformacji został przejęty przez protestantów, w 1654 roku powrócił do katolików. W dokumentach z wizytacji pochodzących z lat 1666–1667 występuje jako kościół pw. Wszystkich Świętych. Obecną nazwę mógł otrzymać dopiero po 1854 roku, kiedy ustanowiono dogmat o Niepokalanym Poczęciu NMP. Z ul. Pułaskiego, obok stadionu, wjeżdżamy w ul. Parkową. Znajdują się tu stare, przedwojenne wille otoczone ogrodami. Wiosną kwitną w nich azalie, rododendrony, magnolie i bzy. Po drugiej stronie alei mijamy szpaler lip, pięknie pachnących w okresie kwitnienia.

przystanek 7

Basen miejski

Basen, oddany do użytku w 2008 roku, cieszy się dużą popularnością wśród mieszkańców Namysłowa. Obok budynku powstaje odkryta niecka. Za basenem widać namysłowski ostrów – ulubione miejsce niedzielnego wypoczynku mieszkańców miasta.

Szkoła: Zespół Szkół Mechanicznych w Namysłowie

www.mechanik-namyslow.pl

Koordynator projektu: Bożena Szwed

ekotrasa „Ścieżka aktywnych” Olecko

przystanek

1. Zamek
2. Jezioro Oleckie
3. Chata Mazurska
4. Stadion
5. Półrotunda
6. Kompleks hotelowy z basenem
7. Cmentarz ewangelicki
8. Wieża ciśnień
9. Park miejski
10. Przedwojenna kamienica
11. Młyn
12. Taras widokowy
13. Staw
14. Oczyszczalnia ścieków

LICZBA PRZYSTANKÓW: 14

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

ekotrasa „Ścieżka aktywnych” Olecko

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

„Ścieżka aktywnych” to trasa interdyscyplinarna, pokazująca walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz zabytki architektury. Przebiega przez teren Olecka – miasta powiatowego, położonego we wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego. Przygotowaliśmy ją, aby zachęcać turystów oraz mieszkańców do aktywnego spędzania czasu wolnego, a jednocześnie uświadomić potrzebę ciągłych starań o zachowanie przynajmniej takiego stanu przyrody i zabytków, jaki istnieje obecnie. Chcemy, aby pomysł ekotrasy przyczynił się do wdrażania idei odpowiedzialnego i zdrowego stylu życia.

Ekotrasa liczy ok. 6 km długości, a czas jej przejścia to prawie 3 h (bez przerw na odpoczynek). Ścieżka jest dostępna także dla rowerzystów i osób na wózkach inwalidzkich. Na trasie wyznaczaliśmy 14 przystanków. Cztery fragmenty trasy wymagają większej uwagi, gdyż prowadzą przez skrzyżowania ulic. Na trasie są trzy miejsca dobre do wypoczynku: stadion, park miejski (znajdują się tam toalety, bary, sklepy i kawiarnie) oraz staw na Osiedlu XXX-lecia. Od drugiego przystanku **ekotrasa** na odcinku 600 m przebiega po wytyczonej „Wiewiórczej ścieżce”. Na „Ścieżce aktywnych” będziemy mogli zobaczyć drzewa liściaste: klony, lipy, brzozy, dęby, kasztanowce, buki, graby, modrzewie czy topole, oraz drzewa iglaste: sosny, świerki i tuje. Przy alejkach i wokół stadionu rosną także krzewy: dzika róża, głóg, czarny bez. Na otwartym cmentarzu ewangelickim ciekawostką stanowią drzewa, których pnie oplata bluszcz – robi to szczególne wrażenie zimą, bo pnie drzew są zielone. Zimą również bardziej widoczna jest jemioła rosnąca na wielu drzewach. W parku miejskim rośnie dąb uznany za pomnik przyrody (jeden z trzech w mieście).

Na drugim przystanku ścieżki będziemy mogli zobaczyć jezioro z przecinającą je rzeką Legą i gnieźdzące się tam ptactwo wodne, m.in. łabędzia niemego, który zimuje w kraju. Spotkamy wiewiórki rude i czarne, a nad głowami usłyszymy śpiew wielu gatunków ptaków. W tym punkcie należy wspomnieć o nowej oczyszczalni ścieków, dzięki której poprawił się stan czystości naszych wód i gleby. Powstała tu także nowa stacja uzdatniania wody pitnej. Woda, pobierana z pięciu studni głębinowych, zachowuje wysokie, europejskie wymogi czystości.

przystanek 1

Zamek

Ekotrasa „Ścieżka aktywnych” rozpoczyna się od zamku (obecnie budynku Zespołu Szkół Technicznych), a kończy na nowej oczyszczalni ścieków. W zamku znajduje się Muzeum Oleckiego Stowarzyszenia Aktywnych „Zamek”, które można zwiedzać podczas roku szkolnego, a także, po uprzednim zgłoszeniu w sekretariacie szkoły, w wakacje.

Pierwsze wzmianki o zameczku pochodzą z „Księgi gospodarskiej Prus Książęcych”, w której zapisano, że w 1578 roku w pobliżu trwała budowa folwarku. Kilkadziesiąt lat później odnotowano, że starosta książęcy Krzysztof Albrecht von Schönaich rozpoczął w 1654 roku budowę okazałego zamku. W XVIII wieku zamek zaczął podupadać, a po likwidacji urzędu starostów przekazano go stadninie państwowej. W 1822 roku spłonął całkowicie. Pod koniec XIX wieku usunięto ruiny zamku, a na ich miejscu w 1897 roku stanął neogotycki budynek starostwa, który po wojnie został przekazany na cele oświatowe.

przystanek 2

Jezioro Oleckie

Skrećamy w prawo za kawiarnią i idziemy w stronę jeziora. Z drewnianego mostu widzimy jezioro i wypływającą z niego rzekę. Jezioro Oleckie Wielkie to zbiornik polodowcowy typu rynnowego o powierzchni 228,5 ha. Maksymalna głębokość podawana w informatorach to od 35 do 46 m. Długość jeziora wynosi 4860 m, a maksymalna szerokość – 110 m. W trzcinach mają swoje miejsca lęgowe ptaki wodne, takie jak perkozy dwuczube, łyski, kaczki krzyżówki, rybitwy zwyczajne oraz łąbedzie nieme, pozostające tu przez cały rok. W jeziorze żyją wszystkie gatunki ryb typowe dla tego rodzaju zbiorników a także raki, co świadczy o wysokiej czystości wody. Po likwidacji zapory na rzece koło młyna, który napędzany był turbiną wodną, poziom wody obniżył się prawie o 1 m. Doprowadziło to do zarastania jeziora przy wypływie Legi, a tym samym powstały dobre miejsca lęgowe ptaków wodnych. Tutejsza roślinność wynurzona to m.in. trzcina pospolita i pałka wąskolistna. Roślinność zanurzona sięga nawet do 5 m w głąb jeziora. Najczęściej spotkać można palestnicę przeszytą, włosiecznika krążkolistnego oraz rdestnicę grzebieńniastą. Rośliny te kwitną od czerwca do sierpnia.

przystanek 3

Chata mazurska

Idąc dalej, mijamy przystań wodną, a po lewej stronie chatę mazurską. Została zbudowana prawdopodobnie w drugiej połowie XIX wieku. Jest posadowiona na fundamentach betonowych. Ściany wykonano z bali drewnianych, z wyjątkiem niektórych ścian wewnętrznych, które wymurowano z cegły. Belki tworzą tzw. nagi strop, jedynie nad częścią piwniczną ułożono strop ceglany. Na węglach elewacja z bali została połączona na tzw. jaskółczy ogon. Otwory okienne są ujęte w faliście wycięte obramienia. Krokwiową więźbę dachową wykonano z drzewa iglastego. Dach jest pokryty dachówką holenderką. Okna są dwójakiego rodzaju – skrzynkowe i ościeżnicowe. Nie wiemy, jakie było pierwotne przeznaczenie tego ciekawego architektonicznie budynku. Obecnie mieści się w nim kawiarnia.

przystanek 4

Stadion

Idąc dalej brzegiem jeziora, możemy podziwiać piękny widok nabrzeżny. Zanim dojdziemy do skoczni, widocznej na plaży miejskiej, skręcamy w lewo, a następnie pod górkę wchodzimy na teren stadionu. Stadion to część kompleksu sportowo-rekreacyjnego. Powstał w 1927 roku z przeznaczeniem na treningi niemieckiej kadry olimpijskiej. W 1936 roku reprezentacja Niemiec trenowała tu przed igrzyskami w Berlinie. Wokół stadionu był tor wyścigów konnych. Cały stadion tonie w zieleni drzew i krzewów. Wokoło rosną przeważnie klony polne. Można tu zobaczyć także modrzew europejski, który w naszym regionie zrzuca liście na zimę, bez czarny, brzozę, olszę czy robinie akacjową. Występują tu również topola biała i osika – to najszybciej rosnące drzewa w naszym klimacie.

przystanek 5

Pomnik

Od strony trybun stadionu widać okazały kamienny pomnik. Prowadzą do niego piękne schody. Pomnik powstał wraz z całym kompleksem sportowym, rekreacyjnym i parkowym w 1927 roku. Kamienna półtunda to pozostałość po wcześniejszym pomniku żołnierzy niemieckich poległych pod Oleckiem w czasie I wojny światowej. Monument ten został wystawiony z inicjatywy ówczesnego starosty. Jest to obiekt unikalny na skalę europejską. Po II wojnie światowej był i jest nadal traktowany jako amfiteatr, na którym organizuje się koncerty, występy, uroczystości. Warto zwrócić uwagę na park rozciągający się wokół. Drzewostan jest tu podobny jak na całym kompleksie sportowym. Wytyczone i utwardzone alejki, plac wyłożony kamieniem, boiska oraz korty tworzą wspaniałe warunki do odpoczynku i rekreacji.

przystanek 6

Koloseum

Od pomnika idziemy główną alejką w stronę ul. Gołdapskiej. Przy końcu alejki, po prawej stronie, znajduje się kolejny obiekt godny uwagi. Jest to budynek, który powstał w tym samym czasie, co kompleks sportowy. Początkowo mieściła się tu restauracja dla sportowców, gości i widzów. Po wojnie pogłębiono wnętrze i utworzono kino miejskie. W latach 80. XX wieku budynek został sprzedany. Ponownie uruchomiono tu restaurację. Po rozbudowie obiekt przekształcono w hotel z basenem.

przystanek 7

Cmentarz ewangelicki

Dochodząc do szosy, skręcamy w lewo i na rondzie przechodzimy prosto. Idziemy ul. Słowiańską. Po obu stronach mijamy zabytkowe, przedwojenne budynki, w których obecnie mieszczą się szkoły. Na wprost widać cmentarz ewangelicki. Cmentarz jest już nieczynny. Po II wojnie światowej został zdewastowany i powoli zaczął porastać drzewami. Obecnie przypomina park. Po wejściu na cmentarz proponujemy skrócić w drugą aleję w lewo. Zobaczymy przy niej pomnik poświęcony żołnierzom poległym podczas wojen prusko-austriackich i prusko-francuskich, odrestaurowany w 2003 roku, a obok niego kwaterę wojskową żołnierzy z I wojny światowej. Na cmentarzu można zobaczyć także ciekawy drzewostan. Gatunki drzew, które tu występują, to lipa drobnolistna, grab pospolity, brzoza brodawkowata i klon pospolity. Uwagę przykuwają zwłaszcza pnie większości z tych drzew. Są one oplecione bluszczem, co sprawia, że zimą są zielone. Drzewa nie mają więcej niż 50 lat. Na końcu ścieżki, po lewej stronie znajdują się dwa najstarsze zachowane nagrobki, z 1822 i 1919 roku.

przystanek 8

Wieża ciśnień

Za cmentarzem idziemy w lewo i po paru krokach skręcamy w prawo. Wychodzimy na wprost wieży ciśnień. Wieża ciśnień ze zbiornikiem wyrównawczym została wybudowana w 1901 roku, a uruchomiono ją wraz z wodociągiem w 1907 roku. Od tego momentu pracowała nieprzerwanie do 2006 roku. Wieża ma 34 m wysokości. Mury zewnętrzne są wykonane z 2 gatunków cegieł: od zewnątrz – z cegły klinkierowej z 3 otworami w środku (takiej cegły nie produkowano w Polsce), od wewnątrz – z cegły pełnej. Grubość ścian wynosi 25 cm. W czasie II wojny światowej wybuch kilku bomb, które spadły w pobliżu wieży, spowodował pęknięcia w murze. W 1956 roku na ściany założono 4 stalowe obręcze, uzupełniono też cegły. W kolejnych latach zamontowano więcej klamer. Pierwotnie pompy były zasilane gazem koksowniczym wytwarzanym w Olecku. Po II wojnie światowej zastosowano silniki i pompy zasilane energią elektryczną. W 1960 roku wykonano kapitalny remont wewnątrz i na zewnątrz, a w 2005 roku zmieniono pokrycie dachowe – dachówkę zastąpiono blachą. Obecnie wieża pełni funkcję stacji awaryjnej.

przystanek 9

Park miejski

Wracamy w stronę cmentarza ewangelickiego i po kilkunastu krokach skręcamy w prawo, w przejście między domkami prywatnymi. Idziemy cały czas prosto i dochodzimy do parku miejskiego. Tu można urządzić sobie dłuższy odpoczynek. Park jest usytuowany na jednym z największych w Europie rynków miejskich. Rynek o wymiarach średnio 220x255 m dawniej był miejscem targów bydła i koni, o czym wzmiankują źródła historyczne z 1595 roku. Część placu zajmował dawniej cmentarz przykościelny, w środku którego wznosiła się świątynia ewangelicka, wybudowana w stylu gotyckim. W czasie II wojny światowej została ona spalona, a następnie ruiny rozebrano. Dziś w tym miejscu znajduje się nowy kościół katolicki. Drzewostan parku jest zróżnicowany. Rosną tu: klon pospolity, lipa drobnolistna, grab pospolity, dąb szypułkowy, sosna zwyczajna, świerk pospolity oraz ok. 20 kasztanowców zwyczajnych, a także krzewy dzikiej róży i tuje. Jeden z dębów to pomnik przyrody – rośnie przy alejce przebiegającej między kościołem a dawnym budynkiem przedszkola. W parku znajduje się fontanna, są kwietniki, klomby, uporządkowane alejki, ławeczki oraz plac zabaw dla dzieci. Mieszkańcy Olecka z całymi rodzinami chętnie spędzają tu wolny czas.

przystanek 10

Kamienica

Po wyjściu z parku przechodzimy przez skrzyżowanie, skręcamy w ul. Grunwaldzką. Na rogu stoi tu przedwojenna kamienica. Budynek ten został wzniesiony w drugiej połowie XIX wieku. Do II wojny światowej był w nim hotel. Po wojnie na parterze mieściła się restauracja, a na piętrach znajdowały się mieszkania czynszowe. Obecnie kamienica należy do prywatnych właścicieli.

przystanek 11

Młyn

Idziemy dalej ul. Grunwaldzką do mostu na Ledze. Zaraz za mostem znajduje się zabytkowy młyn. Młyn w Olecku istniał niemal od założenia miasta. Przez lata był rozbudowywany i modernizowany. Obecna ściana frontowa pochodzi z 1895 roku – datę widać nad wejściem. Młyn napędzany był turbiną wodną. Przy moście rzekę przegradzała tama spiętrzająca wodę. Woda, spadając na „płetwy” turbiny, napędzała młyn, a w późniejszych czasach dawała także elektryczność. W 1945 roku, po zamontowaniu większego generatora, młyn stał się jedynym źródłem zaopatrzenia miasta w prąd. Zaporę wodną rozebrano w latach 80. Obecnie młyn ma prywatnych właścicieli.

ekotrasa „Ścieżka aktywnych” Olecko

przystanek 12

Taras widokowy

Z mostu skręcamy w lewo, w ul. Młynową. Na pierwszym skrzyżowaniu skręcamy w lewo, a na kolejnym – w prawo, w ul. Cisową. Następnie idziemy prosto, aż do tarasu widokowego.

przystanek 13

Staw

Wracamy ul. Cisową do skrzyżowania, z którego przysliśmy, i skręcamy w lewo. Dłuższy czas idziemy ul. Mazurską, aż dochodzimy do stawu, widocznego po prawej stronie. Staw został uporządkowany przez władze miasta w 2007 roku. Wcześniej miejsce to wykorzystywali mieszkańcy. Niestety urządzili tam składowisko śmieci. Niedawno brzegi stawu uregulowano wikliną, wodę oczyszczono i wpuszczono do niej ryby, a ptakom pozostawiono trzcinę i przybrzeżne zarośla. Teren wokół wyrównano, zasiano trawę i postawiono ławeczki.

przystanek 14

Oczyszczalnia ścieków

Idziemy prosto, a następnie z ul. Mazurskiej skręcamy w prawo w ul. Targową. Dochodzimy do dużego skrzyżowania Alei Lipowych z ul. Kościuszki. Tu skręcamy w lewo i po ok. 50 m przechodzimy na prawą stronę ul. Kościuszki, a następnie skręcamy w ul. Rzeźnicką. Tą uliczką idziemy do końca, aż do oczyszczalni ścieków. Nowa oczyszczalnia została oddana do użytku w 1995 roku. To oczyszczalnia mechaniczno-biologiczno-chemiczna, o przepustowości ścieków, czyli wielkości prze-robu, 3600 m³ na dobę. W tej chwili istnieje tu 5 ciągów technologicznych, trwa budowa kolejnego. Do oczyszczalni spływa 100 proc. ścieków z terenu miasta i ok. 40 proc. z terenów wiejskich. Oczyszczalnia ciągle jest modernizowana – powiększa się jej część ściekową i obszar, gdzie zagospodarowuje się osady. O szczegóły można zapytać pracownika oprowadzającego po oczyszczalni.

BIBLIOGRAFIA:

Ryszard Demby, *Abecadło oleckie*, Olecko 2005

Ryszard Demby, *W straduńskiej puszczy*, Olecko 1998

Martin Haberer, *Drzewa i krzewy. Atlas kieszonkowy*, Delta W-Z 2005

Anette Schreiner, *Drzewa w ogrodzie*, Delta W-Z 2005

Zbigniew Malinowski, *Młyn w Olecku zmieniał właścicieli*, „Głos Olecka” nr 343, s.11

Gosia Świderek (red), *Parki i ogrody oczami młodzieży. Poradnik szkolnego koordynatora projektu*, Łódź 2007

Orzeczenie dotyczące stanu technicznego wieży ciśnień wodociągu miejskiego w Olecku, Instytut Techniki Budowlanej, Warszawa 1968

Lidia Kłoczko (red), *Ziemia Olecka i okolice*, Olecko 2004

http://www.olecko.info/index.php?option=com_content&task=view

<http://www.um.olecko.pl/wycieczka/index.htm>

Szkoła: Zespół Szkół Technicznych w Olecku

www.zst.olecko.pl

Koordynator projektu: Jerzy Ryszard Truchan

Koordynator programu z samorządu: Dorota Chalecka

Nauczyciele współpracujący: Beata Najechalska, Alina Podolska,
Artur Adamczyk, Maciej Brzozowski

ekotrasa „Na skrzydłach ptaków przez historię Ostródy”

Ostróda

4 km

2 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 16

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Ekotrasa przebiega parkami i alejkami wokół dwóch najpiękniejszych pod względem przyrodniczym miejsc w Ostródzie – jezior Drwęckiego i Sajmino. Z uwagi na interesujący drzewostan ścieżka ta stanowi świetną okazję do nauki dendrologii – wystarczy zabrać ze sobą odpowiedni leksykon. Drzewa są domami ptaków, to właśnie im poświęcona jest ekotrasa. Składa się ona z 16 przystanków i prowadzi przez teren miasta. Siedem przystanków poświęconych jest najczęściej spotykanym rodzinom taksonomicznym ptaków. Autorami projektu byli uczniowie Zespołu Szkół Zawodowych im. Sandora Petöfi. Do udziału w projekcie zostali zaproszeni przez Wydział Oświaty Urzędu Miasta w Ostródzie. Podczas pracy nad trasą wykorzystali wiadomości zebrane przez koło ornitologiczne oraz koło historyczne. Początkowo uczniowie uczyli się rozpoznawać całą miejscową faunę i florę, jednak później postanowili skupić się tylko na ptakach. Przeanalizowali dane przyrodnicze i historyczne, co pozwoliło określić najważniejsze punkty wycieczki. Następnie przebyli ustaloną trasę i wyznaczyli kolejne przystanki.

przystanek 1

Ptaki krukowate

Ekotrasa ma swój początek przy ul. Sportowej 1 w Ostródzie. Punkt startowy znajduje się na terenie Zespołu Szkół Zawodowych im. Sandora Petöfi, naprzeciw głównego wejścia. Przystanek poświęcony jest trzem gatunkom ptaków określanych wspólnie mianem krukowatych. Charakteryzują się one bardzo mocnym dziobem, wydłużonym ogonem, doskonałą pamięcią i wyjątkową inteligencją.

SÓJKA Znany ptak o czarno-białym upierzeniu i stosunkowo długim ogonie. Charakteryzuje się niezbyt szybkim lotem. Gniazda buduje najczęściej na wsi i przedmieściach, jednak coraz częściej można ją zobaczyć również w miastach. Jest wszystkożerna.

GAWRON Ptaka tego spotykamy głównie na terenach miejskich. Jest szczególnie widoczny zimą, kiedy wspólnie z innymi ptakami krukowatymi stadnie prześiaduje na drzewach. Ma czarne upierzenie. U dorosłych ptaków skóra wokół dzioba i na podgardlu jest naga, natomiast wokół nóg tworzą się „spodenki” z piór.

KAWKA Jest czarno upierzonym ptakiem, z szarym karkiem i bokami szyi. Uwagę zwracają jej krótki dziób i jasne oczy. Jest wielkości gołębia. Gniazduje stadnie w okolicach siedlisk ludzkich, siedziby konstruuje na budynkach. Żeruje na ziemi, żywi się bezkręgowcami.

przystanek 2

Gołębiewka

Wychodząc z terenu szkoły, kierujemy się w lewo. Po przejściu 30 m dochodzimy do ul. Władysława Jagiełły, gdzie ponownie skręcamy w lewo. Po ok. 60 m, przed szpitalem powiatowym, przechodzimy na drugą stronę ulicy. Dochodzimy do parku, w którym znajduje się cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich z II wojny światowej. Jest to nasz drugi przystanek, poświęcony wybranym gatunkom gołębi występujących w Polsce. Ptaki te można rozpoznać po małych głowach, zaokrąglonym ogonie i średniej długości skrzydłach. Po ziemi poruszają się charakterystycznym, kołyszającym chodem.

GRZYWACZ Jest większy od gołębia domowego, spotyka się go na obszarach zadrzewionych. Ma szaro-niebieskie upierzenie, ceglastą pierś i czarny pasek na ogonie, na szyi widać białą plamę. Na skrzydłach lecącego grzywacza można dostrzec biały pasek.

SIERPÓWKA Ptak ten pochodzi z Azji, w Europie rozprzestrzenił się w latach 30. XX wieku. Ma szare upierzenie z czarną przepaską na karku oraz ciemnymi lotkami pierwszorzędowymi i białą wstawką na ogonie. Spód ciała jest jaśniejszy. Sierpówka często gromadzi się przy stodołach i spichlerzach.

przystanek 3

Sikory

Przechodzimy prosto przez park i docieramy do tzw. alei dębowej (200 m). Idziemy nią do lasu nad jeziorem Sajmino. Po drodze przecinamy ul. Bolesława Chrobrego. Idąc ścieżką na wprost, mijamy ogromny krzyż, który stanowi centrum cmentarza wojennego żołnierzy z I wojny światowej. Po prawej stronie widać stare groby, będące pozostałością cmentarza ewangelickiego. Na skraju lasu, tam, gdzie zaczynają się schody prowadzące na plażę, znajduje się przystanek numer 3, poświęcony sikorom. W naszym kraju występuje kilka gatunków sikor. To ptaki niewielkich rozmiarów, często kolorowo upierzone. Są ruchliwe i wesołe.

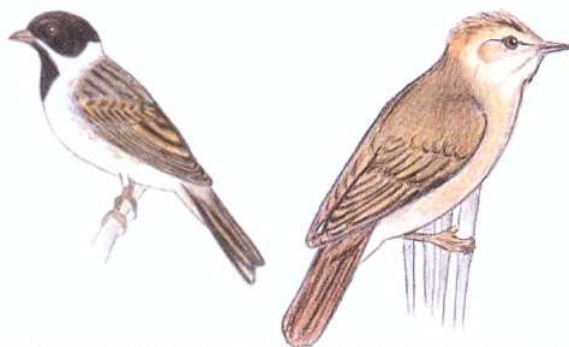
SIKORA BOGATKA Jest najczęściej spotykaną z sikor. Można ją rozpoznać po niewielkich rozmiarach i kolorowym upierzeniu. Ma czarną głowę z białymi policzkami, zielono-szary grzbiet i żółty brzusek, przez który ciągnie się czarny pas. Występuje na obszarach zadrzewionych. Żywi się głównie bezkręgowcami.

SIKORA MODRA Wielkością i wyglądem bardzo przypomina sikorę bogatkę. Jej głowa i grzbiet są pokryte błękitnymi piórkami, natomiast brzusek jest żółty, ale bez czarnego pasa.

przystanek 4

Ptaki trzcinowisk

Schodzimy po schodach i mijamy pomosty. Kierujemy się w prawo ku rozłożystym topolom rosnącym na brzegu jeziora. Tam znajduje się nasz czwarty przystanek. Obserwowane tutaj gatunki należą do różnych rodzin, ale łączy je miejsce bytowania – porośnięte trziną brzegi zbiorników wodnych. Nie wszystkie z opisywanych niżej gatunków budują gniazda w szuwarach.

POTRZOS To ptak nazywany wróblem z trzcinowisk. Jest bardzo podobny do wróbla domowego, najważniejszą różnicę stanowi czarna głowa samca. Samiczkę charakteryzuje biały wąs przebiegający od kącika dzioba na policzek. Gatunek ten gniazduje na ziemi.

TRZCINIAK To ptak wielkości szpaka, którego można rozpoznać po postrzępionych piórkach na czubku głowy. Ma oliwkowo-szare upierzenie z jasną smugą biegnącą od dzioba na tył głowy. Buduje gniazda w kształcie miseczek, umocowane na trzinach tuż nad lustrem wody.

przystanek 5

Ptaki łąk i pól

Idziemy w lewo wzdłuż jeziora, aż dojrzymy do barierki blokującej wjazd samochodów na łąkę. Stąd można zaobserwować szybującego myszołowa i trelującego skowronka oraz usłyszeć głos słowika ukrytego w pobliskim zagajniku. Ptaki te należą do różnych rodzin.

MYSZOŁÓW ZWYCZAJNY Jest najczęściej spotykanym ptakiem drapieżnym. Wielkością przypomina kruk. W czasie szybowania można go rozpoznać po prostych, szerokich skrzydłach zakończonych palczasto rozłożonymi lotkami. Ma brązowe upierzenie z dodatkiem bieli, niedużą głowę i zaokrąglony ogon. Zamieszkuje tereny zalesione sąsiadujące z łąkami, na których zdobywa pożywienie.

SKOWRONEK To pospolity ptak zamieszkujący pola i łąki. Wiosną samce głośno śpiewają i prężą się podczas lotów godowych. Skowronek charakteryzuje się brązowym upierzeniem z czarnymi podłużnymi kreskami. Na głowie ma czubek nastroszonych piór, a jego ogon jest stosunkowo długi. Ptak ten gniazduje bezpośrednio na ziemi.

SŁOWIK SZARY To niepozorny szary ptaszek o ładnej barwie głosu. Jego śpiew godowy można usłyszeć od kwietnia do końca maja. Słowik ma ciemnobrązowe upierzenie i jasną pierś przyozdobioną ciemnymi piórkami, tworzącymi wzór przypominający fale. Żyje na obszarach zadrzewionych.

przystanek 6

Białe Koszary

Wracamy do przystanku numer 4, jednak nie kierujemy się w prawo na plażę, tylko w lewo na utwardzoną szosę, która wiedzie obok starego domu z czerwonej cegły aż na skraj lasu. Tą drogą docieramy do alei dębowej. Skręcamy w lewo. Po przejściu 200 m docieramy do skrzyżowania z ul. Stefana Czarnieckiego. Na światłach skręcamy w prawo, idziemy prosto do skrzyżowania z ul. Władysława Jagiełły. W tym miejscu przechodzimy na światłach najpierw na wprost, a potem w lewo. Tuż za skrzyżowaniem mieści się Kompleks Koszarowy „Białe Koszary”. Po przejściu 50 m docieramy do bramy głównej. W Ostródzie znajdują się dwa zespoły koszarowe. Opisywany znajduje się przy ul. Stefana Czarnieckiego, swoją nazwę zawdzięcza kolorowi budynków. Został oddany do użytku w 1913 roku, stacjonowały w nim oddziały kawalerii pruskiej. Do 2001 roku koszary wykorzystywała jednostka wojskowa, obecnie teren należy do gminy. Wspomniany zespół budynków został wpisany do rejestru zabytków.

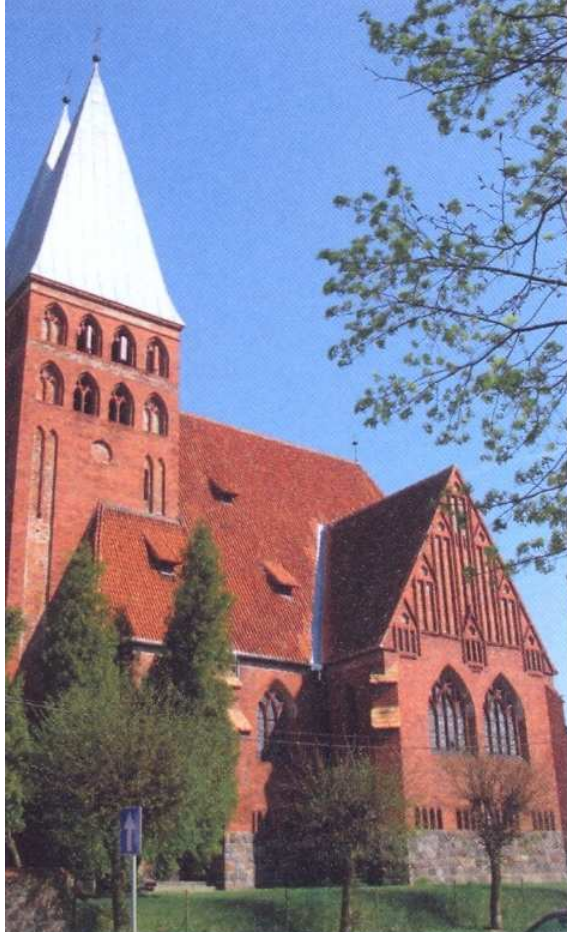

przystanek 7

Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP

Po obejrzeniu koszar wracamy na ul. Stefana Czarnieckiego i idziemy nią prosto. Po lewej stronie mijamy stary cmentarz. Przechodzimy na drugą stronę ulicy, za skrzyżowaniem ze światłami skręcamy w prawo i wchodzimy na ul. Henryka Sienkiewicza. Na samym początku ulicy warto obejrzeć Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP. Powstał on w 1857 roku na potrzeby gminy katolickiej. W 1913 roku dobudowano wieżę. Na uwagę zasługuje zarówno wyposażenie kościoła, jak i jego architektura.

przystanek 8

**Kościół
metodystyczno-
-ewangelicki**

Około 30 m dalej znajduje się druga świątynia warta odwiedzenia – neogotycki kościół metodystyczno-ewangelicki wybudowany w 1909 roku. Warto odwiedzić to miejsce z dwóch powodów. Po pierwsze, na wieży kościoła znajduje się punkt widokowy. Po drugie można w nim zobaczyć i usłyszeć cudowne organy wykonane przez firmę Orgelbauanstalt.

przystanek 9

**Kamienice
przy ul. Jana Pawła II**

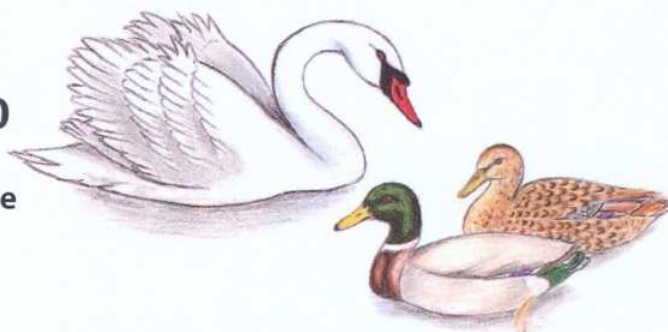
Wracamy do skrzyżowania ze światłami, przez które przechodzimy na wprost. Wchodzimy na ul. Jana Pawła II. Warto tutaj uważnie przyjrzeć się zabytkowym kamienicom.

przystanek 10

Ptaki blaszkodziobe

Przechodzimy ok. 30 m ul. Jana Pawła II. Docieramy do przystanku autobusowego i skręcamy w lewo w ul. Przechodnią, którą idziemy aż do skrzyżowania z ul. 11 Listopada. Korzystamy z przejścia dla pieszych, a następnie przechodzimy przez tory. Ulicą Juliusza Słowackiego dostajemy się do Jeziora Drwęckiego. Na moło znajduje się kolejny przystanek. W tym miejscu mamy doskonałą okazję, żeby zobaczyć okazy dwóch najbardziej znanych ptaków wodnych, czyli łabędzia niemego i kaczkę krzyżówkę. Oba te gatunki należą do rzędu blaszkodziobych. Spośród innych ptaków wyróżniają je: spłaszczony dziób (służący do odcedzania pokarmu), wydłużone szyja i tułów oraz krótki ogon. Zimą, kiedy na niezamarzniętej części jeziora gromadzą się setki ptaków, staje się ono szczególnie atrakcyjnym stanowiskiem do badań ornitologicznych. Można w tym czasie zaobserwować m.in. łabędzia krzykliwego, kaczkę mandarynkę, gęś małą i orła bielika.

ŁABĘDŹ NIEMY Ptak o bardzo efektownym wyglądzie. Ma białe upierzenie oraz pomarańczowy dziób z czarną naroślą u podstawy. W trakcie spoczynku trzyma szyję esowato wygiętą, natomiast podczas lotu ją prostuje. Ruch skrzydeł łabędzia powoduje powstawanie charakterystycznego świstu. Ptaki te żyją w parach.

KACZKA KRZYŻÓWKA Bardzo często spotykany gatunek kaczki. Łatwo ją rozpoznać w locie po niebieskofioletowym lusterku na skrzydłach. Szczególnie efektownie prezentują się samce w szacie godowej. Wyróżniają je: żółty dziób, zielona, błyszcząca głowa, biała opaska na szyi, brązowa pierś, pomarańczowe nogi, szare wierzch i spód ciała. Samice oraz samce poza okresem godowym są brązowo cętkowane.

przystanek 11

Ptaki drozdowate

Idziemy brzegiem jeziora aż do miejsca, w którym wpada do niego Drwęża. W części parku odgródzonej przez rzekę i jezioro znajduje się punkt jedenasty, z którego będziemy obserwować drozdowate. Są to ptaki średniej wielkości, reprezentowane w Polsce przez kilka gatunków. Do najbardziej znanych zaliczają się:

KOS Samiec ma czarne upierzenie oraz żółte dziób i obwódkę oka. O poranku i zmierzchu można usłyszeć jego głos dochodzący ze wznesionych miejsc. Samica ma upierzenie ciemnobrązowe. Kos jest częstym mieszkańcem parków i ogrodów.

KWICZOŁ Jest nieco większy od kosa. Samce mają piękne ubarwienie. Ich głowa i kuper są niebieskoszare, skrzydła – brązowe, a szyja i pierś – jasnobrązowe z czarnymi plamkami. Samica ma mniej intensywne kolory. Kwiczóły zamieszkują lasy, ogrody i zadrzewienia śródpolne.

przystanek 12

Zamek krzyżacki

Przechodzimy przez park, a następnie przecinamy ul. Adama Mickiewicza. Docieramy do zamku. Budowę zamku rozpoczęto w 1349 roku na miejscu dawnej strażnicy. Przez lata pełnił on funkcję reprezentacyjną, był m.in. siedzibą starostwa. Po II wojnie światowej został zniszczony, odbudowano go w latach 80. XX wieku. Obecnie jest siedzibą instytucji kulturalno-oświatowych. Warto wejść do środka i zapoznać się ze zbiorami ostródzkiego muzeum.

przystanek 13

Kościół pw. św. Dominika Savio

Gdy obejdziemy zamek z prawej strony, wejdziemy na plac Tysiąclecia Państwa Polskiego, na którym znajduje się fontanna Trzech Cesarzy pochodząca z 1907 roku. Idąc prosto przez plac, po ok. 30 m dotrzemy do kościoła św. Dominika Savio. Ze źródeł historycznych wynika, że już w XIV wieku stał w tym miejscu murewany kościół. Dwukrotnie uległ zniszczeniu w wyniku pożaru: w roku 1788 i 1945. Niestety, nie zachowała się większość wyposażenia. Świątynię odbudowano w latach 90. XX wieku. Szczególną uwagę warto zwrócić na bryłę kościoła.

przystanek 14

Polska Górka

Wracamy na plac. Na wysokości fontanny Trzech Cesarzy skręcamy w lewo w ul. Kazimierza Pułaskiego. Przechodzimy przez most na Drwęcy i docieramy do skrzyżowania z ul. Olsztyńską. Skręcamy w prawo. Po przejściu 20 m po lewej stronie powinniśmy zobaczyć białą bramę na wzgórzu. Prowadzi ona na Polską Górkę. Cmentarz ten został założony w XVIII wieku i jest najstarszą nekropolią Ostródy. Od ul. Olsztyńskiej wchodzi się na jego teren neoklasycystyczną bramą z 1934 roku. Mogiły pochodzące z XVIII i XIX wieku stanowią miejsce spoczynku wiernych różnych wyznań.

przystanek 15

**Urządzenia Żeglugi
Ostródzko-Elbląskiej**

Przecinamy cmentarz, kierując się na północny zachód. Wychodzimy obok dawnego kina. Gdy dotrzemy do ul. Adama Mickiewicza, skręcamy w prawo. Przekraczamy pierwszy most. Zmierzamy do drugiego, z którego widać po prawej urządzenia Żeglugi Ostródzko-Elbląskiej. Kanał stanowi imponujące osiągnięcie XIX-wiecznej techniki. Nie tylko łączy miasta oddalone od siebie o ok. 80 km, lecz także pozwala pokonać 100 m różnicy w poziomie wody. Budowę rozpoczął w 1844 roku Jacob Georg Steenke. Kanał składa się z 5 pochylni, 4 śluz i maszynierii pozwalającej wciągać statki na kilkumetrowe pagórki. Rejs tą trasą jest wspinałym przeżyciem. Pozwala zarówno na poznanie ciekawych rozwiązań technicznych, jak i na kontakt z przyrodą.

przystanek 16

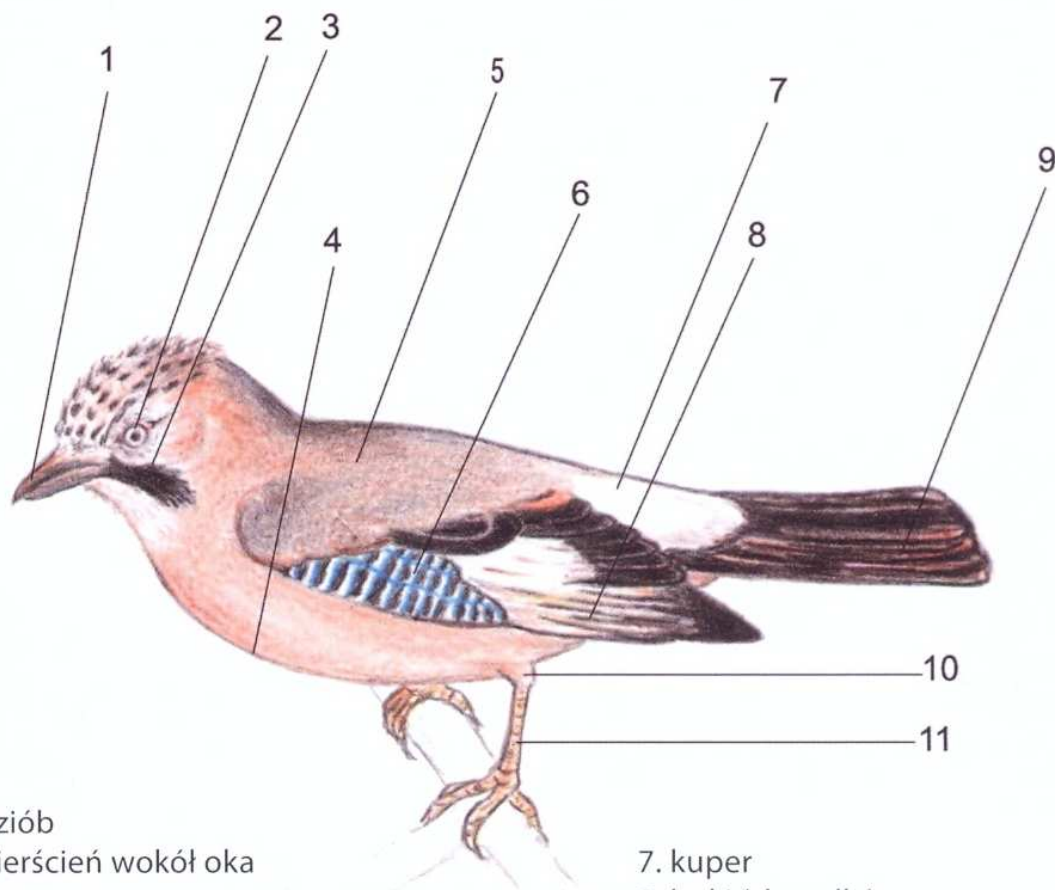
Wieża Bismarcka

Kolejny raz zawracamy. Na wysokości dawnego kina skręcamy w prawo na drogę prowadzącą nad Jezioro Drwęckie. Nad brzegiem jeziora skręcamy w prawo, przechodzimy dwoma mostami. 400 m dalej, na terenie Park Hotelu przy ul. 3-go Maja, znajduje się wieża Bismarcka. Jest to nasz ostatni przystanek. Wieża została wybudowana z kamienia w 1902 roku na cześć kanclerza Niemiec Ottona von Bismarcka. Ma 10 m wysokości.

Na zakończenie wycieczki proponujemy spacer brzegiem jeziora, podczas którego można podziwiać panoramę Ostródy.

Gatunki ptaków, które można obserwować w okolicy Ostródy, został określone na podstawie materiałów zebranych przez koło ornitologiczne działające w roku szkolnym 2004/2005 przy ZSZ im. Sandora Petöfi w Ostródzie.

Dla początkujących ornitologów załączyliśmy rysunek części ciała ptaków, które ułatwiają rozpoznawanie gatunków

1. dziób
2. pierścień wokół oka
3. wąs
4. pierś
5. grzbiet
6. lusterko

7. kuper
8. lotki (skrzydła)
9. sterówki
10. nogawica
11. skok (część nogi)

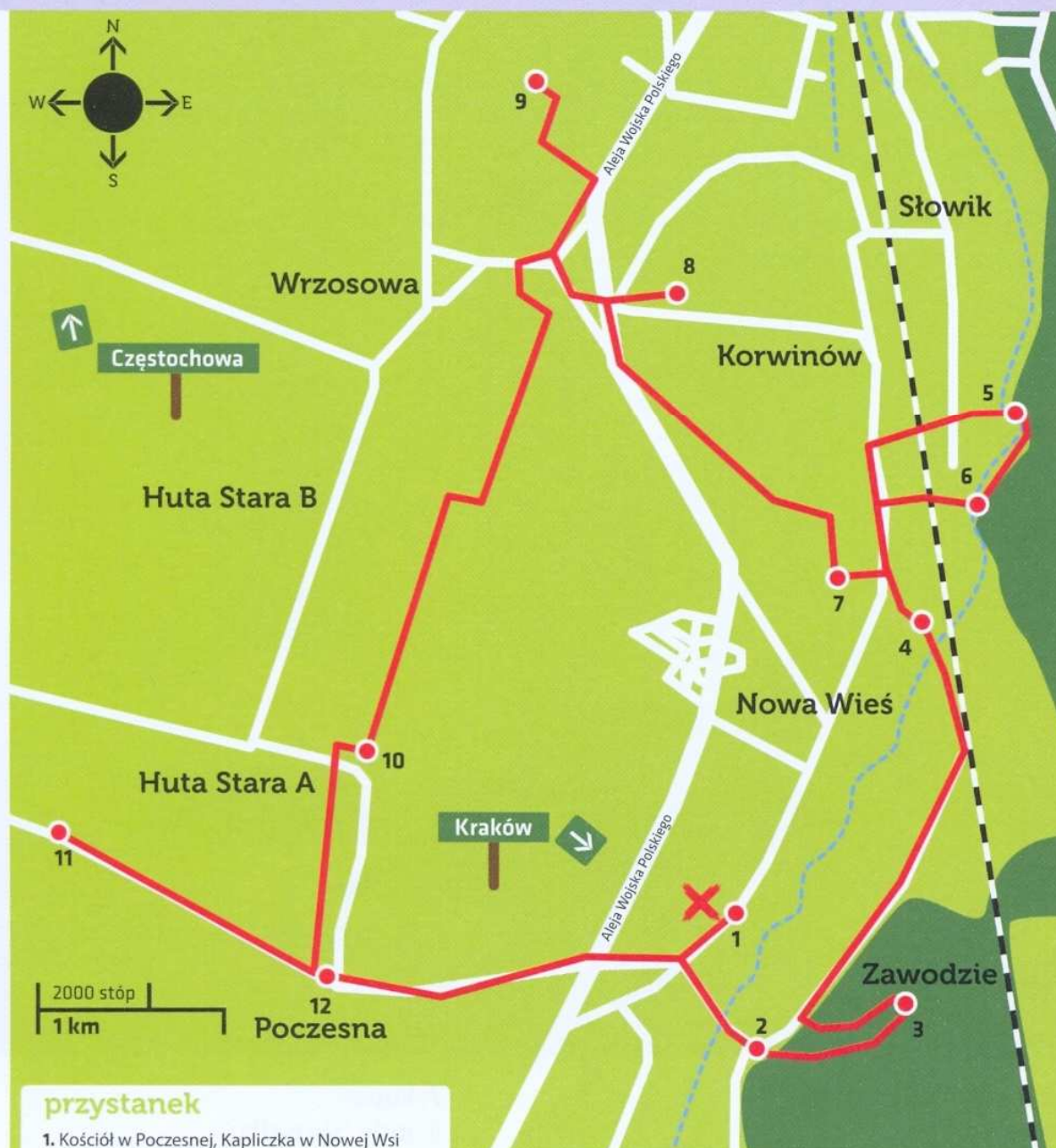
Szkoła: Zespół Szkół Zawodowych im. Sandora Petöfi w Ostródzie

<http://ekonomik.webd.pl/>

Koordynator projektu: Piotr Karbowski

Rysunki ptaków: Emilia Michalska

ekotrasa aktywnych Poczesna

przystanek

1. Kościół w Poczesnej, Kapliczka w Nowej Wsi
2. Cmentarz na Zawodziu
3. Torfowiska na Zawodziu
4. Aleja drzew przy starym młynie na Korwinowie
5. Meandry rzeki w Słowiku
6. Leśny wypływ wód
7. Glinianki w Korwinowie
8. Lasek wrzosowski
9. Wzgórze Wrzosowskie
10. Była kopalnia rudy żelaza „Pierwszy maszynowy”
11. Hałdy pokopalniane
12. Galeria rzeźb Jerzego Kędziory

15 km

2,5 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 12

1

2

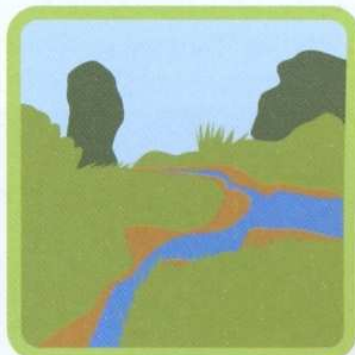
3

4

5

6

7

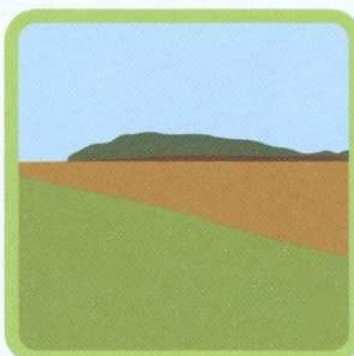
8

9

10

11

12

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Ekotrasa „Poczesna” biegnie przez południową i wschodnią część gminy Poczesna. Choć została zaplanowana jako trasa rowerowa, to bez problemu można ją pokonać również pieszo. Przebieg szlaku jest mocno związany z historią okolicy, z działalnością kopalni rud żelaza, z wyrobiskami gliny i wapienia. Na trasie można zobaczyć pomnikowe okazy drzew, chronione gatunki roślin, łąki i dolinę Warty o mało zaburzonej strukturze. To trasa nie tylko dla botaników; spotkamy tu wiele ciekawych gatunków ptaków, ssaków, nie wspominając już o owadach. Przyroda nieożywiona w postaci skał wapiennych i rudonośnych sydereytów może stanowić pretekst do lekcji geologii. Cała trasa jest zresztą świetnym miejscem na organizowanie lekcji terenowych.

przystanek 1

Kościół w Poczesnej, kapliczka w Nowej Wsi

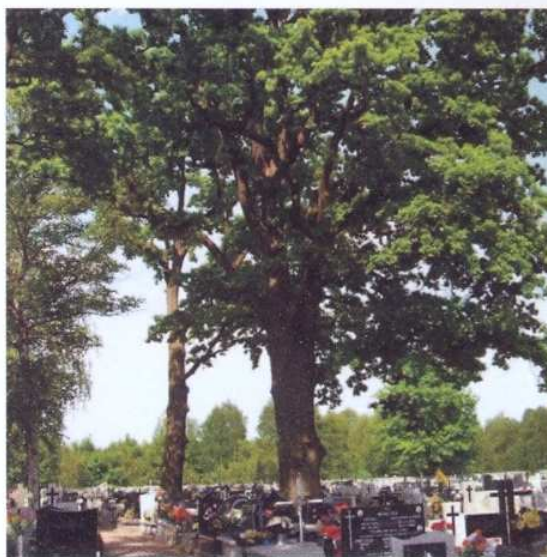
Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Poczesnej został zbudowany w 1878 roku. Architektura odpowiada stylowi neogotyckiemu, wszystkie okna są ozdobione szkłem witrażowym, a nad kościołem górują trzy wieże, z których dwie większe liczą po pięć kondygnacji. Kapliczka w Nowej Wsi znajduje się ok. 300 m od kościoła, została zbudowana w 1880 roku w stylu neogotyckim. Stoi w miejscu tragicznej śmierci dziedzica tych ziem. Rzadko spotykanym rozwiązaniem architektonicznym jest elewacja frontowa, w której zwieńczenie przypomina attykę trójdzielną. Droga klinkierowa, która prowadzi od kościoła do kapliczki, pochodzi z XIX wieku.

przystanek 2

Cmentarz na Zawodziu i pomnik przyrody, mogiła żołnierzy z II wojny światowej

Cmentarz parafialny na Zawodziu powstał w 1782 roku. W jego centralnym punkcie rośnie dąb szypułkowy, objęty ochroną prawną jako pomnik przyrody. Znajduje się tu mogiła poświęcona żołnierzom walczącym w II wojnie światowej oraz grób księdza Boguchwała Tuory – męczennika za wiarę.

przystanek 3

Torfowiska na Zawodziu, obszary leśne

Obszary leśne w miejscowości Zawodzie składają się w większości z monokultury sosny, można też zlokalizować fragmenty pochodzące z naturalnych odnowień drzewostanu. W lasach są ukryte dwa duże kompleksy wodne: „Piachy” i „Samul”, które okoliczni mieszkańcy wykorzystują do rekreacji. Na szczególną uwagę zasługują torfowiska wysokie. Ekosystemy te są miejscem występowania różnych gatunków ptaków, w tym żurawi. Wśród wielu ciekawych roślin można tutaj znaleźć rosiczkę, owadożernego płynacza i bagno zwyczajne.

ciekawostka:

Torfowisko wysokie zasila woda pochodząca z opadów atmosferycznych. Podłoże jest ubogie i bardzo kwaśne, inaczej nazywamy je mszarem. Torfowisko przejściowe korzysta zarówno z wód pochodzenia atmosferycznego, jak i z wód powierzchniowych i gruntowych, które wykształciły się w lesie w sposób naturalny lub antropogeniczny (zapadliska pokopalniane).

przystanek 4

**Aleja drzew przy
starym młynie
w Korwinowie**

Między Zawodziem a Koronowem, wzdłuż Warty, rozciągają się łąki. Następnie trasa przebiega obsadzoną drzewami, żwirową drogą, prowadzącą do starego młyna. Można przy nim obejrzeć nieczynne już urządzenia spiętrzające wodę oraz starorzecza i kanały, które doprowadzały wodę. Dzisiaj są porośnięte bujną roślinnością, wśród niej licznie występują chronione grzybieńce (potocznie zwane liliami wodnymi).

przystanek 5

Meandry rzeki w Słowiku

Warta na odcinku od Korwinowa do Słowika płynie korytem naturalnym, dolina zalewowa rzeki jest mało przekształcona. Na uwagę zasługują meandry rzeki: w Słowiku Warta zawraca swój bieg, tworząc ciekawe formy. Kolejnym bardzo interesującym elementem są starorzecza: część z nich utraciła kontakt z głównym korytem, woda jest porośnięta rzęsą. W takich miejscach można znaleźć pozostałości bytowania bobrów. Przez ten teren przebiega pomarańczowy szlak rowerowy „Przełomu Warty”. Niedaleko znajduje się stacja kolejowa w Korwinowie.

przystanek 6

Leśny wypływ wód

Kilkaset metrów od drogi, na leśnej polanie, znajdziemy ciekawe miejsce wypływu wód podziemnych. Cała polana jest nieco wzniesiona w stosunku do otaczających obszarów, pokrywają ją nieliczne trawy i krzewy. Woda wypływająca we wszystkich kierunkach z wnętrza ziemi zawiera w sobie dużo dwutlenku węgla, jest czysta i ma niską temperaturę. Na uwagę zasługuje fakt, że zawiera dużo związków żelaza, które po utlenieniu nadają glebie charakterystyczne, czerwone zabarwienie.

przystanek 7

Wyrobisko po glinie w Korwinowie, cegielnia w Korwinowie, ceglany dom, skały rudonośne

W Korwinowie znajdziemy rozległe glinianki wypełnione wodą, które służą jako zbiorniki rybne: teren wokół nich jest zagospodarowany przez Okręgowy Związek Rybacki. W tym miejscu pozyskiwano kiedyś glinę, z której w pobliskiej cegielni wypalano cegły. Na początku ubiegłego wieku cegła z Korwinowa była najlepsza w Polsce, zdobywała nagrody w konkursach. O tym, jak dobry materiał powstawał w cegielni świadczą zbudowane z niego, doskonale zachowane pobliskie budynki. Przy gliniankach znajdują się wychodnie rudonośnych syderytów. Jest to miejsce świetnie nadające się na przygotowanie lekcji terenowych z geografii. W skałach można znaleźć ciekawe skamieniałości.

przystanek 8

Lasek wrzosowski

Las we Wrzosowej ma charakter łęgowo-olsowy. Wiąże się to ze strumieniami, które rozpoczynają się w tym miejscu. Centralną część lasu zajmują stawy użytkowane przez rybaków. Teren ma zagospodarowane zaplecze, jest miejscem wypoczynku okolicznej społeczności. Las jest mało przekształcony, dominują tu olsze, topole, licznie rosną krzewy, więc podlega on małej penetracji. Ciekawostką stanowi fakt, że zbiorniki, które nie są ze sobą połączone, mają różną wysokość lustra wody. Różnica między nimi sięga nawet 50 cm.

przystanek 9

Wzgórze wrzosowskie

To najwyższy punkt w gminie Poczesna, z którego rozpościera się malowniczy widok na gminę oraz Jurę. Nawet przy mglistej pogodzie bez problemu można dojrzeć ruiny zamku w Olsztynie. Wzgórze porastają krzewy i topole. Z uwagi na dużą ilość węgla wapnia w podłożu występują tu ciekawe i rzadko spotykane rośliny. Na uwagę zasługuje odkrywka skał wapiennych; można tam znaleźć odciski i skamieniałości zwierząt lub roślin.

przystanek 10

Hałdy pokopalniane i dawna kopalnia rudy żelaza „Pierwszy maszynowy”

Kopalnie rud żelaza w gminie Poczesna powstawały od XIX wieku. Początkowo rudę wydobywano metodą odkrywkową, później – w kopalniach głębinowych. Na obszarze gminy funkcjonowało kilka kopalni, m.in. „Pierwszy maszynowy”, po której pozostały dwa betonowe bloki i hałdy. Wszystkie kopalnie były połączone torami kolei wąskotorowej, niestety obecnie już rozebranymi. Tam, gdzie dawniej przebiegały tory, dziś często znajdują się drogi. Jedną z ostatnich kopalń działających w gminie była „Szczekaczka”. Uratowane z niej maszyny stanowią dziś fragment wystawy w Muzeum Górnictwa Rud Żelaza w Częstochowie.

przystanek 11

Hałdy pokopalniane i łąki, ul. Łąkowa

Hałdy pokopalniane są nieodłącznym elementem krajobrazu Poczesnej. Są zbudowane ze skały płonej, wydobywanej przy eksploatacji syderytów; nadal można w nich znaleźć fragmenty tych rudonośnych skał. Wszystkie są porośnięte drzewami i krzewami, stanowią świetne punkty widokowe. Nadają się również do uprawiania sportów zimowych. Między hałdami znajdują się łąki trzęślicowe z unikatowymi gatunkami roślin m.in. kosaćcem syberyjskim. Można tu napotkać niewielkie glinianki z rosnącym w nich owadożernym pływaczem zaniedbanym. Trwają starania o objęcie łąk ochroną w postaci użytku ekologicznego.

przystanek 12

Galeria rzeźb Jerzego Kędziory – ul. Południowa

Jerzy Kędziora i prowadzone przez niego Studio Plastyki Użytkowej „Bat” realizują wszelkiego rodzaju „plastykę przestrzenną” z nastawieniem na rzeźbę we wszelkich odmianach i materiałach. Artysta słynie z cykli rzeźb balansujących, wielokrotnie był nagradzany za swoją twórczość w konkursach ogólnopolskich, jego prace znajdują się m.in. w zbiorach watykańskich, a także w USA, Włoszech i Austrii. Uwaga: Galeria jest udostępniona do zwiedzania tylko po telefonicznym uzgodnieniu terminu.

Szkoła: Gimnazjum im. K. K. Baczyńskiego

<http://poczesna.edu.pl>

Koordynator projektu: Michał Szczepanik
oraz prezes Stowarzyszenia na Rzecz Ekorozwoju
Ziemi Poczesniańskiej Marek Morzyk

**ekotrasa „Przyroda i historia naszej okolicy” Pszczyna–Goczałkowice
–Zabrzeg–Landek–Iłownica–Pierściec–Skoczów–Ochaby–Drogomyśl
–Zabłocie–Strumień–Wisła Wielka–Pszczyna**

przystanek

1. Hotel PTTK
2. Plac Zwycięstwa i Wolności
3. Dworzec PKP w Pszczynie
4. Skansen „Zagroda Wsi Pszczyńskiej”
5. Park Pszczyński – domek ogrodnika
6. Park Pszczyński – Piwnica Lodowa i groby Anhaltów
7. Park Pszczyński – Herbaciarnia
8. Rynek w Pszczynie
9. Zamek w Pszczynie
10. Pokazowa Zagroda Żubrów
11. Zbiornik Goczałkowicki
12. Ostoja Dolina Górnej Wisły
13. Iłownica
14. Rezerwat przyrody „Rotuz”
15. Sanktuarium p.w. Św. Mikołaja – Pierściec
16. Rezerwat „Skarpa Wiślicka”
17. Strumień
18. Kościół p.w. Św. Jakuba Starszego Apostoła w Wiśle Małej

78 km

5-7 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 18

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

ekotrasa „Przyroda i historia naszej okolicy” Pszczyna–Goczałkowice –Zabrzeg–Landek–Iłownica–Pierściec–Skoczów–Ochaby–Drogomyśl –Zabłocie–Strumień–Wisła Wielka–Pszczyna

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Pomysłodawcami **ekotrasy** byli uczniowie działający w Szkolnym Kole Krajoznawczo-Turystycznym „Diablak” przy POPP w Pszczynie. Prace nad programem wycieczki zostały podzielone na następujące etapy: pomysł – wstępna trasa – objazd trasy – dokumentacja punktów na trasie – modyfikacja – opis przystanków – przygotowanie folderu – objazd finalny – przygotowanie przewodnika. Trasa prowadzi od Hotelu PTTK w Pszczynie przez Goczałkowice, Zabrzeg, Landek, Iłownicę, Pierściec, Skoczów, Ochaby, Drogomyśl, Zabłocie, Strumień, Wisłę Wielką, z powrotem do Pszczyny. Jest to trasa typowo rowerowa, licząca ok. 78 km. Prowadzi szlakami rowerowymi (Greenway-R4, 122C), ścieżkami rowerowymi, przyrodniczymi ścieżkami dydaktycznymi, szlakami pieszymi, a także drogami publicznymi. Na trasie znajdują się obiekty cenne pod względem przyrodniczym, architektonicznym i krajobrazowym. Przejazd ekotrasą daje również możliwość zapoznania się z historią Pszczyny i okolic.

przystanek 1

Hotel PTTK

Hotel PTTK zajmuje budynek dawnego więzienia, które funkcjonowało tu jeszcze po II wojnie światowej. W latach 80. w dawnych celach urządzono pokoje dla gości, oczywiście po gruntownym remoncie i adaptacji wnętrz. Obok znajduje się liczący 102 lata gmach sądu.

przystanek 2

Plac Zwycięstwa i Wolności

Na placu tym znajduje się Pomnik Wdzięczności, wzniesiony dla uczczenia żołnierzy Armii Czerwonej i Wojska Polskiego poległych podczas II wojny światowej oraz byłych powstańców śląskich i więźniów obozów koncentracyjnych. Ponadto, możemy tam obejrzeć tablicę poświęconą Januszowi Korczakowi – pedagogowi, pisarzowi, działaczowi społecznemu i lekarzowi, który żył w latach 1878–1942.

przystanek 3

Dworzec PKP w Pszczynie stanowi punkt odniesienia dla przybywających do miasta po raz pierwszy.

przystanek 4

Skansen „Zagroda Wsi Pszczyńskiej”

Skansen został założony w 1975 roku z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej. Zgromadzono tu takie perełki architektury ludowej jak: wiatra bramna z XIX wieku, szopa na siano z Frydku, stodoła z Kobielic z 1811 roku, masztalnia z Wisły Wielkiej z 1799 roku, wozownia z Miedźnej z XIX wieku, stodoła z Kryr z XVIII wieku, kuźnia z Goczałkowic z XIX wieku, spichlerz z Rudołtowic-Dębiny z XVIII wieku, chałupa mieszkalna z Grzawy z 1831 roku, młyn z wiatrakiem z Zebrzydowic z 1904 roku, pasieka, studnia z Łąki, młyn wodny z Bojszów z XIX wieku, neogotycka kapliczka słupowa z Poręby. W skansenie odbywają się corocznie *Spotkania pod Brzymem* z udziałem zespołów i kapel ludowych z całego regionu.

przystanek 5

Park Pszczyński – domek ogrodnika

Park w stylu angielskim ma ok. 156 ha powierzchni. Został założony w XVI wieku jako ogród renesansowy, zaś dwa stulecia później przekształcono go na park barokowy. Jego dzisiejszy kształt pochodzi z drugiej połowy XIX wieku. Park ma cechy typowe dla ogrodu romantycznego: skupiska drzew i krzewów, rozlewiska rzeczne, mostki, altany. Domek ogrodnika został zbudowany w latach 1881–1883 w stylu francuskiego neobaroku. Mieściła się tu niewielka łaźnia o trzech kabinach z wannami. Obecnie jest to siedziba straży miejskiej.

przystanek 6

Park Pszczyński – piwnica lodowa i groby Anhaltów

Piwnica lodowa jest budowlą w stylu neoromańskim. Powstała pod koniec XIX wieku na planie ośmiokąta. Początkowo na jej szczycie znajdował się taras, na który prowadziły spiralne schody. Grywała na nim orkiestra pałacowa. W piwnicy przechowywano lód wycinany zimą ze stawów. Anhaltowie to ród panujący w Pszczynie w latach 1765–1874. Ich groby znajdują się w północnej części parku zamkowego, w pobliżu piwnicy lodowej. Na górnym obelisku widnieje napis w języku niemieckim „Zmartwychwstanieś, ach, zmartwychwstanieś, prochu mój, po krótkim odpoczynku”. Naprzeciwko znajduje się grób księcia Ludwika Anhaltu z krzyżem oplecionym przez węża.

przystanek 7

Park Pszczyński – herbaciarnia

Herbaciarnię usytuowano na wysepce pośrodku głównego stawu parkowego. Prowadzą do niej łukowate mostki nad kanałami Pszczynki. Herbaciarnia powstała w drugiej połowie XIX wieku. Ma charakter modnej w Romantyzmie „świątyni dumania”. Obecnie znajduje się w niej kawiarenka.

przystanek 8

Kościół i rynek w Pszczynie

Kościół Wszystkich Świętych to świątynia rzymskokatolicka, o której pierwsza wzmianka pochodzi z 1326 roku. W 1622 roku stary budynek spłonął w pożarze. Odbudował go Jerzy Walentyna Meyer z Ostrawy. W 1748 roku doszło do kolejnego pożaru. Chrystian Jahne podjął się odbudowy świątyni, prace zakończono w 1754 roku. Później kościół jeszcze kilka razy przebudowywano, co zatarło cechy pierwotnego, późnobarokowego projektu. Na uwagę zasługuje ołtarz główny, którego ozdobą jest obraz Franciszka Frümbla z Fulneku, przedstawiający adorację Trójcy Świętej przez wszystkich świętych. Pod kościołem znajduje się krypta ze szczątkami rodu Promnitzów.

**ekotrasa „Przyroda i historia naszej okolicy” Pszczyna–Goczałkowice
–Zabrzeg–Landek–Hłownica–Pierściec–Skoczów–Ochaby–Drogomyśl
–Zabłocie–Strumień–Wisła Wielka–Pszczyna**

Pszczynski rynek, który widzimy po wyjściu z kościoła, ma kształt prostokąta, otoczonego z trzech stron barokowymi i klasycystycznymi kamieniczkami. Prostopadle biegną ulice, które kończą się przy biegnącej okrężnie drodze, wyznaczającej dawne obwarowania miasta. Układ ten pochodzi z czasów odbudowy miasta po pożarze w 1748 roku. Z tego okresu pochodzą także malownicze kamieniczki przy rynku oraz przy ulicach Piastowskiej, Piwowskiej i Warownej.

Kościół ewangelicki zbudowany został wraz ze szkołą i mieszkaniem pastora w latach 1743–1746 na zlecenie hrabiego Erdmanna Promnitz. Po pożarze w 1905 roku został odbudowany w stylu neobarokowym. W zewnętrzną ścianę kościoła wbudowano płytę nagrobną rycerza Zawadzkiego, zmarłego w 1716 roku.

Ratusz powstał prawdopodobnie w 1658 roku i należy do najstarszych budynków w Pszczynie. W 1716 roku kamienica została odkupiona od Anny Marii, wdowy po Mateuszu Janiku, i odtąd miała służyć jako siedziba władz miejskich. Rozpoczęto rozbudowę budynku, który przetrwał pożar z 1748 roku. Po przebudowie w 1931 roku ratusz zyskał obecny, neorenesansowy kształt. Nad budynkiem powiewa flaga. Codziennie w południe jest wygrywany hejnał miejski oparty na melodii ludowej.

Brama Wybrańców znajduje się w zachodniej części rynku, przed zamkiem. Została postawiona w 1687 roku na zlecenie właściciela zamku, Baltazara Promnitz. Mieściła pomieszczenia dla strażników zamkowych, zwanych „wybrańcami”, wybieranych przez kolejnych Promnitzów. Dziś mieszczą się w niej kawiarnia oraz Biuro Informacji Turystycznej.

przystanek 9

Zamek Pszczyński

Zamek Pszczyński był dawną rezydencją książąt Hochbergów von Pless. Powstał między XI a XIII wiekiem. Na początku pełnił funkcję strażnicy przy szlaku handlowym oraz zameczku myśliwskiego. Budynek został przebudowany w drugiej połowie XVI wieku. Gotycka twierdza przekształciła się wtedy w piękną rezydencję. Dobudowano kaplicę zamkową, bramę wjazdową oraz wieżę, która przetrwała do 1679 roku. Odbudowy zamku w stylu renesansowym podjął się w latach 1680–1689 Consilio Milusi. W 1734 roku Christian Jahne rozpoczął przygotowania do przebudowy zamku w stylu barokowym. Prace trwały od 1738 do 1768 roku. Budowla przybrała wówczas kształt podkowy. Kolejną przebudową zamku zajął się słynny architekt Aleksander Destailleur, który postanowił stworzyć pałac na wzór architektury francuskiej. To właśnie wtedy powstały wewnętrzny dziedziniec, sala lustrzana, jadalnia oraz reprezentacyjna klatka schodowa wzorowana na Wersalu. W takim kształcie zamek przetrwał do dziś. Obecnie znajduje się tutaj znakomite muzeum. Zamek stoi na skraju rozległego parku krajobrazowego, założonego w XVI wieku. W jego zachodniej części, na tzw. Kukułczym Wzgórzu, możemy znaleźć nekropole Hochbergów. Pochowano tutaj pod wspólną płytą kamienną Jana Henryka XV i jego syna, hrabiego Bolka, który zmarł w wieku 26 lat w nie do końca wyjaśnionych okolicznościach.

przystanek 10

Pokazowa Zagroda Żubrów

Na ziemiach pszczyńskich żubry pojawiły się ok. 150 lat temu za sprawą Jana Henryka XI Hochberga. Przetrwały do dziś, m.in. dzięki Ośrodkowi Hodowli Żubra w Jankowicach, którego część w 2003 roku przekształcono w zagrodę żubrów. Również w Pszczynie, na terenie parku, w dzikiej części zwanej Zwierzyńcem (za ul. Żorską), powstała Pokazowa Zagroda Żubrów. Oficjalne otwarcie miało miejsce 12 czerwca 2008 roku. Żubry przywieziono z zagrody w Jankowicach. W Pszczynie zwierzęta mają do dyspozycji 10-hektarową zagrodę wraz z paśnikami, magazynami karmy oraz częścią kwarantannową. Oprócz żubrów można tam zobaczyć daniele, muflony, jelenie i sarny.

Trzy Dęby znajdują się w dzikiej części parku pszczyńskiego. Za czasów księżęcych były prawdopodobnie celem spacerów. Z dwóch stron prowadziły do nich aleje, być może stały tu ławeczki, na których odpoczywano w cieniu trzech rosnących drzew. Tutaj, jak głoszą przekazy, spotykali się przyszli powstańcy śląscy jeszcze przed I powstaniem. Naprzeciwko kamienia znajduje się pomnik, a po jego obu stronach po cztery mogiły. Spoczywa w nich ok. 20 harcerzy i powstańców rozstrzelanych przez hitlerowców we wrześniu 1939 roku nieopodal tego miejsca. Z nazwiska znanych jest zaledwie siedmiu: Andrzej Cieniał, Stanisław Folwarczny, Franciszek Folwarczny, Jan Folwarczny, Józef Folwarczny, Teofil Larysz, Emanuel Wrona. Za pomnikiem, otoczona kutym, żelaznym ogrodzeniem, znajduje się mogiła zbiorowa ok. 200 żołnierzy Tarnowskiego Pułku Piechoty, którzy zginęli we wrześniu 1939 na polach pod Pszczyną. Ich ekshumacja spod pomnika w Ćwiklicach odbyła się w 1953 roku. Przeprowadzono ją w ramach śledztwa, które miało wyjaśnić, czy żołnierze z Tarnowa zginęli w walce, czy, jak niosła fama, zostali zamordowani przez Niemców. Informacja, że później pochowano ich pod Trzema Dębami, wyszła na jaw dopiero w 1987 roku. Tablice przytwierdzone do pomnika przed mogiłą zawierają nazwiska z listy ekshumacyjnej. W pobliżu zagrody żubrów znajduje się pomnik Trzy Dęby – miejsce zbiórki uczestników I Powstania Śląskiego. Obecnie nad mogiłą ponad 220 żołnierzy Wojska Polskiego poległych w bitwie pszczyńskiej odbywają się uroczystości patriotyczne. Nieopodal pomnika zrekonstruowano fragment umocnień i schron bojowy z września 1939 roku.

przystanek 11

Zbiornik Goczałkowicki

Powstał w 1955 roku i jest największym w Polsce zbiornikiem retencyjnym. Zajmuje obszar 3200 ha, ma 19 km długości i do 4 km szerokości. Jego głębokość sięga 12 m. Może pomieścić 168 mln litrów wody. Zbiornik ma nie tylko znaczenie przeciwpowodziowe, stanowi także rezerwuuar wody pitnej dla Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.

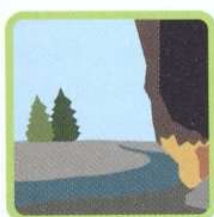
ekotrasa „Przyroda i historia naszej okolicy” Pszczyna–Goczałkowice
–Zabrzeg–Landek–Łownica–Pierściec–Skoczów–Ochaby–Drogomyśl
–Zabłocie–Strumień–Wisła Wielka–Pszczyna

Wyznaczona w Goczałkowicach Zdroju ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna ma ok. 3 km długości i składa się z 5 odcinków o odmiennych walorach przyrodniczych. Ścieżka rozpoczyna się przy stacji kolejowej Goczałkowice Zdrój i biegnie aleją wzdłuż stawu Maciek (odcinek 1.), dalej aleją dębową wzdłuż lasu mieszanego (odcinek 2.), drogą między stawem Zabrzyszczak a borem mieszanym (odcinek 3.), starorzeczem Wisły (odcinek 4.) oraz brzegiem Wisły (odcinek 5.), a następnie drogą żwirową do stacji kolejowej. Na całej trasie spotykamy bardzo bogaty i zróżnicowany świat flory oraz fauny.

Obszar, cenny przyrodniczo i krajobrazowo, jest położony między Goczałkowicami-Zdrojem a Czechowicami Dziedzicami, nad jeziorem Goczałkowickim. Jest korytarzem ekologicznym dla fauny i flory. Obejmuje dwa stawy – Zabrzyszczak i Maciek – oraz tereny przylegające o charakterze wodno-błotnym. Staw Zabrzyszczak w Goczałkowicach Zdroju został założony w 1917 roku przez księcia pszczyńskiego. 56-hektarowy staw jest jednym z największych w regionie. Faunę reprezentują tu: karp, tołpyga, amur, karaś oraz gniadosz błotny. Ciekawe rośliny to sit rozpięchły i sitowie leśne. Niedaleko leży staw Maciek. Na tym terenie z racji sprzyjających warunków klimatycznych, łatwego dostępu do wody oraz bliskości rynków zbytu już od XV wieku rozwijała się gospodarka rybacka. Powierzchnia stawów rybnych w okolicy wynosi obecnie 216 ha. Występują tu licznie zwierzęta: kaczka krzyżówka, perkoz dwuczuby, łyska, czernice, głowienki, mewy śmieszki, rybitwy i jaskółki. Charakterystyczne rośliny to: głóg jednoszyjkowy, lipa drobnolistna, brzoza, kosaćiec żółty, sit skupiony, kaniańka oraz pałka szerokolistna.

przystanek 12

Ostoja Doliny Górnej Wisły

Ostoja Doliny Górnej Wisły składa się z jeziora Goczałkowickiego oraz przyległych stawów (eksploatowane są jako miejsce intensywnej hodowli karpia, natomiast jesienią odbywają się tutaj polowania na ptactwo wodne) wraz z wpadającymi w tym miejscu do Wisły jej prawobrzeżnymi dopływami (mającymi swe źródła w Beskidach). Stawy, założone ponad 600 lat temu, należą do jednej z najstarszych w Polsce miejsc hodowli ryb. Obok funkcji gospodarczej pełnią dziś ważną funkcję ekologiczną. Na terenach pozbawionych naturalnych zbiorników dla wielu cennych gatunków roślin i zwierząt stanowią substytut środowisk wodno-błotnych zniszczonych przez człowieka. Teren ostoi jest dość gęsto zamieszany, z zabudowaniami stojącymi pośród rozległych pól uprawnych (które stanowią prawie 60 proc. powierzchni). Lasy zajmują zaledwie 16 proc. tego obszaru (czyli dokładnie tyle samo, co wody powierzchniowe). Odnotowano tutaj występowanie co najmniej 29 gatunków ptaków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej i 8 gatunków znajdujących się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt! W okresie lęgowym obszar jest zasiedlany przez ponad 1 proc. krajowych populacji takich rzadkich, wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt, ptaków jak: bączek, bąk, dzierzba czarnoczelna, rybitwa białowąsa, ślepowron (jeden z gatunków czapli, ptak gniazdujący w Polsce praktycznie tylko tutaj, w liczbie ok. 400 par), oraz wiele innych, cennych dla przyrody gatunków. Obszar posiada rangę ostoi ptasiej o znaczeniu międzynarodowym. Ponadto stawy rybne są miejscem występowania zagrożonych roślin wodnych, np. kotewki orzecha wodnego i grzybieńczyka wodnego.

Na obszarze ostoi zostały ustanowione dwa rezerваты przyrody: Rotuz (część północna) oraz Skarpa Wiślicka (część południowa). Podstawą typowania ostoi Natura 2000 są następujące gatunki (lęgowe w ilości przekraczającej 1 proc. wielkości populacji krajowej) z załącznika I Dyrektywy Ptasiej: bąk, bączek, ślepowron, szablodziób (2 pary w 2002 roku), mewa czarnogłowa, rybitwa czarna, rybitwa rzeczna. Zagrożenie dla tych terenów może stanowić intensyfikacja gospodarki rybackiej, remonty stawów oraz usuwanie roślinności szuwarowej.

przystanek 13

Iłownica

Pomnik w Iłownicy powstał w 1963 roku. Jest poświęcony Tomaszowi Dubischowi, który był twórcą nowych sposobów hodowli karpia. Pomnik został wzniesiony w 75. rocznicę jego śmierci przez Zakład Biologii Wód Polskiej Akademii Nauk.

przystanek 14

Rezerwat przyrody „Rotuz”

Typ rezerwatu: torfowiskowy

Rok utworzenia: 1966 r.

Powierzchnia: 28,17 ha

Położenie: Chybie, Czechowice Dziedzice (255–262 m n.p.m.)

Biocenozę rezerwatu tworzy 86 gatunków roślin naczyniowych, w tym 19 gatunków wątrobowców, 69 gatunków mchów oraz 19 gatunków porostów.

Rośliny prawnie chronione występujące na terenie rezerwatu: rosiczka okrągłolistna, storczyk szerokolistny, kruszyna pospolita, bagno zwyczajne.

Rośliny rzadkie występujące na terenie rezerwatu: bagnica torfowa, wełnianka pochwo-wata, modrzewnica zwyczajna, przygielka biała, żurawina błotna, czermień błotna.

przystanek 15

Sanktuarium św. Mikołaja Pierściec

Nazwa „Pierściec” pochodzi od staropolskiego słowa „pierść”, które oznaczało grudę urodzajnej ziemi. W 1616 roku doszło tu do pożaru, który zniszczył całą wieś. Zachowała się jedynie figura św. Mikołaja, co uznano za cud. W 1618 roku protestanci wybudowali kościółek św. Mikołaja, który 100 lat później przeszedł w ręce katolików. W 1775 roku został on gruntownie przebudowany. Rozwój wsi oraz wzrost liczby pielgrzymów doprowadziły do budowy większego kościoła. Stary został rozebrany, a na miejscu ołtarza postawiono krzyż. Na lata 1988–1997 przypada ostatnia rozbudowa świątyni. Dobudowano wówczas zakrystię i nawy boczne.

przystanek 16

Skarpa Wiślicka

Typ rezerwatu: leśny

Rok utworzenia: 1966 r.

Powierzchnia: 24,17 ha

Położenie: Wiślica, Skoczów (279–350 m n.p.m.)

Rezerwat został utworzony dla ochrony drzewostanów żywej buczyny karpackiej i podgórskiego łągu jesionowego. Najstarszy fragment lasu liczy ok. 140 lat. Rezerwat jest także największym naturalnym skupiskiem wiązu górskiego na terenie Śląska Cieszyńskiego. Szczególnie charakterystyczne są dla rezerwatu rozległe połacie czosnku niedźwiedziego.

W drzewostanie występują: buk, jesion, klon jawor, grab, wiąz, lipa, dąb, klon polny.

Do tutejszych gatunków podlegających ochronie ścisłej należą: storczyk błądy, śnieżyczka przebiśnieg, bluszcz pospolity, barwinek pospolity, skrzyp olbrzymi, wawrzynek wilczełyko, obrazki alpejskie.

Gatunki miejscowe objęte ochroną częściową to: kruszyna pospolita, pierwiosnka wyniosła, kopytnik pospolity, kalina koralowa, przytulia wonna, przylaszczka pospolita.

przystanek 17

Strumień

Pomnik Ofiarom Hitleryzmu został postawiony w 1963 roku na skraju parku w Strumieniu. Powstał on według projektu Ryszarda Sroczyńskiego z Bielska Białej. W 1944 roku hitlerowcy rozpoczęli ewakuację obozu oświęcimskiego. Jeden ze szlaków, którym niemieccy żołnierze pędzili więźniów, prowadził przez okolice Strumienia. Tutaj dziesiątki więźniów umarły z wyczerpania, a część została dobita w przydrożnych rowach. Ku ich czci postanowiono wybudować pomnik.

Na rynku w Strumieniu znajduje się rokokowy ratusz z 1628 roku, rozbudowany na początku XIX wieku. Na zabudowę składają się barokowe kamieniczki mieszczańskie, które przebudowano wraz z ratuszem.

przystanek 18

Kościół św. Jakuba Starszego Apostoła

Katolicka parafia św. Jakuba Starszego Apostoła została utworzona w 1326 roku. W latach 1775–1782 wybudowano na jej terenie drewniany kościół, który znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej województwa śląskiego. Świątynię wybudowano w miejscu kościoła pierwotnego, istniejącego w tej miejscowości już w XIV wieku. Ściany kościoła mają konstrukcję zrębową. Jest on otoczony sobotami.

Gatunki drzew występujących na **ekotrasie**:

GRAB POSPOLITY (*Carpinus betulus*)

Średniej wielkości drzewo liściaste z rodziny *Stylocerataceae*, spotykane w Europie, od Francji do Ukrainy. Grab pospolity występuje w Polsce na całym niżu i w niższych położeniach górskich. Warto wiedzieć, że drewno grabu jest nie tylko twardsze od bukowego czy dębowego, ale nawet najtwardsze ze wszystkich gatunków drzew naturalnie występujących w Polsce. Grab jest drzewem o średniej długości życia, dość wolno rosnącym. Osiąga wiek 150–200 (maksymalnie 300) lat. Tempo wzrostu wynosi 40–80 (100) cm/rok.

TULIPANOWIEC AMERYKAŃSKI

(*Liriodendron tulipifera*)

Jeden z dwóch gatunków tulipanowca. W swej ojczyźnie należy do najwyższych drzew liściastych, często wyrasta ponad poziom dębów, klonów oraz innych drzew, z którymi współtworzy lasy. Rośnie szybko, osiąga wiek 200–300 lat. Ojczyzną tulipanowca są wschodnie i południowo-wschodnie obszary Ameryki Północnej, jednak jest on już od ponad 300 lat sadzony w Europie jako drzewo parkowe i ozdobne, można go też spotkać w nasadzeniach ulicznych. Tulipanowiec jest drzewem światłolubnym, wymagającym stanowisk nasłonecznionych lub co najwyżej lekko zacienionych.

KLON SREBRZYSTY (*Acer saccharinum*)

Drzewo z rodziny klonowatych. Występuje we wschodniej Ameryce Północnej, jest często spotykany w Stanach Zjednoczonych. Popularny również w Europie, sadi się go w parkach oraz przy drogach. W warunkach naturalnych dorasta do 40 m wysokości (w Polsce do ok. 30 m). Charakteryzuje się szeroką koroną i zwisającymi dolnymi gałęziami. Kora koloru brązo-szarego na starość łuszczy się podłużnymi, odstającymi płatami. Z klonu srebrzystego pozyskuje się syrop klonowy.

MODRZEW EUROPEJSKI (*Larix decidua*)

Gatunek drzewa iglastego należący do rodziny sosnowatych (*Pinaceae*). Pierwotnym miejscem jego występowania były góry środkowej Europy (Alpy, Karpaty), ale został rozpowszechniony na innych terenach w wyniku nasadzeń. W Polsce na siedliskach naturalnych rośnie tylko w Tatrach. Poza tym jest sadzony powszechnie na terenie całego kraju. Modrzew europejski jest rośliną bardzo zmienną, posiada dużą ilość naturalnych form, które można odróżnić na podstawie wyglądu kwiatów żeńskich.

CIS (*Taxus*)

Cis objęty jest ścisłą ochroną. Należy do rodziny cisowatych (*Taxaceae*), której przedstawiciele występują w Europie, Azji, północno-zachodniej Afryce oraz Ameryce Północnej. Niektóre gatunki rośliny są śmiertelnie trujące. Przez Polskę przebiega wschodnia granica zasięgu cisa. Jest często sadzony, rzadko występuje na stanowiskach naturalnych – w Polsce miejscami w lasach sudeckich i karpackich, najczęściej pojedynczo. W Tatrach występuje do 1380 m n.p.m. Największe w Polsce skupisko cisów znajduje się w Borach Tucholskich (rezerwat Wierchlas). Ma duże wymagania glebowe – najlepiej rośnie na glebach wapiennych, dostatecznie wilgotnych i głębokich. Jest wrażliwy na mrozy i suszę. Ze wszystkich naszych drzew najlepiej znosi ocienienie. Obejmuje 8 gatunków, chociaż niekiedy uznaje się je za podgatunki jednego gatunku.

DĄB SZYPUŁKOWY (*Quercus robur*)

Jest gatunkiem dębu, drzewa liściastego z rodziny bukowatych (*Fagaceae*), występującym w Europie (z wyjątkiem północnej Skandynawii) oraz południowo-wschodniej Azji. Ceniony ze względu na twarde, wytrzymałe drewno. Jest gatunkiem długowiecznym, żyje ponad 700 lat. Ze względu na okazałe rozmiary, jakie może osiągnąć, oraz majestatyczny wygląd, odgrywał istotną rolę w dawnych kultach religijnych. Jest symbolem długowieczności, dostojności i siły. Stare okazy nierzadko są chronione jako pomniki przyrody. W młodości rośnie dość szybko na wysokość, proces ten kończy się w wieku 120–200 lat. Przyrost pnia na grubość trwa jednak dalej. Drzewo osiąga wysokość od 20 do 50 m.

OLSA CZARNA (*Alnus glutinosa*)

Gatunek drzewa należący do rodziny brzo-zowatych (*Betulaceae*). Olsza czarna jest jednym z ważniejszych drzew wilgotnych zarośli nadbrzeżnych i lasów łęgowych niżu. Rośnie prawie na całym obszarze Europy, a także na niektórych obszarach Azji i w północno-zachodniej Afryce. Osiąga wysokość do 40 m, charakteryzuje się rozłożystą koroną. Ma dużą zdolność do tworzenia odrostów ze ściętych pni. Jest gatunkiem szybko rosnącym, żyje do ok. 120 lat. Polska nazwa drzewa pochodzi od barwy kory, wykorzystywanej niegdyś do farbowania tkanin na czarno.

BUK POSPOLITY (*Fagus sylvatica*)

Gatunek drzewa należący do rodziny bukowatych (*Fagaceae*). Występuje w stanie dzikim w prawie całej Europie (oprócz części południowo-wschodniej). W zachodniej i południowej Polsce buk jest jednym z podstawowych drzew tworzących lasy. Dorasta do ok. 25–30 m wysokości (wyjątkowo 45 m). Jeżeli drzewo rośnie samotnie, to jego korona jest gęsta i nisko osadzona. U drzew rosnących w zwartych drzewostanach pnie są wysokie, gonne (bez bocznych gałęzi). Buk osiąga wiek do 350 lat.

JESION WYNIOSŁY (*Fraxinus excelsior*)

Gatunek drzewa należący do rodziny oliwkowatych (*Oleaceae*). Występuje w Europie i Azji, pospolity na terenie całej Polski. Posiada jajowato-stożkową koronę. Początkowo rośnie szybko, w wieku ok. 100 lat przestaje rosnąć na wysokość. Może żyć do 300 lat. Często rozwidlony, osiąga wysokość do 30 m. Kora u młodych drzew jest gładka, jasna, zielonkawo-szara, u starszych spękana, szorstka, ciemnobrązowa. Jest jednym z najstarszych drzew na Ziemi; gatunek istnieje już od 10 mln lat.

DĄB CZERWONY (*Quercus rubra*)

Drzewo z rodziny bukowatych (*Fagaceae*). Pochodzi ze wschodniej części Ameryki Północnej. Jest tam najpospolitszym gatunkiem dębu. Do Polski został sprowadzony w XIX wieku przez leśników jako gatunek pielęgnacyjny i ochronny. Zaliczany jest do roślin inwazyjnych, niebezpiecznych dla rodzimej flory i jako taki powinien być usuwany z obszarów chronionych, a także z lasów podczas przebudowy drzewostanu. Rozprzestrzenia się samorzutnie, obecnie występuje już na całym niżu i w niższych położeniach górskich. Wypiera rodzime gatunki dębów i inne drzewa. Cechuje do duża wielkość, gruby pień i szeroko ugałęziona korona. Wzrost w młodości jest bardzo szybki, później wolniejszy. Dąb czerwony osiąga wysokość do 25 m.

KLON POSPOLITY (*Acer platanoides*)

Gatunek z rodziny klonowatych (*Aceraceae*) występujący w Europie Środkowej i Wschodniej oraz południowo-zachodniej Azji. Nazywany jest także klonem norweskim. Na zachodzie jego granica występowania przebiega we Francji, na wschodzie – w europejskiej części Rosji, na północy – w Skandynawii, a na południu – w Iranie. W Polsce należy do najpospolitszych gatunków ze swojej rodziny. Dorasta do 20–30 m, posiada szeroki, okrągły pień o korowinie drobno, podłużnie spękanej, rzadko łuszczącej się na starszych okazach. Klon zwyczajny jest masowo sadzony przez ludzi, dlatego też rozprzestrzenił się poza granice naturalnego zasięgu.

DĄB BŁOTNY (*Quercus palustris*)

Drzewo liściaste z rodziny bukowatych (*Fagaceae*) występujące w północno-wschodniej i centralnej części Ameryki Północnej. W Europie występuje w parkach i ogrodach. Drzewo szybko rosnące, z szeroką stożkową lub okrągłą koroną i prostym pniem. Osiąga wysokość do 30 m. Drzewo dość rzadko spotykane, sadzone raczej sporadycznie, najczęściej w parkach.

KASZTANOWIEC ZWYCZAJNY (biały)

(*Aesculus hippocastanum*)

Drzewo z rodziny kasztanowcowatych (*Hippocastanaceae*). Pochodzi z Półwyspu Bałkańskiego, jednak udomowienie sprawiło, że w całej Europie spotyka się sztuczne nasadzenia. Kasztanowiec w młodości rośnie szybko, później nieco wolniej. Wysztalca płaski, lecz silny system korzeniowy. Zaczyna owocować w wieku 10–15 lat. Jest wymagający pod względem światła, gleby i wilgotności – lubi podłoże żyzne, zasobne w wapno. Żyje do 200 lat. Dorasta do 25 m, ma gęstą, kopulastą lub niemal cylindryczną koronę. Kwitnienie kasztanowców powszechnie kojarzy się z okresem zdawania matur.

WIĄZ SZYPUŁKOWY (*Ulmus laevis*)

Jest gatunkiem drzew należących do rodziny wiązowatych (*Ulmaceae*). Występuje w Europie Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej, aż po Kaukaz, na wschód od Uralu. To drzewo o koronie szerokiej, kopulastej lub pucharowo rozszerzonej ku górze. Osiąga do 35–40 m wysokości. Pień o średnicy do 1,5 m jest prosty, u drzew wolnostojących często bywa nisko rozdzielony na kilka odnóg o dość sporych rozmiarach. Obwodowe, drobne gałęzie często zwisają. Bardzo charakterystyczne dla tego gatunku są deskowato rozszerzone nasady głównych korzeni. U drzew starszych nasada pnia jest rozszerzona i wzmocniona przez potężne wsporniki.

PLATAN KLONOLISTNY (*Platanus x hispanica*)

Drzewo z rodziny platanowatych (*Platanaceae*). Roślina jest powszechnie uważana za mieszańca międzygatunkowego platanu wschodniego (*P. orientalis*) z platanem zachodnim (*P. occidentalis*). Pierwszy z nich pochodzi z Europy Południowo-Wschodniej, a drugi – z Ameryki Północnej. Platan klonolistny dorasta do 35 m wysokości, ma szeroką, rozłożystą koronę. Jest jedynym gatunkiem z tego rodzaju, który wytrzymuje nasze zimy, ale tylko w starszym wieku. Dlatego też do nowych nasadzeń zazwyczaj importuje się 12–15 letnie rośliny z Europy Południowej. Pień drzewa zwykle jest niski, gruby i często od ziemi rozdzielą się na kilka potężnych konarów. Kora na pniu i starszych gałęziach jest jasna, żółtoszara, łuszcząca się obficie cienkimi, dużymi płatami. Świeżo złuszczonej pień ma barwę zielonkawo-szarą.

**ekotrasa „Przyroda i historia naszej okolicy” Pszczyna–Goczałkowice
–Zabrzeg–Landek–Iłownica–Pierściec–Skoczów–Ochaby–Drogomyśl
–Zabłocie–Strumień–Wisła Wielka–Pszczyna**

BIBLIOGRAFIA:

Ludwik Musioł, *Pszczyna monografia historyczna*

Ścieżki rowerowe Powiatu Pszczyńskiego – Przewodnik Turystyczny; oprac. Starostwo Pszczyńskie 2005

Krzysztof Bzowski, *Pszczyna – Perła Górnego Śląska*, wyd. Bezdroża 2005

Ziemia Pszczyńska – Przewodnik turystyczny po powiecie pszczyńskim; wyd. Prodruk

<http://www.pszczyna.info.pl>

<http://slask.naszemiasto.pl>

<http://www.pszczyna.pl>

<http://pl.wikipedia.org>

<http://www.powiat.pszczyna.pl>

<http://pszczyna.naszemiasto.pl>

<http://www.greenways.pl>

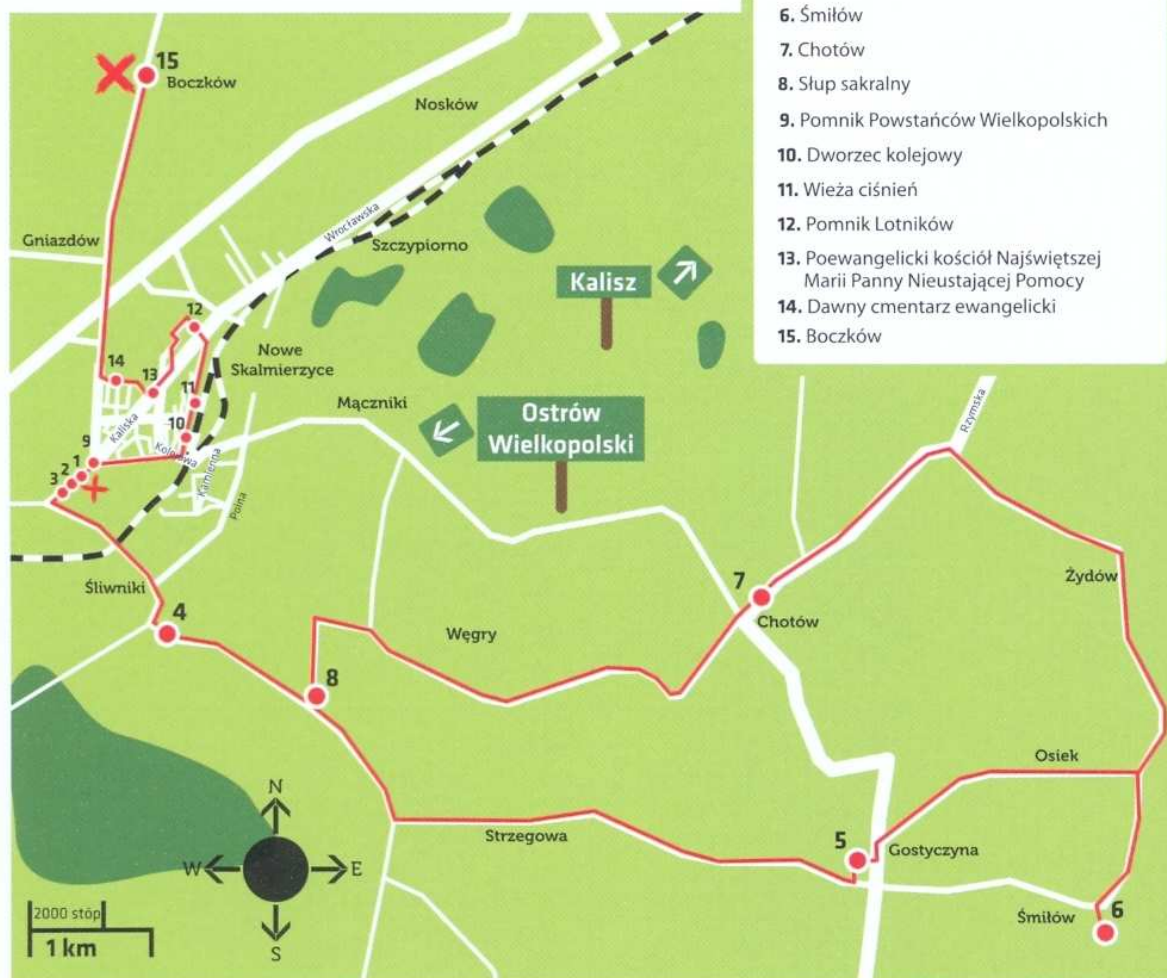
Szkoła: Szkolne Koła Krajoznawczo-Turystycznego „Diablak”

<http://www.skkt-diablak.pszczyna.edu.pl/>

Koordynator projektu: Artur Wojciech

ekotrasa „Rowerem przez południową Wielkopolskę”

Nowe Skalmierzyce – Śliwniki – Gostyczyna – Śmiłów – Chotów – Boczów

przystanek

1. Budynek szkoły podstawowej
2. Kościół parafialny
3. Dom katolicki
4. Pałac w Śliwnikach
5. Gostyczyna
6. Śmiłów
7. Chotów
8. Słup sakralny
9. Pomnik Powstańców Wielkopolskich
10. Dworzec kolejowy
11. Wieża ciśnień
12. Pomnik Lotników
13. Poewangelicki kościół Najświętszej Marii Panny Nieustającej Pomocy
14. Dawny cmentarz ewangelicki
15. Boczów

34 km

8 h

LICZBA PRZYSTANKÓW: 15

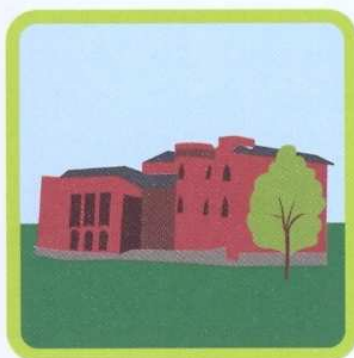
1

2

3

4

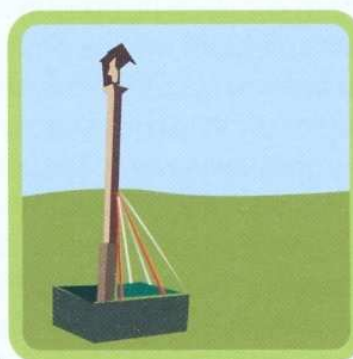
5

6

7

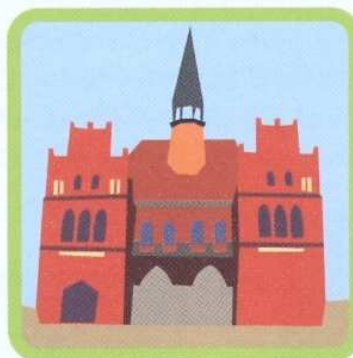
8

9

10

11

12

13

14

15

CHARAKTERYSTYKA TRASY:

Ekotrasa obejmuje większość wybranych przez uczniów zabytków i pomników przyrody oraz innych ciekawych miejsc znajdujących w mieście Nowe Skalmierzyce oraz wsiach: Skalmierzyce, Boczków, Śliwniki, Strzegowa, Gostyczyna, Śmiłów oraz Chotów.

Podzieliliśmy trasę na dwa odcinki, które można pokonać za jednym razem lub podczas dwóch wycieczek. Punktem wyjściowym w obu przypadkach jest budynek Szkoły Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach. Trasa Skalmierzyce–Śliwniki–Gostyczyna–Śmiłów–Chotów ma ok. 24,5 km, a jej przebycie (przystanki od 1. do 8.) zajmuje ok. 6 h. Część druga (punkty od 9. do 15.) jest znacznie krótsza, liczy 9,5 km i potrzeba na nią ok. 2 h. Większa część szlaku przebiega wiejskimi drogami. W Skalmierzycach i w Nowych Skalmierzycach najlepiej poruszać się chodnikiem. Polna droga wiodąca do parku krajobrazowego w Śmiłowie oraz sam teren parku mogą być nieprzejezdne w czasie intensywnych opadów deszczu lub w zimie.

W parkach w gminie można zobaczyć sędziwe drzewa, które wpisano do rejestru pomników przyrody. Duża część trasy przebiega przez tereny rolnicze: pola, łąki i aleje starych drzew. W parku przy kościele św. Katarzyny w Skalmierzycach rosną drzewa uznane za pomniki przyrody: dwie lipy drobnolistne, jesion wyniosły i trzy wiązy szypułkowe. Naprzeciwko plebanii można podziwiać piękny okaz bluszczu pospolitego. Nieopodal domu katechetycznego rośnie dąb zasadzony w pierwszą rocznicę odzyskania niepodległości¹. W parku krajobrazowym w Śliwnikach występują: klon, jesion wyniosły, grab zwyczajny, kasztanowiec zwyczajny, grochodrzew, lipa drobnolistna oraz krzewy: głóg, tarnina i lilak pospolity². W parku krajobrazowym w Śmiłowie, uznanym w całości za pomnik przyrody, rosną m.in. dęby szypułkowe o obwodzie dochodzącym do 6 m, lipy drobnolistne, osiągające 4 m w obwodzie, oraz świerki pospolite, jesiony i jawory³. Przy zachodnim obrzeżu parku krajobrazowego w Chotowie możemy podziwiać aleję lipową, a od południa zachowały się pozostałości alei grabowej o długości ok. 100 m. Drzewostan stanowią głównie graby, lipy, jesiony, klony i dęby szypułkowe. Znajdują się tutaj dwa pomnikowe dęby szypułkowe o obwodach wynoszących 350 cm i 520 cm⁴. W niewielkim parku krajobrazowym w Boczkowie, utworzonym z ogrodu na początku XX wieku, rośnie dąb pomnikowy o obwodzie przekraczającym 350 cm⁵.

przystanek 1

Szkoła

Za początek trasy uczniowie obrali budynek swojej szkoły założonej ponad 180 lat temu⁶.

przystanek 2

Kościół św. Katarzyny

Naprzeciwko szkoły znajduje się kościół parafialny pw. św. Katarzyny, zbudowany w 1791 roku. Wewnątrz można zobaczyć obraz Matki Boskiej Skalmierzyckiej z XV wieku. W kościele pochowano Jana Nepomucena Niemojewskiego ze Śliwnik (1803–1873) wraz z żoną. Nagrobek znajduje się przy prezbiterium. W jedną ze ścian wmurowano również tablicę nagrobną Wincentego Reklewskiego – żołnierza Wojsk Polskich z czasów napoleońskich, który zmarł w 1876 roku. Kościół i plebanie otacza starodrzew. Mieszkańcy podtrzymują tradycję sadzenia drzew na pamiątkę wydarzeń ważnych dla lokalnej społeczności. W pierwszą rocznicę śmierci Jana Pawła II w pobliżu świątyni zasadzono dąb⁷.

przystanek 3

Dom katolicki

Ciekawym obiektem leżącym nieopodal szkoły i kościoła jest dom katolicki z początku XX wieku. To stąd wyruszył oddział powstańców walczących w powstaniu wielkopolskim. Na pamiątkę tego wydarzenia, w pierwszą rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości, wdzięczni mieszkańcy zasadzili dąb⁸.

przystanek 4

Pałac w Śliwnikach

W Śliwnikach, leżących na południe od Nowych Skalmierzyc, znajduje się pałac w stylu neogotyku angielskiego. Budowlę przypominającą zamek wzniesiono w latach 1848–1850 według projektu Karola Würtemberga na zlecenie Jana Nepomucena Niemojewskiego. Po II wojnie światowej posiadłość znacjonalizowano, co przyczyniło się do jej zaniedbania. Pałac jest otoczony parkiem krajobrazowym z pierwszej połowy XIX wieku. Na jego terenie mieści się obecnie klub jeździecki⁹.

przystanek 5

Gostyczyna

Za Strzegową znajduje się wieś Gostyczyna, o której pierwsze wzmianki pochodzą z 1294 roku. Najciekawszym obiektem jest tu murowany, gotycki kościół pw. św. Mikołaja, zbudowany na przełomie XVI i XVII wieku. Jego wnętrze jest utrzymane w stylu barokowym i rokokowym. Obok kościoła stoi drewniana dzwonnica z XIX wieku kryta namiotowym dachem gontowym. Na przykościelnym cmentarzu znajdują się kaplice i grobowce pochodzące z drugiej połowy XIX i początku XX wieku. Najokazalej prezentują się groby Kornobisów, Zabłockich i Bojanowskich¹⁰. Przy kościele stoi słup sakralny Pawła Brylińskiego z 1849 roku, ufundowany przez Wawrzyńca Olejnika. Przeniesiono go do Gostyczyny z Chotowa w 2002 roku. Z trzech stron zdobią go postacie świętych: „(...) od frontu Matka Boska Szkaplerzna, św. Józef z Dzieciątkiem oraz św. Wawrzyniec (patron fundatora), poniżej postać nieznanego świętego; po lewej święci: Roch, Benon i Walenty, a z drugiej strony Maria Magdalena, Idzi i Antoni Padewski. Na szczycie rzeźba Chrystusa Frasobliwego”¹¹.

przystanek 6

Przystanek Śmiłów

Kolejna wieś, Śmiłów, znana jest od 1474 roku. Słynie z parku krajobrazowego, który w całości został uznany za pomnik przyrody. Na stromym zboczu doliny Proсны znajdują się ruiny dworu z drugiej połowy XVIII wieku. Przy niskim poziomie wody można zobaczyć resztki dębowych pali – są to pozostałości po moście. W czasie zaborów przez Prosnę prowadził drewniany most wykorzystywany przez dziedzica Śmiłowa do transportu drewna z jego lasów po drugiej stronie rzeki. Majątek leżał na terytorium dwóch państw, Prus i Rosji, co było kłopotliwe dla właściciela, który mógł przekroczyć rzekę tylko w obecności celnika¹².

przystanek 7

Chotów

Następna mijana po drodze wieś to Chotów, wspominany już w źródłach z 1410 roku. W Chotowie Starym znajduje się dwór z połowy XIX wieku otoczony parkiem krajobrazowym, założonym w drugiej połowie XVIII wieku. Tereny te wyróżnia cenny drzewostan. Obecnie we dworze mieści się restauracja¹³.

przystanek 8

Replika słupa sakralnego

Przy skrzyżowaniu na drodze do Strzegowej stoi replika słupa sakralnego z rzeźbami Pawła Brylińskiego: Chrystusem Frasobliwym, Matką Boską Szkaplerzną i św. Wawrzyńcem¹⁴.

przystanek 9

Pomnik Powstańców Wielkopolskich

Kolejnym przystankiem jest pomnik Powstańców Wielkopolskich przy ul. Kaliskiej, wybudowany w 1978 roku. Bryła symbolizuje Wielkopolskę podzieloną przez zabory na dwie części. Z tego miejsca rozciąga się też piękny widok na aleję wierzb¹⁵.

przystanek 10

Wieża ciśnień

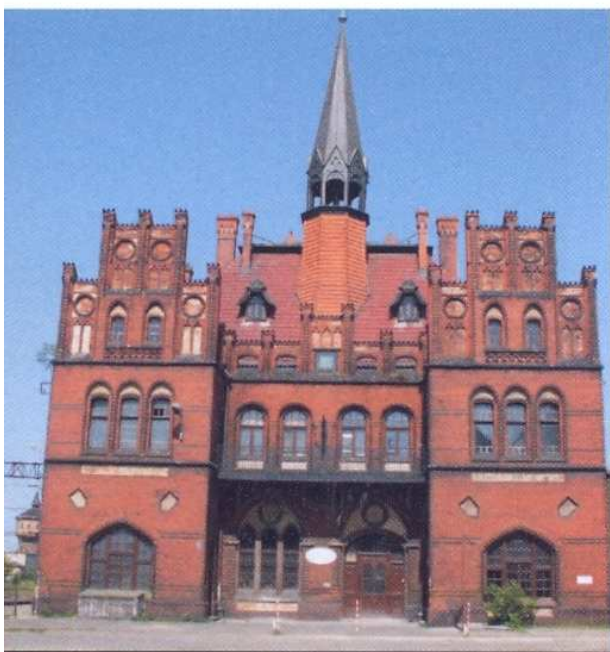
Niedaleko dworca znajduje się wieża ciśnień z początku XX wieku, stanowiąca część zabudowań kolejowych. Należy w tym miejscu wspomnieć, że granica prusko-rosyjska przebiegała nieopodal Nowych Skalmierzyc. Stąd wzięła się wzajemna niechęć niektórych mieszkańców Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego – niegdyś żyli oni w różnych zaborach¹⁶.

przystanek 11

Dworzec

Następnym punktem wycieczki jest dworzec kolejowy stanowiący część zabudowy miasta z przełomu XIX i XX wieku. W dość dobrym stanie zachowały się budynki kolei. Dworzec z glazurowanej cegły zaprojektowano w stylu neogotyckim. Główna, południowa część budynku jest nieco wyższa i szersza. Szczyt zdobią dwie wieże zwieńczone iglicami. Dworcowa restauracja była w czasach zaborów jednym z najbardziej ekskluzywnych lokali w Europie¹⁷.

ekotrasa „Rowerem przez południową Wielkopolskę”
Nowe Skalmierzyce – Śliwniki – Gostyczyna – Śmiłów – Chotów – Boczów

przystanek 12

Pomnik Lotników

Na trasie mijamy również pomnik Lotników upamiętniający katastrofę samolotu, która miała miejsce 15 września 1943 roku w Ołoboku koło Kalisza. Maszyna leciała z Wielkiej Brytanii ze zrzutem broni dla żołnierzy Armii Krajowej¹⁸.

przystanek 13

**Kościół
poewangelicki**

Kolejnym miejscem wartym zwiedzenia jest poewangelicki kościół NMP Nieustającej Pomocy wzniesiony w latach 1911–1913. Od południowego wschodu do gmachu przylega wieża. Dawna pastorówka, a obecnie plebania, wraz ze świątynią stanowią całość pod względem architektonicznym¹⁹.

przystanek 14

Pozostałości cmentarza ewangelickiego

O tym, że mieszkali tu niegdyś Niemcy, świadczą również pozostałości cmentarza ewangelickiego. Znajdują się one na północ od kościoła przy ul. gen. Hallera. Odnalezienie śladów po miejscu pochówków jest trudne z powodu bardzo złego stanu pomników.

przystanek 15

Boczków

We wsi położonej ok. 1 km na północ od Nowych Skalmierzyc znajduje się głaz poświęcony pamięci powstańca wielkopolskiego Jana Mertki oraz ruiny dworu z połowy XIX wieku otoczone zdziczałym parkiem, w którym rośnie wiekowy dąb szypułkowy²⁰.

Trasa składa się z dwóch części, które można pokonać w jeden lub dwa dni. Wycieczkę rozpoczynamy pod Szkołą Podstawową im. Adama Mickiewicza w Skalmierzycach, ale nie od razu wsiadamy na rowery, ponieważ droga krajowa przebiegająca przez Skalmierzyce jest bardzo ruchliwa. Po drugiej stronie ulicy znajduje się kościół św. Katarzyny, a na lewo od niego – dom katechetyczny. Za przejściem dla pieszych można wsiąść na rowery. Przejeżdżamy przez parking przykościelny i skręcamy w lewo. Kierujemy się na Śliwniki. Po drodze po lewej stronie mijamy cmentarz, a po prawej – sklep „Lewiatan”. Przejeżdżamy przez tory kolejowe. Za stacją koni skręcamy w prawo, aby dojechać do pałacu w Śliwnikach. Obiekt jest własnością prywatną, dlatego trzeba uzyskać zgodę właściciela na zwiedzanie. Po obejrzeniu pałacu wrócamy na drogę główną. Po prawej stronie mijamy sklep spożywczy „Abc”. Gdy wyjedziemy ze Śliwnik, po prawej stronie zobaczymy gospodarstwo rolne z wysokim kominem. Na rozjeździe do Strzegowej i Gostyczyny skręcamy w lewo. W Strzegowej, po prawej stronie drogi, znajduje się przystanek autobusowy. Kursuje tutaj linia nr 20 z Ostrowa Wielkopolskiego. Połączenia są bardzo rzadkie – zaledwie trzy kursy na dobę w dni robocze. Odległość od początku trasy do przystanku autobusowego wynosi ok. 5,5 km. Na łuku droga łączy się z dwoma nieutwardzonymi, polnymi drózkami. My jednak trzymamy się szosy. Za zakrętem znajduje się wiejski sklep spożywczo-monopolowy. Przy ostrym skręcie w lewo po prawej stronie zobaczymy kapliczkę z Matką Boską (6,6 km od początku trasy).

ekotrasa „Rowerem przez południową Wielkopolskę” Nowe Skalmierzyce – Śliwniki – Gostyczyna – Śmiłów – Chotów – Boczków

Po przejechaniu niecałego kilometra dotrzemy do krzyżówki w Gostyczynie. Punktem orientacyjnym jest krzyż stojący po prawej stronie drogi. Przed mostem skręcamy w lewo, następnie przejeżdżamy przez kładkę w lasku. Droga będzie wiodła pod górę. Po prawej stronie znajduje się kościół (8,3 km od początku trasy). Jest on otwarty tylko w godzinach sprawowania mszy. Jadąc dalej główną drogą przez wieś, po prawej stronie miniemy Dom Strażaka, pocztę oraz sklep spożywczy. Szosa, którą podążamy, kończy się znakiem „ustęp pierwszeństwa”. W tym miejscu najlepiej zsiąść z rowerów, ponieważ główna droga jest dość ruchliwa. Przeprowadzamy rowery na drugą stronę, kierujemy się w lewo, jedziemy przez chwilę i uważamy, aby nie przeoczyć zjazdu po prawej stronie, przy którym stoi znak „Osiek – 3 km”.

Skręcamy i jedziemy tą drogą aż do wspomnianej wsi. Ten odcinek trasy jest bardzo malowniczy, uczniom bardzo podobał się zjazd z góry oraz okalające szosę szpalery drzew (wierzby, akacje, topole). Na końcu drogi, po prawej stronie znajduje się znak „stop”, a nieopodal stoi stary, drewniany dom. Po lewej widać kapliczkę z Matką Boską. Odległość od początku trasy to ok. 10 km.

Dalej skręcamy w prawo. Po kilku minutach będzie widać tablicę informującą, że dojechaliśmy do Śmiłowa. Kiedy po lewej stronie zobaczymy kapliczkę z Jezusem Chrystusem (odległość od początku wynosi ok. 11,5 km), zjeżdżamy z drogi głównej na drogę wybrukowaną kamieniami. Poprowadzi nas ona aż do parku, w którym znajdują się ruiny pałacu oraz wiele wspaniałych drzew. Najciekawsze z nich to stare lipy i dęby. Na korzeniach dębów w upalne dni cierpliwy obserwator może zaobserwować wygrzewające się jaszczurki. W parku na polanie nieopodal Proсны można urządzić piknik i chwilę wypocząć. Jest to ulubione miejsce okolicznych wędkarzy.

Przy wyjeździe z parku na liczniku mamy 12,2 km. Musimy cofnąć się do kapliczki z Matką Boską w Osieku. Mijamy ją i jedziemy dalej prosto, do Żydowa. Docieramy do skrzyżowania, na którym skręcamy w lewo. Po lewej stronie szosy zobaczymy informację o pobliskim tartaku i szkółce krzewów ozdobnych. Na końcu drogi znajduje się tablica informująca, że skręcając w lewo, dojedziemy do Grabowa, a skręcając w prawo – do Kalisza (odległość od początku trasy to 16 km). Z drogi podporządkowanej skręcamy w lewo na Grabów. Dojeżdżamy do Chotowa. W Starym Chotowie, w wyremontowanym budynku, znajduje się restauracja. Prowadzi do niej aleja drzew, sam budynek stoi w parku (odległość od początku trasy wynosi 18 km).

Przejeżdżamy przez skrzyżowanie. Zatrzymujemy się dopiero przy drewnianym obelisku. W tym miejscu stał niegdyś drewniany krzyż przeniesiony do kościoła w Gostyczynie. Dalej droga skręca w prawo, prowadzi przez Węgry i Śliwniki z powrotem do Skalmierzyc. Całkowita przejechana odległość wynosi ok. 24,5 km. Jeśli nie mamy zbyt dobrej kondycji, to najlepiej będzie w tym miejscu przerwać wycieczkę. Dalsza część trasy ma ok. 9,5 km. Jeżeli ktoś chce przejechać całą trasę naraz, to zamiast przechodzić przez pasy koło szkoły, musi pojechać prosto i minąć dom katechetyczny. Wkrótce z prawej strony dołączą dwie drogi podporządkowane. Jedziemy prosto i zatrzymujemy się dopiero przy pomniku Powstańców Wielkopolskich (jest on oddalony o ok. 300 m od domu katechetycznego).

Następnie skręcamy w prawo w osiedle i jedziemy prosto na wiadukt kolejowy. Z wiaduktu skręcamy w lewo. Już z daleka widać budynek dworca kolejowego (ok. 1,2 km od domu katechetycznego). Aby dojechać do wieży ciśnień, musimy nieco się cofnąć, zjechać z mostu kolejowego, skręcić w prawo i jechać wzdłuż ogrodzenia.

Dalej jedziemy ok. 400 m drogą osiedlową, aż zobaczymy z lewej strony wąską dróżkę prowadzącą do ul. Kaliskiej. Przeprowadzamy rowery przez pasy. Po drugiej stronie ulicy, na osiedlu Błonie, znajduje się pomnik Lotników (ok. 2,5 km od domu katechetycznego). Jedziemy z powrotem w kierunku centrum. Po prawej stronie mijamy restaurację, mleczarnię „Lazur”, sklep „Admat” i gimnazjum. Naprzeciwko szkoły znajduje się poewangelicki kościół NMP Nieustającej Pomocy (przebyta odległość to ok. 3,14 km). Za sklepem „Admat” skręcamy w prawo w osiedlową drogę, która doprowadzi nas do pozostałości cmentarza ewangelickiego. Dojeżdżając do cmentarza, po lewej stronie minimy przedszkole (odległość przebytej trasy od domu katechetycznego wynosi ok. 3,38 km).

Dalej jedziemy prosto. Wjeżdżamy na bardzo krótki odcinek polnej drogi, która doprowadzi nas do ul. Boczkowskiej. Skręcamy w prawo, wyjeżdżamy z Nowych Skalmierzyc i wiaduktem dojeżdżamy do Gniazdowa. Jedziemy prosto, aby dotrzeć do Boczkowa (odległość trasy przebytej od domu katechetycznego to ok. 6 km). We wsi po lewej stronie drogi stoi niewielka kapliczka. Przy zakręcie znajduje się głaz poświęcony pamięci powstańca wielkopolskiego Jana Mertki, a po prawej stronie od drogi widać ruiny dworu otoczone zdziczałym parkiem, w którym rośnie wiekowy dąb szypułkowy. Jeśli chcemy wrócić pod szkołę, to musimy dodatkowo przejechać ok. 3,5 km.

ekotrasa „Rowerem przez południową Wielkopolskę” Nowe Skalmierzyce – Śliwniki – Gostyczyna – Śmiłów – Chotów – Boczków

BIBLIOGRAFIA:

Paweł Anders, *Kalisz, Ostrów Wielkopolski i okolice. Przewodnik*, Poznań 1986

Stanisław Błaszczyk (red.), *Ostrów Wielkopolski, dzieje miasta i regionu*, Poznań 1990

Maciej Józwiak, Nikodema Buerger, *Rocznik diecezji kaliskiej 2002. Spis parafii i duchowieństwa stan z dnia 3 sierpnia 2002*, Kalisz 2002

Folder reklamowy powiatu ostrowskiego, 1999

Stanisław Małyszko, *Majątki wielkopolskie. Powiat ostrowski*, tom III, Szreniawa 1996

Nowe Skalmierzyce – gmina i miasto, folder reklamowy, Kalisz 1990 i 1995

Marek Olejniczak, *Powiat ostrowski. Przewodnik*, Ostrów Wielkopolski 2007

Ostrów Wielkopolski. Dzieje miasta i regionu, Poznań 1990

Położenie Gminy i Miasta Nowe Skalmierzyce: <http://www.noweskalmierzyce.pl/>

Raport o stanie Gminy i Miasta Nowe Skalmierzyce:
http://www.noweskalmierzyce.pl/zasoby/files/raport_o_stanie_gminy/ii_ogolna_charakterystyka.pdf

Słownik Krajoznawczy Wielkopolski, Warszawa-Poznań 1992

Turystyka: <http://www.powiat-ostrowski.pl/>

Transwielkopolska trasa rowerowa. Atlas rowerowy, Poznań 2003

Ryszard Twardy, *Gostyczyna i parafia. Zarys dziejów 1294–1994*, Kalisz 1995

Wielkopolska i Kujawy. Przewodnik turystyczny, Warszawa 2007

Województwo wielkopolskie. Informator turystyczny, Poznań 2003

Szkoła: Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza

ul. Ostrowska 16, 63-460 Nowe Skalmierzyce

Koordynator projektu: Katarzyna Oniszczyk

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej jest niezależną instytucją edukacyjną. Upowszechnia wiedzę, umiejętności i postawy potrzebne w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Wprowadza do szkół programy, które podnoszą efektywność kształcenia, pomagają młodym ludziom rozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, zachęcają do angażowania się w życie publiczne oraz działania na rzecz innych.

Więcej informacji na www.ceo.org.pl

Wybrane programy CEO:

Aktywni z natury

Młodzi ludzie, realizując zaplanowane przez siebie projekty uczniowskie, działają na rzecz ochrony zasobów naturalnych i zrównoważonego rozwoju swojej miejscowości. Zachęcają mieszkańców do angażowania się w lokalne projekty przeciwdziałające zmianom klimatu, służące promowaniu bogactwa przyrodniczego i kulturowego (np. projektują trasy turystyczne).

Patrz i zmieniaj

Uczniowie oglądają filmy dokumentalne i dzięki nim poznają wyzwania, przed którymi stoi współczesny świat. Dowiadują się, w jaki sposób ich codzienne decyzje wpływają na życie ludzi w innych regionach świata. Następnie upowszechniają tę wiedzę, organizując szkolne kluby filmowe, debaty i kampanie społeczne. CEO przygotowuje zestaw filmów oraz scenariusze zajęć i materiały pomocnicze dla nauczycieli.

Samorząd uczniowski

Program wspiera uczniów i nauczycieli, którzy chcą rozwijać samorządność uczniowską. Uczniowie dowiadują się, jak w ramach samorządu realizować swoje pomysły i pasje oraz jak efektywnie działać w szkole i poza nią. W programie organizowane są też szkolenia dla uczniów i nauczycieli – opiekunów samorządów.

Młodzi głosują

Prowadzony od 1995 r. projekt umożliwia niepełnoletnim obywatelom udział w głosowaniu. Uczniowie organizują w szkołach młodzieżowe wybory prezydenckie, parlamentarne i samorządowe, wybory do Parlamentu Europejskiego oraz referenda. Wyniki głosowania publikowane są w mediach.

Aktywista

Program pokazuje gimnazjalistom, jak aktywnie i odpowiedzialnie korzystać z nowych mediów jako narzędzi zaangażowania społecznego, zachęcając ich do działań użytecznych dla lokalnej społeczności. Pomaga w tworzeniu koalicji szkół i lokalnych mediów na rzecz zwiększania udziału uczniów w życiu publicznym. Uczestnicy programu mają też okazję do zdobywania i wykorzystywania w praktyce wiedzy na temat Parlamentu Europejskiego.

FORMULARZ ZGŁOSZENIOWY

*Deklaruję przystąpienie do programu **eko**trasy.*

Imię i nazwisko nauczyciela: _____

Adres email nauczyciela: _____

Telefon komórkowy: _____

Nazwa szkoły: _____

Adres szkoły: _____

Adres email szkoły: _____

-CEO-
CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

**Centrum
Edukacji Obywatelskiej**

ul. Noakowskiego 10
00- 666 Warszawa
tel./fax [22] 825 05 50
e-mail: aktywni@ceo.org.pl
infolinia 0-801-011 422

**norway
grants**

**eea
grants**
Iceland liechtenstein norway

ECORYS
Research and Consulting

**FUNDUSZ
DLA ORGANIZACJI
POZARZĄDOWYCH**
DEMOKRACJA I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

jest niezależną instytucją edukacyjną. Upowszechnia wiedzę, umiejętności i postawy potrzebne w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Wprowadza do szkół programy, które podnoszą efektywność kształcenia, pomagają młodym ludziom rozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, zachęcają do angażowania się w życie publiczne oraz działania na rzecz innych. Więcej informacji na www.ceo.org.pl

Wsparcie udzielone przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz budżetu Rzeczypospolitej Polskiej w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych.